

România literară

SALA DE LECTURĂ

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

30

Joi 25 iulie 1991
(Anul XXIV)

GEORGE IVAȘCU (24 iulie 1911–21 iunie 1988). Fotografie de Ion Miclea. În celelalte pagini alte documente și fotografii de Ion Cucu

Arhitectul „României literare”

A FOST, George Ivașcu, tipul gazetarului perfect. Nu cunosc decât un alt personaj asemănător, Mircea Grigorescu. Ivașcu nu practicase gazetăria ca profesiune ci din vocație. O ireproșabilă vocație. Stia, ca nimeni altul, să „facă” o gazetă, de la proiect pînă la realizare. Și nu o gazetă politică. Ci una culturală. Învătase meseria la Jurnalul literar al lui Călinescu, la Vremea din anii războiului, la Timpul (tot de atunci). Cînd a luat conducerea Contemporanului și, din 1971, a României literare era un maestru al genului. Merita să vezi spectacolul zilei de miercuri, cînd „îmi iese gazeta”, vreau să spun României literare (Am văzut acest spectacol, de cîteva ori și e probabil că nu-l voi uita nicicînd). După ce alcătuisese sumarul și ceruse telefonic articole, acum, miercuria dimineața, ducea lupta cu cenzura (dublă), reprezentată de oamenii de la C.C. și cei de la Consiliul Culturii. Era inepuizabil, abil, știind bine unde să reziste și unde să lase impresia că renunță, cedînd. Spre seară era epuizat și refuza convorbirile telefonice. Dacă e drept să vedem și în Contemporanul și, mai ales, în României literare, conduse de el, cetățui ale rezistenței prin cultură și literatură, meritul e, în bună măsură, și al lui Ivașcu. Uneori, unii dintre colaboratorii săi (eu numai ca deținător de rubrică) eram nemulțumiți, împărțîndu-ne regretul că nu e mai ofensiv. (De cîte ori n-am discutat asta cu prietenii Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu și Ana Blandiana?) Adesea n-aveam dreptate. Omul din culise și cel ce, în momentele mai incordate, leșea în frunte pentru a apăra tinuta gazetei stia pînă unde poate întinde coarda. De cîteva ori a fost convocat „la foruri”, cerîndu-i-se să desființeze rubricile permanente cu semnatarii lor cu tot. I se tot spunea că aceste rubrici sînt „domenii feudale” care n-au ce căuta în „spațiul cultural socialist”. Ivașcu înțelesese imediat că se dorea eliminarea, poate cu totul, a semnăturii unor condeie ce se constituiseră în lideri de opinie nu numai în viața literară ci și în spiritul public românesc. A

refuzat, de fiecare dată, să accepte propunerile care ascundeau, abia voalat, un ucuz. Își dezarma interlocozii, declarînd că, din lunga sa experiență, învățase să realizeze numai reviste cu semnatarii ai unor rubrici fixe. Așa că el demisionază. Și argumentul îi era acceptat. Pentru că, deși supăra enorm, chiar autoritățile aveau nevoie de o revistă de prestigiu în lumea intelectuală. Și, o stiau și ele, cea mai importantă era României literare. Propunea, pentru ca tirajul să se încheie, mici concesi: rărirea periodicității unor rubrici (mie mi-a rărit-o de la două la trei săptămîni odată, deși știam că î se ceruse să fiu izgonit cu totul).

Am uitat să spun că toată pregătirea gazetei și lectura integrală (cîtea spalterie, adesea, înaintea corectorilor, semnaland scrupulos erorile de culegere), războiul cu cenzura, tratativele cu colaboratorii le ducea din locuința lui, transformată în teatru de război. Nu venea la redacție și, atunci cînd descidea, însemna că are loc o ședință importantă, cu mărmi care trebuiau tratate atent. Ivașcu fără telefon — care suna continuu sau dădea, prin el, dispoziții și bătălii — era un om mort. Adesea, cu înaintarea în vîrstă și cu agravarea bolii, dădea semne de abandon. Toți intram, panicați, în alertă. Pierdeam paznicul de far, luptătorul și apărătorul redutei pe care o păzea niciodată obosit. Apoi, ne linișteam pe dată. Ne reaminteam că Ivașcu nu putea concepe viața fără gazeta pe care o conducea. Îi era și îi eram la fel de necesari ca el nouă. Acestei complicități a părților i s-a datorat spiritul României literare. Fără existența acesteia viața noastră (nu numai a noastră) ar fi fost aproape imposibilă. Ea, României literare (condusă de George Ivașcu, secundat de acel om minunat, vesnic la post cu prețul ruinării fizice, care este Roger Câmpeanu), ne-a făcut viața mai suportabilă. Și, deasupra bietelor noastre existențe, a îngăduit ca literatura și cultura în general să supraviețuiască într-o superbă rezistență a spiritului. Se poate uita asta?

Mi se va obiecta, probabil, că Ivașcu nu a fost numai rezistentul pe care îl știm. A păcătuit, se va spune, prin atitudine concesiivă, a scris destule ediționale de circumstanță, a fost, într-un cuvînt, și un colaboraționist. Nu voi nega aceste adevăruri, azi grele capete de acuzare. Nu vreau să instalez pe o ideală balanță meritele rezistenței și păcatele concesiilor făcute puterii. Deși, efortul acesta comparat e absolut necesar pentru obținerea dreptei judecări. Ceea ce vreau să spun, cu stăruință, e că fără concesiile lui G. Ivașcu (pe care azi unii le denunță nedrept) României literare n-ar fi arătat cum o știam sau n-ar fi fost deloc. Era mai bună această a doua alternativă? Ar fi fost o soluție catastrofală pentru literatura și cultura noastră. La temelia temerarei României literare, mereu amenințată, mereu atacată (de stăpînire, de Săptămîna și Luceafărul), mereu lovită, se află jertfa concesiilor „colaboraționistului” George Ivașcu. Cei de astăzi și cei de mine n-ar trebui să uite niciodată acest mare adevăr. Amintirea lui George Ivașcu, arhitectul României literare, mă tulbură. Îi port, nemîngîiat încă de la dispariția lui, o căldă, filială recunoștință. Și cum bănuiesc cîte sudalme i-ar fi fost dat să indure astăzi, îmi spun, aproape bucuros, că a dispărut la vreme. Fusese, el cel ce îndurase și vreo cinci-șase ani de pușcărie comunistă (mi-a povestit odată, cutremurat, ancheta și procesul dar mai ales cum stabilise, după un colț de ziar în care erau înșirate căpeteniile sovietice, că Stalin murise și că, deci, eliberarea era aproape), omul benefic al vîremurilor de ieri. Azi l-ar fi înconjurat injuria — aroganță, cinică și rea —, uitîndu-se tot ce își asumase și făptuise extraordinar. Nu o merita. Și e bine că n-a rămas din făptura lui cuceritoare decât o amintire, înaintea căreia mă inclin — știu bine că nu sînt singurul — în reculegere.

Z. Ornea

PROIECTUL LEGII PRIVATIZĂRII A REUSIT SĂ DEZBINE PARLAMENTUL ÎNTR-O MASURĂ MULT MAI MARE DECIT toate proiectele legislative anterioare, inclusiv acelea privitoare la siguranța națională sau la organizarea S.R.I. Evenimentele de săptămîna trecută din cele două Camere nu sînt lipsite de semnificație. Oare de ce tocmai această lege s-a dovedit decisivă, atît pentru configurația, cit și pentru unitatea politică a Parlamentului? Intrebare dificilă, nu fără capcane. Să notez, înainte de a încerca să răspund, înăsprirea tonului diversilor purtători de cuvînt, atît ai guvernului (a se vedea intervenția dlui Petre Roman de la TVR, duminică seara) cit și ai partidelor: antipopulară, antidemocratică și antinațională au fost aprecierile cele mai frecvent rostite cu privire la legea cu pricina. Și încă: ele au fost rostite într-un adevărat cor, nemaiauzit vreodată de la alegerile din mai 1990. Acest cor a avut și altă proprietate interesantă și anume însăși compoziția lui. Pentru prima oară și-au unit vocele, într-o chestiune majoră, reprezentanții ai PNT-cd, ai PNL și ai P.E.R. și reprezentanții ai FSN — 20 mai, ai PUNR și ai Partidului Socialist Democrat. Și asta, în vreme ce UDMR și o parte din MER au rămas alături de formațiunea majoritară, ca să discute proiectul legii cu pricina. Numai prezența în bănci a tinerilor liberali ori a PDAR n-a fost de natură să mire pe nimeni. Redistribuirea aceasta a forțelor politice în Parlamentul României este cu atît mai demnă de atenție cu cit ea survine la doar cîteva zile după semnarea unui acord între FSN și alte grupări mai mici. Dintre semnatare, PNL-a.t. și PDAR se află alături de FSN și în problema legii privatizării, în vreme ce MER se dovedește încă o dată nesigură. Cîteva deputați MER au părăsit sala, cîteva nu. Să nu uităm nici că MER a făcut inițial parte din Convenția pentru democrație, de unde s-a retras, ca s-o regăsim acum interesată de Carta propusă de dl. Roman, și că unele din organizațiile sale locale n-au părut entuziasmate de această realiniere și și-au exprimat dezacordul. Nu știm încă dacă dezacordul trebuie interpretat ca o sciziune, dar MER are mari șanse să se destrame, dacă va continua să oscileze în

Miza politică a unei dispute economice

această periculoasă manieră. Mai ferm este în schimb Partidul Ecologist al dlui Weber, deși motivele expuse de președintele său pentru respingerea legii privatizării le-au repetat zece formațiuni, ca să ghicim poziția exactă a PER față de proiectul cu pricina. Și, cu aceasta, ating o a doua latură importantă a evenimentelor parlamentare recente. Comunicatul comun n-a putut, prin forța lucrurilor, decît să ascundă motivele proprii ale fiecăreia din cele zece formațiuni de a nu dori discutarea legii privatizării, în înfățișarea sau în fondul ei actual. În majoritatea cazurilor, n-am nici cea mai vagă idee de motivația particulară a refuzului. Nici chiar cînd un partid s-a pronunțat în mod public asupra unui program de privatizare, lucrurile nu sînt mult mai clare: fiindcă, iată, PNT-c.d., care își are propriul program, complet diferit de al guvernului, se retrage de la dezbaterile parlamentare, iar UDMR nu se retrage, deși are și ea un astfel de program și tot foarte deosebit de acela pe care urmează să-l examineze. Ca să nu mai spun că multe din partide, deși unele s-au retras iar altele nu, nu și-au făcut deocamdată cunoscute intențiile referitoare la privatizare. Și nici nu avem certitudinea că există vreun proiect infailibil. De ce, în aceste condiții, legea privatizării a provocat o reacție și o scîndare pe care nici o alta n-a reușit s-o provoace pînă acum?

SIGUR CA PRIMUL RĂSPUNS CARE SE CUVINE SĂ FIE LUAT ÎN CONSIDERARE AR FI ACELA CA AVEM de-a face cu una din cele mai importante legi supuse aprobării Parlamentului de la alegerea lui. Pe drumul economiei de piață, dacă privatizare nu e, nimic nu e. E probabil că atît partidele, cit și fiecare deputat ori senator în parte sînt conștienți de consecințele uriașe ale acestui vot. O proastă organizație a SRI, de pildă, poate fi îndreptată printr-o nouă lege, chiar dacă între timp se aduc prejudicii democrației. O proastă lege a privatizării ar avea însă urmări imediate și

profunde împotriva cărora nici o corecție ulterioară n-ar mai putea face nimic. Legea privatizării este temelia noii economii și, implicit, a noii societăți românești. Un joc infim al procentelor, la care susținătorii diverselor proiecte s-au datat cu oarecare ușurință, se poate dovedi fast ori nefast. Aminarea aducerii în Parlament a proiectului a fost justificată de guvern ca o expresie a dorinței de a se oferi forului legislativ rodul unei reflecții economice temeinice și al unor bogate consultări. Primul ministru a vorbit de specialiști străini. Pe unii-am putut vedea în emisiuni de TVR. S-a creat, ni s-a spus, cadrul în care fiecare partid să-și poată pune în discuție proiectul propriu. Comisii speciale ale celor două Camere au trecut toate ideile prin filtru și au căutat să le rețină pe cele mai valoroase. Dl. Adrian Severin ne-a informat, cu patriotică mîndrie, că experții occidentali sînt de părere că proiectul românesc este cel mai bun dintre toate cele care au fost concepute pentru Europa de est și centrală! De o birșia românească a proiectului, a amintit și dl. Petre Roman. Și, după toate acestea, ne pomînim că, la primul contact cu faimosul proiect, Parlamentul explodează. Guvernul dă vina pe opoziție că nu înțelege să-și susțină democratic punctul de vedere și că părăsește adunarea legislativă pentru că nu dorește privatizarea. Iar opoziția acuză guvernul că încearcă să folosească mașina de vot a majorității parlamentare spre a face să treacă o lege insuficientă în fondul ei. Intrebarea este de ce s-a ajuns la un conflict de asemenea proporții dacă, așa cum s-a spus și s-a repetat, proiectul a avut o elaborație lungă și somptuoasă, care a ținut seamă de opiniile exprimate de toate partidele și a obținut pe deasupra avizul unor experți străini. Să schițăm un răspuns. E clar că guvernul dorește acum promovarea cit mai rapidă a legii, regretînd parcă timpul pierdut. Rațiunea lui e neîndoielnică politică. N-ar fi prima oară cînd executivul se lasă minat de imbolduri politice și nu economic-administrative: o lege a privatizării

este un capital electoral prețios și, să nu uităm, alegerile bat la ușă. Pare să se fi impus deja în FSN opinia că o desfășurare a alegerilor în această toamnă ar fi în avantajul formațiunii de guvernămînt. Iar în programul electoral elaborat de conducerea F.S.N. legea privatizării intră ca un factor capital. Aceasta explică demagogia dlui Severin et comp.: demagogia maschează necesitatea adoptării grabnice a unui proiect de lege capabil să sporească șansele politico-electorale ale F.S.N. La rîndul ei, opoziția vrea să-și pună în beneficiu propriu un proiect așa de important. Ca să nu mai spun ce țîntă ușoară ar fi un FSN intrat în campanie de alegeri fără legea privatizării! Miezul discordiei din Parlament nu este economic, ci politic.

SE OBSERVA, DE ALTFEL, DE O BUCATĂ DE VREME, CREȘTEREA TEMPERATURII POLITICE. Alinierea și realinierea nu sînt întimplătoare. Se caută tovarăși de drum. Se refac alianțele. Această agitație s-a pornit în clipa în care guvernul a anunțat ca posibile alegerile anticipate. Chiar dacă Președintele și Parlamentul n-au părut să aprobe ideea, alarma, o dată declanșată, a continuat să răsune în toate urechile. O nouă promisiune remaniere a executivului, în care ar urma să intre miniștri din partidele care au semnat de curînd Carta Roman, este și ea de natură să provoace unele luări de atitudine. Această Cartă a fost, după părerea mea, o eroare tactică: FSN n-a făcut decît să-și recunoască public aliații „secreți” dintotdeauna, PNL-a.t. și PDAR, fără a obține alt cîștig real (căci prezența MER în formulă n-are decît semnificația unui mic oportunism); mai mult, FSN și-a dat astfel în vileag incapacitatea de a coagula alianțe politice serioase. Luările de atitudine au apărut tocmai în sinul participanților la coaliție, nu toți convinși de utilitatea ei. În ansamblul vieții politice țigru n-a avut însă nici un ecou major, poate doar unul de deriziune, în măsura în care unii observatori l-au interpretat ca pe o teamă de apariția pe scena politică a Partidului Alianței

Civice. Alt indiciu că mișcarea politică e vie în străfunduri îl constituie ostilitatea tot mai pronunțată a PUNR față de FSN. Niciodată înainte declarațiile PUNR n-au fost mai net defavorabile partidului de guvernămînt. Și aceasta, exact în momentul în care se confirmă zvonul că unul din liderii FSN se întîlnește în secret cu liderul P.S.M. Alături de PUNR, părăsesc dezbaterile parlamentare socialiștii democrați în timp ce dl. Secăreș face o vizită dlui Verdeț! Confuzia pare mare, dar cite ceva se înțelege. Devine bunăoară limpede faptul că FSN este lipsit de unitate și că s-ar putea să asistăm la sfîrșirea partidului de guvernămînt în mai multe formațiuni distincte. S-ar părea că dl. Secăreș n-a avut incuviințarea Comitetului Director pentru gestul său și este neîndoielnic că dl. Roman n-a căutat pentru Carta sa adeziunea PSM ori pe a Socialiștilor Democratice. O ruptură de orientare? E semnificativ și că vizita dlui Secăreș și semnarea de către dl. Roman a Cartei au fost concomitente. Și, apoi, spre a reveni puțin în urmă, tonul categoric al reprezentantului PUNR în a respinge ideea oricărei alianțe între partidul său și alte formațiuni nu constituie oare un semn tocmai pentru acei membri ai FSN, cu simpatii naționaliste, cărora li se sugerează posibilitatea de a nu pierde unul din ultimele trenuri care să-i îndepărteze și de „stîngiști” dlui Secăreș și de „liberalii” dlui Roman, apropiindu-i în schimb de conservatorismul PUNR? Reprezentantul PUNR a părut a le spune acestora: noi nu sîntem dispuși să ne aliem cu un FSN sfîșiat între stîngism comunist și liberalism antinațional, dar acela dintre voi care nu doriți nici una, nici alta dintre aceste orientări aveți încă șansa de a veni alături de noi! Iată de ce cred că agitația parlamentară produsă în jurul legii privatizării are un profund substrat politic și că, în ocurență, diferențele de vederi sub raport economic n-au jucat decît un rol superficial, ceea ce a permis realinierii nefirești, și spectaculoase, neprijinite atît pe o doctrină economică manifestă, cit pe ascunde considerente de oportunitate preelectorale.

N. M.

NE SCRIB CITITORII...

Le papillon et la rose

NATURA, model suprem al echilibrului și armoniei, în mulțimea făpturilor sale a zămislit fluturile și a zămislit și trandafirul.
Nu știu dacă omenirea ar fi resimțit lipsa acestor delicate creaturi, știu însă împreună cu Einstein și mulți alții, că Dumnezeu nu s-a jucat cînd a făcut Universul.
Poate că fără trandafir istoria Angliei ar fi fost mai puțin însingurată, vecinii noștri bulgari mai săraci, Guerin, Lanvin și alții ar fi vindut miroase de cîrnați, iar ilustrul cancelar Adenauer nu și-ar fi identificat numele cu o specie cultivată la Cadenabbia, pe malul lacului Como.
Chiar și partidul de guvernămînt ar fi trebuit să-și aleagă o altă siglă, eventual... Floarea Reginei.
Tot așa poate că lipsa fluturilor ne-ar fi privat de cea biuterie muzicală a lui Schumann, iar personalitatea vestimentară a unui Churchill, Richard Strauss sau Ion Rațiu ar fi fost mai puțin evidentă.
Intr-adevăr papionul, atribut al vestimentației masculine, poate semnifica sub-

tilitate și bun gust potrivit rafinamentului asocierii sale la anamorfou ori degaja o anumită individualitate rezultînd din expresivitatea înocării sale.
Poate fi și componentă minor al unor uniforme civile la oficanții lui Lucullus, cîcîii ori lift-boy, după cum poate incita uneori la glume mai puțin inspirate pe cei cărora decorativă lepidopteră vestimentară le creează reacții similare celor provocate de cioburile colorate gazdelor indigene ale lui Columb și Magellan.
La consacarea sa a contribuit George Brummel, faimosul dandy londonez decedat la scurt timp după urcarea pe tron a reginei Victoria și căruia Barbey d'Aureville, admiratorul său, i-a dedicat pagini inspirate.
Și apropo de fluturi și trandafiri, dacă Dumnezeu nu s-a jucat cînd a făcut Universul, sînt convinși că nici domnul Rațiu nu s-a jucat cînd a participat la aniversarea ziarului „Azi”, dînd multora, unii foarte sus puși, o lecție de democrație.
În natură fluturii și trandafirii coexistă într-o perfectă armonie, de aceea mă întreb de ce politica n-ar copia natura în manifestările sale benefice.
În orice țară în care ideea de democrație este corect receptată opoziția parlamentară este complementară puterii și element de echilibru legislativ și politic.
Eficacitatea demersurilor sale este condiționată printre altele de ponderea, onestitatea și maturitatea intelectuală și ci-

vică a parlamentarilor și nu în cele din urmă de o afinitate autentică a acestora pentru cultură și civilizație, calități imperitive, se înțelege, și pentru colegii majoritari și în mod ideal pentru întreg corpul electoral.

O viziune mai largă ar permite analogii între opoziția parlamentară și critica literară, cînd ambele se vor oneste și constructive.

Obiectivitatea, temperanța, caracterul normativ și echilibrat, argumentarea logică și calificată cit și imprimarea unei anumite etici în manifestările specifice ar fi suficiente elemente pentru a justifica paralelismul sugerat.

În această perspectivă acceptată teoretic de foarte multă lume imi este greu să înțeleg de ce în ochii unor publiciști de la un cotidian de talia „României Liberă”, domnul Ion Rațiu ar fi plecat de la recepția oferită de către conducerea ziarului „Azi” cu „papionul șifonat”.

De ce un act de fair-play și curtoazie politică propriu unei opoziții evaluate este obtuz sancționat în loc de a fi aplaudat?

Oare publicistul respectiv a uitat, admițînd că a știut, că Eduard al III-lea a creat ordinul Jarretierei tocmai pentru a recompensa nonconformismul? „.....Honny soit qui mal y pense”!

Și un amănunt de estetică vestimentară: papionul bine făcut este totdeauna puțin voit șifonat, numai cele „de mort”, pe elastic, sînt plate și bine călcate.

Și iarăși, de ce filmul „Piața Universității”, documentar de montaj și probabil de opinie, indigest onora, este contestat cu mentalitatea cenzorilor de altădată, cînd în numele democrației cu care vrem să ne europenizăm politic, justiția ar fi putut elucida eventualele trucaje ultragiante invocate?

Replica televizată a „Primului ministru al culturii” a fost însă pe măsura ignoranței în ale democrației a celor ce susțin retragerea de pe piață a acestei pelicule.

Vorba românului: nu mi-e că sînt judecat mi-e de cine mă judecă.

DAN C. BASILIADE
București

Către Redacția revistei ROMÂNIA LITERARĂ

Vă facem cunoscut acest protest al unor distinși intelectuali români împotriva recrudescenței pernicioase a fenomenului xenofob, șovin, antisemit. Sperînd că înțelegeți rostul moral al acestui protest, ne-ar bucura mult dacă i-ați face loc, neîntîrziat, în gazeta dumneavoastră.

PROTEST

CONSTATĂM cu mare îngrijorare formele aberante, deosebit de periculoase și degradante pentru spiritualitatea românească, pe care publicații extremiste le propagă cu stîruință programatică. Din spațiul acestor reviste extremismul xenofob și antisemit a proliferat, scandalos, și în alte publicații, sporînd pericolul fenomenului. Această atitudine antiintelectuală și antiromânească, ca o expresie a demisiiei de la patriotismul curat, tînde să înfățișeze lumii o imagine deformată a unei Românie primitive și zăvorâtă în ea însăși. Integrarea țării noastre în circuitul valorilor culturale și economice politice universale e de neconceput cu incurajarea acestei mentalități. Conștiința intelectuală românească sincer democratică și atașată principiilor toleranței umanitare, protestează cu energie împotriva recrudescenței xenofobice, șovinismului și antisemitismului, cerînd Parlamentului și Guvernului României să adopte neîntîrziat măsurile necesare stăvilirii acestui flagel. (Protestul a fost semnat pînă în prezent de 140 scriitori și oameni de cultură)

☆
Tubiți colegi,

În dactilograma eseului meu **Eu e Dumnezeu** pe care vi l-am expedit s-au strecurat două greșeli: la col. 2 alineatul ultim, urmează să se corecteze: „Filosofia existențială s-a mascat” (în loc de marcat); în col. 3 alineatul 5 în rîndurile 2-3 se va citi „acestea fiind doar semnele unei reacții etice față de...”

Imi cer scuze pentru grabă și neglijență.

MIHAI CIMPOI
Chișinău, 31 mai 1991

Caliban și plutonierii

A NI ÎN ȘIR ne-am hrănit cu basmul că sintem o mare tură ignorată de venalul Occident. Rea-tea post-revoluționară ne-a dovedit două ruri. Pe de o parte, că nu sintem ignorați de ne și, pe de alta, că nu sintem o mare cultură. În ultimul an s-a vorbit în Apus mai mult pre România decît în întreaga noastră istorie timilenară. S-a vorbit despre interminabilul ndal politic al României, s-a vorbit despre comunismul valah, dar nici o vorbă despre pele rușinea culturii noastre. Dar, spre conare, ne rămîne o variantă: la rindu-ne, să prețuim, cu patriotic avînt, tot ceea ce înmă cultura vestică. Antioccidentalismul săl-ic al multora dintre neoproletcultiștii români (la origine abisale frustrări personale. Drapați aldurile unui naționalism găunos, pentru a-i făcători de cuvinte strugurii sint mereu a acri. Exigența unanim acceptată e pentru afensă personală, iar postura de arendași mo-ajă poporului român un privilegiu apărat cu e. Xenofobia bolnăvicioasă, antisemi-șrefoș și exaltarea propriei neputințe sint tru plutonierii travestiți în patrioți naționali ea rațiune de a exista și scrie.

În aceste condiții, a ne întreba cit își poate mite o cultură ca a noastră să se autosabo- e o interogație hamletiană. Ce blestem ne linge să-i terfelim pe foarte puținii scriitori lăni cunoscuți astăzi în lume? Pentru cîți ori români se bat astăzi editurile occidentale, cum se bat pentru destui scriitori cehi, iu-avi ori unguri? Cită vreme mentalitatea de runți șefi de cadre va fi, pe malurile Dimbovi, atotputernică? Răspunsul nu poate fi dat loc. El ține de altceva decît de literatura în- , ține de adîncimile insondabile ale conștiin- fisurate a unor scribi de mina a șaptea, oproclamați genii naționale...

Mentalitatea mafiotă vede peste tot mafii, oscînd prea bine felul în care s-au cățărat totoliile culturale de frunte, cartoforii dosar- de cadre operează un transfer de intenții. Ei sint ticăloși, toată lumea trebuie să fie loasă. Campaniile desfrînate ale publicației obrăznicie intitulată **România Mare** întrec în loșie tot ceea ce, o jumătate de secol, o pro- andă asasină ne-a vîrit pe gît. Nelegiuirile din anii treizeci și crimele comuniste din cîncizeci își au, în **România Mare** a ar nouăzeci, echivalentul publicistic. Firește, veni vremea cînd domni Vadim, Barbu et vor lăsa de-o parte injurătura și vor trece apte. Bastonul jandarmului și pistolul antise- lui vor înlocui sudalma băloasă și denun- Mirbos.

În vremuri, E. Barbu lucra cu negrișori. As- el însuși a devenit un negru al prea bine- oscutei instituții, ale cărei maculatoare le scrie cu o rivnă maladivă. Amestecul oribil minciună, calomnie și fals grosolan a devenit cialitatea numărul unu a **României Mari**. În te triste vremuri, poate că pentru mulți ci- ti injurierea a tot ceea ce înseamnă în țara stră valoare poate fi o sursă de satisfacție. perversitatea deșănțată cu care gazetarii de a E. Barbu și Vadim Tudor persistă în viciu

ține de simptomatologia clinică și nu de aceea culturală.

UN EXEMPLU recent al cam-paniilor de denigrare a au- tenticelor valori românești sint atacurile îndrep- tate împotriva lui Vladimir Tismăneanu. Că E. Barbu a batjocorit, luni în șir, nume prestigioase ale culturii române, de la Ana Blandiana, Mir- cea Dinescu la Nicolae Manolescu, Andrei Pleșu ori Octavian Paler, e de la sine înțeles: e răz- bunarea lui Caliban care, nici în ceasul al do- sprezecelea, nu-și poate controla instinctele pri- mare. Barbu și barbarii din jurul său au pierdut partida, dar setea oarbă a distrugerii îi im- pinge la acte necugetate. El perpetuează, de fapt, practica lui Ceaușescu, pentru care orice român plecat din țară era un dușman ireductibil iar gîndirea independentă o primejdie de moarte. Nici unul din slugoii lui E. Barbu (y compris maestrul însuși) nu vor ajunge, e clar, în vecii vecilor, la prestigiul pe care îl are, deja, în Oc- cident, Vladimir Tismăneanu. E sigur, de aseme- nea, că în afara unor sinistre mostre de barba- rii condamnate de istorie ei nu vor produce ni- mic peste înălțimea propriului lor, jalnic, profil moral. Dar asta nu-i împiedică să spure tot ceea ce, instinctiv și instinctual, urăsc. Pentru că, înainte de a ataca un individ, grupul Barbu at- acă un principiu. În cazul de față, e: atacă prin- cipiul integrării valorilor românești în lume.

Pentru ca lucrurile să fie cit mai plauzibile, totul se lucrează pe dosarul de securitate. In- sinuarea mirșavă își dă mina cu delatîunea ordinară. Ce importanță are că lucrurile stau toc- mai pe dos? Ce contează că, din neatenție, bio- grafia tatălui unui vestit prim ministru din Balcani e dată drept biografia unui renumit profesor de la Universitatea din Maryland? Ce contează că Vladimir Tismă- neanu nu navetează, de preferință, între Was- hington și București (via Budapesta, nu?), ci între marile universități ale lumii? Pe cine să impresioneze că teza de doctorat a lui Vladimir Tismăneanu se referă la Școala de la Frank- furt, și nu la aberațiile stîngii pe care rro- mânia mari și tari o adoră cu fanaticism? Cui li pasă că lucrările profesorului Tismăneanu sint publicate de cele mai prestigioase edituri ale lumii, și nu de obscure flecustețe tipografice? Pentru delatorul de vocație, acestea sint doar amănunte. Pentru el contează doar faptul că a putut să însăleze o ordură în care fragmentul din scrisorile interceptate de oamenii generalului Vlad și insinuarea cea mai vulgară se armoni- zează. Mentalitatea tipului infect transgresează pînă și propriul instinct de conservare. Obsesia murdării, ura dusă în pragul nebuniei: li im- pinge la iresponsabilitatea de a amenința, public, cu moartea. Sub pana unui oarecare Mișcan, i- deologia **României Mari** îngemănează, cu bine- cuvîntarea cuplului Barbu-Vadim, oroarea fas- cistă cu decorativismul atroce al unui tablou de Bosch: „Producător de pagube și vector de boli infecțioase, ȘOBOLANUL-NAVETIST Tismă- neanu Vladimir ignoră că împotriva lui se pot lua măsuri de combatere. Volodea, deratizarea- i pe urmele tale!”

Așadar, după insinuare, denunț, injurie, șantaj, calomnie, delatîune, infernala adunătură numită **România Mare** se pregătește de asasinat?

Mircea Mihăieș

GEORGE IVAȘCU (1911-1988). Cu G. Călinescu în redacția Contemporanului. Fotografie de Ion Miclea

Văretec, 21.7.1977.

Dragă Roger,

POT să-ți spun că m-ai făcut un adevărat dar de „a- niversarea” mea, cu un nr. din revistă atît de reușit. Mai întii, pe ansamblul lui: bine echilibrat, interesant, tot- odată, pe o vastă arie de cultură, în ceea ce are ea mai propriu ca „literatură” — de la articolul din pag. 3 pînă la cel din pag. 24 trecînd prin cele 2 pagini de evocare istorice, f. bine reușite (cu citate excelente) ca și prin prezenta- rea, competentă, a excelentei cărți a lui Răz. Theod. (pe care aș dori, se-nțelege, s-o revendicăm de la „Meridia- ne” și p. uz propriu — mă gîndesc la preambulul ediției a II-a a Ist. lit. I, la care tot adaug argumente pentru existența noastră istoricește confirmată și în vremuri mai îndepărtate). Cu interviul, atît de viu și atît de substan- țial, luat de D. N. lui Carpentier, cu recenzia, de atitudine, a F. A., cu „meridiane” diverse, paginile „externe” se încheie excelent cu articolul — serios — al Z. D.-B.

Intr-un asemenea cadru, se observă mai puțin, „trec”, a- dîcă, și pag. 14-15, mai slabe, în special 15, mai ales c paginile de critică (Suchianu, Rusan, Hăulică, I. Horea — cronică bună, de conținut și de abilitate, punînd punctul pe i tocmai pe ceea ce era de așteptat a fi superficial la un regizor ca M. Berechet), aceste pagini sint excelente. Nici „dezbateri” începută cu conflictul nu e deloc rea, în sensul că pare mai puțin convențională; e sfîrșit edito- rial: mai puțin gazetăresc, într-un stil de anume auten- tificate (dănuiesc ca autor pe I. Horea) face pe cititor să nu alunece peste rînduri. De altfel, aceasta și este esențial astăzi: cititorul să fie într-adevăr nu numai invitat, in- tr-un context agreabil: paginație, ilustrație, titluri etc., a răsfoi revista, ci să fie realmente atras să-i citească tex- tele, care — ele — să nu-i pară dinainte știute, ca atare să-l facă participant la un act de cultură, act care trebuie să marcheze o revistă ca „R.L.” (paginile de critică — de la Breviar încolo — sint și ele onorabile).

Ceea ce nu e — nici în acest nr., și cum nu va fi, de- cit cu tînă excepție, nici în altele — e „literatură” în sensul de creație originală (versuri, proză mediocre); se simte, de asemenea, lipsa esului (Ivașcu umplea, totuși, o coloză cu ceva personal, cu un mic spectacol de gin- dire proprie); dar — și acesta va fi unul din meritele R.L. ruzibile mai tîrziu — textele de evocare istorică, de co- mentariu asupra cărții de istorie și nu numai, de „orizont științific”, chiar montajele cu caracter de popularizare, pre- cum cele oferite de I. Munt., — sint pagini de real cîștig publicistic, — integrînd revista în circuitul publicațiilor eu- ropene, cu un spectru larg de impact cultural.

În fine, — toate astea încep să miroasă a „editorial”, deci mă opresc. O anume idiosincrazie profesională, așa cum lucrătorul tipograf e intoxicat cu plumb, mă și reține în plus a mai continua. „R.L.” este desigur cea mai puțin... rea dintre celelalte, cu cele mai serioase elemente de cucerire a unui cititor statornic, cu cele mai multe șanse de a se face de neînlocuit în trăirea actului de cultură contem- porană, atît de pîndit în modalitatea lui „de presă” (prin mass media, prin intr-ținerea — în fapt — a prejudecății cititorului că „presa nu spune nimic nou” etc. etc.).

Încolo, după o săptămînă de luptă — pe-alocuri destul de dură — de a mă obișnui cu noul mediu și un nou stil de viață, obosit, deocamdată, chiar de acest fapt, sper să rea- lizez saltul dialectic necesar și să trec chiar la odihna prop- riu-zisă. Imi dau seama că am uitat să mă bucur de ceea ce numim „timp liber”, că... „nu știu ce să fac”, că am uitat să mă plimb în natură, în pădure, că mi-am mes- chinizat cumplit modul de a concepe și a trăi, în act, via-ța... Și asta, fără certitudinea (recte, fără voința, puterea) că mi-o voi mai putea schimba (unghiul de perspectivă se îngustează inexorabil). [..].

GEORGE IVAȘCU (1911-1988). Prima pagină a scrisorii către Roger Cămpăanu, secretarul general de redacție al **României literare**, trimisă de la Văretec în 22 iulie 1977

EPISTOLAR

Dragă Roger,

POT să-ți spun că mi-ai făcut un adevărat dar de „a- niversarea” mea, cu un nr. din revistă atît de reușit. Mai întii, pe ansamblul lui: bine echilibrat, interesant, tot- odată, pe o vastă arie de cultură, în ceea ce are ea mai propriu ca „literatură” — de la articolul din pag. 3 pînă la cel din pag. 24 trecînd prin cele 2 pagini de evocare istorice, f. bine reușite (cu citate excelente) ca și prin prezenta- rea, competentă, a excelentei cărți a lui Răz. Theod. (pe care aș dori, se-nțelege, s-o revendicăm de la „Meridia- ne” și p. uz propriu — mă gîndesc la preambulul ediției a II-a a Ist. lit. I, la care tot adaug argumente pentru existența noastră istoricește confirmată și în vremuri mai îndepărtate). Cu interviul, atît de viu și atît de substan- țial, luat de D. N. lui Carpentier, cu recenzia, de atitudine, a F. A., cu „meridiane” diverse, paginile „externe” se încheie excelent cu articolul — serios — al Z. D.-B.

Intr-un asemenea cadru, se observă mai puțin, „trec”, a- dîcă, și pag. 14-15, mai slabe, în special 15, mai ales c paginile de critică (Suchianu, Rusan, Hăulică, I. Horea — cronică bună, de conținut și de abilitate, punînd punctul pe i tocmai pe ceea ce era de așteptat a fi superficial la un regizor ca M. Berechet), aceste pagini sint excelente. Nici „dezbateri” începută cu conflictul nu e deloc rea, în sensul că pare mai puțin convențională; e sfîrșit edito- rial: mai puțin gazetăresc, într-un stil de anume auten- tificate (dănuiesc ca autor pe I. Horea) face pe cititor să nu alunece peste rînduri. De altfel, aceasta și este esențial astăzi: cititorul să fie într-adevăr nu numai invitat, in- tr-un context agreabil: paginație, ilustrație, titluri etc., a răsfoi revista, ci să fie realmente atras să-i citească tex- tele, care — ele — să nu-i pară dinainte știute, ca atare să-l facă participant la un act de cultură, act care trebuie să marcheze o revistă ca „R.L.” (paginile de critică — de la Breviar încolo — sint și ele onorabile).

Ceea ce nu e — nici în acest nr., și cum nu va fi, de- cit cu tînă excepție, nici în altele — e „literatură” în sensul de creație originală (versuri, proză mediocre); se simte, de asemenea, lipsa esului (Ivașcu umplea, totuși, o coloză cu ceva personal, cu un mic spectacol de gin- dire proprie); dar — și acesta va fi unul din meritele R.L. ruzibile mai tîrziu — textele de evocare istorică, de co- mentariu asupra cărții de istorie și nu numai, de „orizont științific”, chiar montajele cu caracter de popularizare, pre- cum cele oferite de I. Munt., — sint pagini de real cîștig publicistic, — integrînd revista în circuitul publicațiilor eu- ropene, cu un spectru larg de impact cultural.

În fine, — toate astea încep să miroasă a „editorial”, deci mă opresc. O anume idiosincrazie profesională, așa cum lucrătorul tipograf e intoxicat cu plumb, mă și reține în plus a mai continua. „R.L.” este desigur cea mai puțin... rea dintre celelalte, cu cele mai serioase elemente de cucerire a unui cititor statornic, cu cele mai multe șanse de a se face de neînlocuit în trăirea actului de cultură contem- porană, atît de pîndit în modalitatea lui „de presă” (prin mass media, prin intr-ținerea — în fapt — a prejudecății cititorului că „presa nu spune nimic nou” etc. etc.).

Încolo, după o săptămînă de luptă — pe-alocuri destul de dură — de a mă obișnui cu noul mediu și un nou stil de viață, obosit, deocamdată, chiar de acest fapt, sper să rea- lizez saltul dialectic necesar și să trec chiar la odihna prop- riu-zisă. Imi dau seama că am uitat să mă bucur de ceea ce numim „timp liber”, că... „nu știu ce să fac”, că am uitat să mă plimb în natură, în pădure, că mi-am mes- chinizat cumplit modul de a concepe și a trăi, în act, via-ța... Și asta, fără certitudinea (recte, fără voința, puterea) că mi-o voi mai putea schimba (unghiul de perspectivă se îngustează inexorabil). [..].

G. Ivașcu

Vintilă Ivănceanu și Evul Mediu modern

MI SE PARE oportună recuperarea lui Vintilă Ivănceanu (exilat din literatura română prin stabilirea sa în străinătate), cu atât mai mult cu cât a fost unul dintre oniristii repudiați și huliiți de către dogmatismul critic și realismul socialist agresiv încă în anii '70. Mi se pare cu atât mai îndreptățită recuperarea lui, deși consider că nu a fost eminentă un oniric, ci un suprarealist, cu cât cred că literatura română actuală ar putea să treacă printr-o fază care să redescopere onirismul, e-adevărat, nu unul pur, ci adaptat, ca atmosfera (prin Agopian, Cărtărescu, parțial Schwartz, dar și alții).

Ca poet, Vintilă Ivănceanu nu produce revelații, deși volumele sale, *Cinste specială* (1967) și *Versuri* (1969) sunt interesante. În primul răzbat pe un puternic iz de Radu Stancu plus suprarealism (sint impetuoase poemele *Figura Bosch*, *Noaptea Sf. Bartolomeu* și *Epistola către prieteni*), în al doilea există o tentă mistică demistificatoare. Ciclul *Sonete erotice*, pseudoronsardiene, sint pe potrivă și cu nimic mai prejos decât poemele dimoviene, senzuale, nebanuice, fanteziste („Lubit, părul tău e-atât de moale / Ca barba Domnului Isus Hristos. / Din sinii tăi în cupe și în oale / O miere curge, cu parfum de os”). În ciclul *Gravuri*, poetul operează o demitizare „angelică”, căci abordează cu precădere în ton carnal-fantezist elemente ale beneficiului religios pe care le supune unui ritual păgîn de momire a simțurilor (vezi arhanghelul ispitit de vidul care ia forma unei femei avînd coapse acidulate și soldurile „albe și roz în saramură”).

Ca prozator, Vintilă Ivănceanu e un excentric: începe cu *Pină la dispariție* (1968), microman existențialist tratat în manieră halucinatorie suprarealistă, publică apoi un roman gotic — *Milorad de Bouteille* (1970) — și apare în 1971 cu un basm-bestiar, *Vulcaloborgul și frumoasa Beleponja*, în care reface o mitologie a monstruosului între S.F. și apocalipsă suprarealistă.

Atît cit poate să fie, *Pină la dispariție* este și un roman kafkian. Ne aflăm în zona (țara) rombului și eroul, Ion Dragalina, e răpit de niște războinici și purtat în detenția sa prin tot felul de locuri stranii: un cimitir cu morminte în care se află roți cu spițe de aur, o cameră gonflabilă, o cimpie cu dune, unde se găsesc bărbați morți și goi. Aici în zona rombului, războinicii îl interoghează pe Ion Dragalina, supunindu-l la halucinații și fenomene absurde. Personajul bănuiește că acest interogatoriu perfid are ca scop depersonalizarea lui, de aceea refuză sinuciderea, dar își constientizează vina: aceea de a nu fi romb. Tortionarii-războinici au o imaginație boinăvă: ei apelează la tertipuri monstruos-fanteziste pentru a obține informații de la Ion Dragalina (de exemplu, îl ispitesc printr-o femeie cu trei sîni). Gardienii acestor lumi sint niște găini mădoase, „enorme, cit un vițel”.

Pe alt plan, într-o clasă, elevii învață despre Ion Dragalina. Lecția este explicată și cinic dogmatică. Vintilă Ivănceanu ironizează atmosfera și societatea în care trăia, folosind slogane estetice staliniste: „Ion Dragalina se încadrează între figurile luminoase ale luptătorilor pentru libertate”, comentează docil copiii. El „trăiește pe un plan oniric” și „se găsește în odaia fermecată, de unde pleacă în diverse tinuturi și face acte de cunoaștere”. Să fie vorba doar de cinism sau și de o explicare pentru cititorii (a se înțelege criticii literari) inapți la onirism? Desigur, există, apoi, mai mult decît o intenție textualistă, căci Vintilă Ivănceanu îi pune pe elevi să comenteze ca

la o lecție de română flancată de tipicare și inepte constatări, chiar povestea lui Ion Dragalina, pînă unde ajunsese ea în acel punct. Zona rombului, comentează elevii, e o zonă neumană. Scriitorului (adică lui V.I.) i se reproșează naturalismul (ah, cenzorii noștri pudibonzi!), desuetudinea și falsa vinovăție a eroului. Deranjează în roman (și cred că autorul a simțit acest lucru) „hemoragia” de termeni medicali, de organe, simptome etc. Vintilă Ivănceanu ne prevenea, de fapt, că romanul său trebuie plasat nu numai într-o zonă „fiziologică” a lumii, ci în una maladivă.

Pină la dispariție are ca punct nodal evadarea lui Ion Dragalina, o altă sursă a fanteziei dereglate. Personajul simte că dacă s-ar „romboiza”, după propria-i formulare, ar avea dreptul la viață. Romboizarea înseamnă însă renunțarea la omenesc. Încercarea de evadare îl face pe Ion Dragalina să aibă halucinații elucubrante: autoaștere, autocanibalism, romboizarea întregii lumi (pînă cînd și sfinții i se par romboizi), vedenia iubitei din lună etc.

Să fie *Pină la dispariție* un roman anticongratuar camuflat în haină suprarealistă? Ar fi ridicol să identificăm pur și simplu în zona rombului — România, în romboizii — pe comuniști și pe acoliții acestora, dar există, fără îndoială în scrierea lui Vintilă Ivănceanu o convenție etică de exaltare a libertății într-un sistem dictatorial: „/.../ fericit cel sărac cu duhul, acela va ajunge la traiectoria libertății după pensionare, mai frumos este să ajungi la traiectoria libertății murind, e posibil să mori de mai multe ori? da, libertatea se cucerește de mai multe ori, dintr-un motiv pur și simplu, ea se pierde de tot atîtea ori. Vezi graficul generațiilor”. Căci toate lucrurile și ființele din zona rombului sint scheletice, triste, strivite, tiranizate, oboșite. Necredincios, Ion Dragalina admite o singură mistică: cea a libertății.

Doar aproape de final se poate deduce că singurul om viu din zona rombului este intrusul Ion Dragalina, Lumea „liberă” pe care o găsește după evadare stă sub semnul haosului și al descumpunerii, sub semnul unei coride absurde. În scurta sa libertate, personajul întîlnește un inger: dialogul lor e angelic, dar și inchișitorial. Viziunea prozatorului se fixează aici, obsesiv, asupra lumii închisorilor. În final, asistăm la execuția halucinantă a lui Ion Dragalina, execuție în care eroul rememorează amalgamat facerea lumii și păcatele ei: Adam și Eva, Dumnezeu, răul, Isus, neantul.

Trebuie să amintim că Vintilă Ivănceanu își comentează propriul roman, pe care după chiar remușcările lui auctoriale simte că ar putea să-l sfîrșească oricînd, fiindcă discursul e sățios (dată un alt strămoș ascuns al textualiștilor optzeciști!).

PENTRU cine își amintește de *Milorad de Bouteille*, romanul gotic al lui Vintilă Ivănceanu, un sfert picareș, un sfert oniric, un sfert suprarealist și încă un sfert textualist, autorul îi pare o figură bătăie și nonconformistă între prozatorii români.

Cu o mamă bănuită a fi vampir și așa pe rug, ca Dorothea, Milorad nu putea să fie decît un fiu straniu, el vîtorul scriitor al Giefenhandului. E-adevărat că despre Dorothea mărturisese autentic doi cronicari: Tom Spaniolul (pentru care ea este o criminală ispititoare) și Joachim de Flandra (pentru care ea este o războinică sfințită). Aici, Vintilă Ivănceanu inserează și un microman despre vampirologie. Povestea Dorotheei se interterează cu jurnalul autorului care meditează asupra personajului său (de altfel, Dorothea însăși îi va veni pe turm pe creatorul ei). Tatăl lui Milorad, Nevermoor, provine dintr-o familie de baroneți faimoși pentru înțelepciunea sau nebunia lor. Nevermoor e un excentric pervers dar și savant, ajunge în cele din urmă alchimist (și pe marginea lui, autorul adnotează textualist). Găsim apoi pasaje pitorești și alegorice aproape derivate dintr-un tablou al Milorad și Nevermoor, personaje încredințate lui Nevermoor despre călău, victimă, revoluție, ironie, ridicol etc.) un erotikon (ar hiva răvaselor amoroase dintre Dorothea și Nevermoor). Nașterea lui Milorad și alte evenimente sint punctate de miloradologi cu strictete narativă: venirea ursitoarelor, precocitatea, tristețea și eruditia lui Milorad care încă din adolescență divertea și seara, despre diavol, levitație și licantropie, avînd cunoștințe cabalistice și hermene.

O anumită precauție e vizibilă și în acest roman, privind posibila lui receptare. Autorul precizează în Milorad chiar imaginația, temându-se, poate, de suspiciunile și acuzațiile fals-estetice pe care le-ar putea avea personajul său. Nu e greu de ghicit că Vintilă Ivănceanu preîntîmpină stoparea sau prejudecările unei critici literare care l-ar putea refuza personajul în virtutea invenției la modă a Realității și numai a Realității.

Povestea lui Milorad e tot a unui nobilit. Genial, eroul își scrie opera la 18

ani, trăind din secolul XV pînă la începutul secolului XX. El se înfățișează public în ipostaze ciudate: fie bufon, fie astronom, fie revoluționar. Periplul său temporal e justificat de descoperirea nemuririi. Autorul opnează că Milorad este un mutant pozitiv, de aici capacitatea lui de a profetiza invenții moderne. Cam aici se termină story-ul victii giefenhandezului, drept care sint reproduse cele 53 de povestiri care alcătuiesc opera lui Milorad. Ele cuprind două tipuri structurale narative: medievalece, unde esențială e atmosfera pitorească, mireasma unor vremuri apuse, și pro-urmuziene. Există și excepții, câteva povestiri propriu-zis fantastice, dar ele sint neglijabile. Nu există o proză strict onirică (de altfel, autorul s-a ferit ostentativ să folosească în text cuvîntul vis și doar o singură dată, în mod programatic, a folosit cuvîntul onirism).

Calitatea primară a lui Vintilă Ivănceanu e aceea de a resuscita Evul Mediu. Desigur, e vorba despre un Ev Mediu modern, unde cavalerii, prinții, cerșetorii sint suflete faustice și iluminați, unde grotescul și monstruosul nu există în stare pură, ci sint infestate de puritate și diafan. Categoria estetică pe care o propune autorul este *straniul*. Toate povestirile lui Milorad (și deci, ale lui V.I.) sint acoperite de un strat transparent de straniețe: există uneori un lugubru poez rarefiat, există fantezia excentrică de tip Boris Vian și miracolul, există poezia unui timp apus și multe alte nuanțe ale unui gotic copleșitor și terifiant. Medievalecele constituie nucleul operei lui Milorad: de la *Sam cel Negru* unde atmosfera poezică e flancată de satanic și absurd, la minunata povestire *Cu lancia în cumpănire*, unde medievaleismul e modernizat printr-o poantă finală suprarealistă: cîștigătorul turnurului giefenhandez și al prințeslei Rosemunde este un cavaler care are în loc de cap o sferă de cristal în care înoată un peștișor albastru. Se cuvine apoi să amintim *Sfîrșitul unei vendette* (povestea unui licantrop), *Vade retro, Satana* (o experiență alchimică de strămutare într-o zonă obscură a lumii), *Trei zile cîntară sub fereastră* (înfruntarea Satanei încarnat într-o pasăre), *Renunțatul bazin* (noaptea de nebunie a unui bețiv), *Prostul satului* (istoria lui Trigirl, un iluminat care aude clopotul lui Dumnezeu), *Mătura și o picătură de apă* (aventura lui Armagan care descoperă la microscop, în picătura de apă, femeia visurilor sale), *Te iubesc, Haplong, te iubesc* (căsătoria dintre virtuoașa Malva, cea cu trupul acoperit cu țepi de fier, și păcătosul Haplong care se mintuiește), *Pe masa de operație* (extracția unui arici de rubin care creșcuse în sinul unui baronet).

O caracteristică a oniristilor români, în general, e imaginarea unor animale hibride. Vintilă Ivănceanu care va fi campion, în acest sens, creează: pantera senzuală, cu solzi și cap de femeie, copiii cu aripi negre în urechi, păsări cu cap de vulpe, fluturi cit caii, pești verzi cu capete de bărbați blonzi. Hibridii măresc procentul de miraculos și nu sint doar accesorii pentru atmosferă.

Povestirile pro-urmuziene au în comun cu povestirile lui Topeneag insolitul dublat de absurd și poantele. Ele nu au o temă obsesivă, dimpotrivă, sint caleidoscopice: pedalarea unui biciclete psihofore în intinerie, înălțirea unui om de stîre o floare pe care acesta voia să o arde, ivirea unei pietre filosofale din ingrediente pentru un soț pican, descoperirea unui omuleț, bătrîn care oftea-ză la masa de scris etc. O povestire aparte, nici medievală, nici urmuziană, este *Personaj*, istoria unui psihopat „hitchcockian” care posedă două personalități: a sa, copil, și a mamei sale, moartă.

CU *Vulcaloborgul și frumoasa Beleponja*, Vintilă Ivănceanu ne inițiază într-un bestiar excentric. Deși vremurile gorgonelor, harpitiilor sau centaurilor și faunilor au sfîrșit, Vintilă Ivănceanu reface o mitologie a monstruosului. Basmul său e o anti-feară. Și aici se simte aroma goticului, dar camuflată în grotesc și miraculos. Fantezia lui Vintilă Ivănceanu este vecină cu nebunia: cei 12 monștri din anti-basm sint unul mai imprevizibil și inefabil ca celălalt. *Vulcaloborgul* e un hibrid cu patru aripi de papagal, un picior, fără sex, miini și ochi. Are în schimb un clonț ucigaș (stil Azazel al lui Bulgakov), iar noaptea, atacă și rănăncă oameni. *Pocovățul* e o piatră cu țepi de arici și o mînă care are în palmă un ochi polifemic. Mașinaria *Pocovățului* se deplasează pe 35 de roți de carne. *Lilibrada* ucide într-o manieră specială bărbații: le taie un picior de la genunchi, îi mușcă de gît, le scoate ochii și îi înecă, făcîndu-i să înghită o pană de pînă. La disecție, ucizii încep să vorbească ademenitor ca niște incubi. *Centashohaimul* cuprinde o carapace de țestoasă pe care sint desenați pești-sabia incendiari. Carapacea e susținută de a-adolescenți cu capete de lebădă. *Centashohaim* e expert în distrugerea caselor. *Piul* este un candid cu un singur picior crescut din gît, trei urechi sub gură, dinți de cuc și creier de girafă. *Helsingformul* e o capră cu joben, fără trup, dar cu gase labe. Fumează oase de văduv, adoră luna și e oripilat de soare. Între ceilalți monștri e un boem. *Eventricula* e ucigaș vestit: are formă de cange și nu aude. Suita sa e alcătuită din 10 vampiri și o ciine andaluz. E fatal copilor pe care-i năucește și femeilor țepi. *Retemortul* e un fel de strămoș al tururilor, cu cap de vulpe. Deși trăiește într-o zonă thanatică a lumii, se ascunde de oameni și nu face vărsare de sînge. *Ciucul* e un animal fabulos, inofensiv: un cal de cauciuc, cu solzi și trei nări. E alergic la înmormintări și fantezme, moare tînăr și are o singură patimă (soldații și prelații). *Guđrunofagul* e o cioară albă cu dinți ucigași, sfîrșecători. *Strimbosporul* e o gură din care ies oi negre-lipitori care sufocă. *Strimbosporul* e somnoros și nu prea știe limba română.

Monștrii se impart deci în trei categorii: inofensivii candidi (Piul, Helsingformul, Retemortul, Ciucul), ucigașii (Vulcaloborgul, Lilibrada, Eventricula, Guđrunofagul și Strimbosporul) și mașinăriile-arme (Pocovățul, Centashohaimul). Femeia visurilor lor este *Beleponja*, o meduză surizătoare, cu patru sîni și o colivie în care se află un sex albastru păzit de doi jandarmi. Beleponja mai are trei picioare de ciută din care atîrnă o nacelă cu trandafiri. Casa femeii (monstru) fatale este, desigur, luna.

Ce urmează e previzibil: turnurul pentru cucerirea Beleponjii și măcelul hibridului. Paradoxal, supraviețuitor este firavul Piu, care, însă, moare străfulgerat de sărutul Beleponjei pentru un sistem că acest pseudobasm nu trebuie încheiat în literatura liliputană. E vorba de niște „metamorfoze” moderne, pe gustul maturilor cu fantezie abracadabrantă. Dacă ar fi să căutăm un model în literatura română, într-un fel, ne-am putea gândi la o *Istorie ieroglifică* apolitică, fără scară în final și foarte spectaculoasă.

Ca și D. Topeneag, Vintilă Ivănceanu nu este un prozator neapărat oniric, ci un suprarealist puternic marcat de reveria unui gotic populat de fantasmă, monștri și tortionari.

Ruxandra Cesereanu

GEORGE IVAȘCU (1911-1988). Cu Eugen Jebeleanu și Radu Popescu. Fotografie de Ion Cucu

La capătul răbdării

ION D. SIRBU, avea dreptul, era pregătit — nu s-a nimerit așa — să trăiască și să vadă prăbușirea totalitarismului roșu în țara lui. Cel mai adesea, întimplarea este favoarea celor care nu o merită. Născut la 28 iunie 1919, scriitorul a lăsat opera să-i transforme existența în destin. Un an i-a lipsit ca să atingă „piatra de hotar” din Decembrie 1989. Ajunsese, mărturisește el în *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, vol. I (Scrisul Românesc, 1991), „deja în 1952—53 la capătul răbdării și disperării mele — (și) situația de atunci a rămas neschimbată” (p. 149). Viața i s-a închis, dar cartea pe care i-o citesc acum nu se mai închide. Postum, I. D. Sirbu salvează ceva din conștiința maculată a Olteniei, unde i-a fost dat să se afle, pe o linie solitară, perfect paralelă. În perioada tiraniei „celui mai iubit odios”. Este o enigmă pe care va trebui să o explicăm și să asigurăm că, tovarăși, nu ne va fi ușor. Balanța istoriei era total dezechilibrată pe aici, prin părțile noastre răsăritene. Un talger se afla în pământ, adinc înfipt, apăsător și apăsător, iar celălalt ajunsese până la cer, nu se mai vedea, dar el exista încă, populat (cu cea mai rarefiată densitate) de oameni precum I. D. Sirbu. A lăsat acest jurnal de senectute amărită și amară, drept mărturie lucidă, critică, de ce parte s-a aflat. Și-a „cusut” viața cu ață neagră. Alții, încă vii, o vor face, dăsimulind infernul, cu ață albă, abundență pe piață. Ce voce înaltă, ce voce înă, cu un ecou atât de pur, se ridică din aceste pagini, la vremea lor (1983—1986) concepute ca „o vociferare mută împotriva celor ce vor să mă înrobească”! Caietele de noapte au ajuns, iată, la lumina zilei, astfel de caiete, mi se pare, dau ele însele, cu adevărat, lumină unor zile curățate de cețuri și bezne. Sirbu a scris și el cu limbă de moarte, împotriva unui, mai adevărat, ev mediu, dar cu gândul neîntrerupt conectat la „acel medieval *ars bene moriendi*”. Dacă nu ar exista moarte, scrisul nu ar avea nici un rost. Acest „vorbitor”, acest spirit esențialmente oral, tocmai pentru că era afit de viu, a înțeles necesitatea singurei „cenzuri” căreia îi era dator, una interioară, strunindu-i și ordonându-i vitalitatea: „Scrisul este un sacrificiu printr-un fel de nobilă automutilare”. Este o despărțire de sine, în acest caz scriitorul acceptând penitența și penalizându-și singur scrierile de început, „naive și artificioase, tocmai fiindcă ele derivă din ereditatea mea orală și nu din cea intelectual letristă”.

Deși ridică glasul cel mai sus, autorul jurnalului este un dirijor încropind un cor pe mai multe voci. Apar personaje, fie re-numite, fie doar fictive: Candid, recunoscut ca alter-ego reprezentativ, fostul ministru Sommer, Moșul, Napocos, Altonas Lupu, Tutilă I și II, Actorul pensionar, tânărul Hadriaan, Edmund, distinsul (sic) anchetator cpt. Enoiu și chiar „măgarul Gary” (p. 187). Nu numai spiritele fățarnice au mai multe fețe. Scriitorul recunoaște în el însuși un „Bufon, ca vocație și destin”, iar în alt loc se crede „idiotul copil al istoriei acesteia bătrine și zaharisite”. Acest spirit ironic poartă, fără mazo-chism, maseca autoumilinței, dar poate că nu-i propriu-zis o mască, ci propriul său chip cioplit, atrăgător, fie și la modul „retoric”. Își toarnă în gând și în expresie praful sarcastic împrumutat de la moralistii dintotdeauna. Iată cum, sintetic, ni se „toarnă”, într-un pasaj: „Posed încă o ignoranță multilaterală curioasă și neliniștită, o prostie înge-rească, o lămpiditate stoică și o ambi-ție de măgar ce se crede Apuleius”. Pa-saje din acestea mai sînt, nu au în ele nimic trecător, dimpotrivă. Distribuind corect accentele, descoperim aici o artă a autocriticii orgolioase, unde sarcas-mul este adus în serviciul laudei, dia-triba nu înecă, menține adevărata linie de plutire, amenințând cu convertirea în zbor. El știe că în om există nu doar măsura, ci și nemăsura. Eul său glisează enorm, se întrece, poate, cu gluma, dar se întrece, mai cu seamă, cu sin-ceritatea crudă, o formă de modestie teri-bilă, de care, vorba lui La Rochefoucauld, trebuie să se știe. E descumpănit și mă derutează elanul său „transcendent” caricatural. Noul cărturar de familie analfabetă scrie despre „minte mea cea proastă” și știe că „sunt o simplă maimuță balcanică a lui Cioran”, un „vierme” (p. 184), „o simplă mediocri-tate, luminată de soartă, cărți și cițiva

dascăli model” și crede, văicăreț, că „nimeni nu are nevoie de ce e în bie-tul meu cap”.

Fiu de miner, om de stînga, închis, supravegheat la domiciliu, I. D. Sirbu a avut o viață pe care a așteptat-o zadarnic să înceapă. A trăit, numără el, sub șapte dictaturi, într-o lume inacceptabilă, inevitabilă, privită pînă în străfund și luată ca atare: „lumea mea șuie și piezișă”, succintă, pe dos, cu seme-nele schimbate, unde „Mîncăm absurd cu piine”, aparența și esența nu se mai ating pentru că „Trăim o epocă în care ni se amputează întregul”. Obsesia lui este că „sinistra epocă” va fi sincopă a istoriei, i se vor pierde urmele și ade-vărul, sub aureola întunecată a falsului și minciunii. Află un sens suferinței sociale, dar nu unul în sine, ci exterior, altfel rațiunea îl limitează pe om. Il dezumanizează. Nonconformistul nu-și găsește locul nici în lume și nici în el însuși. „Momentele cele mai fertile și mai omenești sunt cele în care am reușit să o iau razna... La un spital de nebuni (Podari, lângă Craiova) petrece „fertile stagii de meditație și creație”. Orașul de reședință, Craiova, este un „Isarlik” înțesat de „lichele patriotice”, în el trăiesc „cinci scriitori mărunți și timorați: în schimb avem cel puțin cincizeci de inspectori și controlori cul-turali ai vorbitului, scrisului și cititului”, „la Craiova nu se vine, din Craiova se fuze” (Caragiale, lui Ion Anes-tin, citat de Sirbu), cu o urită arhitec-tură veche, „coșmar al dezordinii”, loc în care trăiește „ca un balcanic neamț ce mă află în exilul din Craiova”, nu-mele urbei e decriptat „Craiova” — sfîrșitul oricărui miine. Nenumărate pa-gini sînt înecate într-o lehamită balca-nică iremediabilă, desi nu mi se pare că autorul ar fi de umoare neagră. Are, din loc în loc, un umor inteligent, un haz de necaz intelectual, cultural, al crea-torului.

O ÎNTREBARE se ține ca scaful de mîntea autorului: ce se întimplă cu poporul român? Români, observă el, au ajuns niște bătrini înrăiți, perversi, lași și sîrți, retrași din istorie, cu un procent euro-pean de sinucigași, dedublați, cu două conștiințe, una istorică și alta politică, sînt ocupați de ei înșiși, au nu doar țara, ci și sufletul pirjolit, nu sînt suficient de creștini, iubesc plăcerile mă-runte ale vieții, au ajuns mai nerți decît s-a dorit, refuză miracolul, sîrbă-toresc prostia nesfîrșită, supraviețuiesc, speră în disperare, o nație surdo-mută care folosește doar instinctul de con-servare, nu seamănă cu nici un alt po-por, o potențială renaștere ar trebui să regăsească „duhul vechiului sat valah”, acum (atunci) „suntem doar niște nu-mere inutile dintr-un recensămînt sta-tistic al gurilor ce trebuiesc hrănite și mințite”; discontinui în creație (Meste-terul Manole...), pers. venenți în delir și sminicală; suflete de sclavi ce și adoră stăpînii, ca și rașii (zice Sommer, care mi-a amintit de *Panta rhei* a lui Vassili

Grosman); autorul deplînge „tragedia ridicolă a poporului meu” căruia îi vede „cu ochii mei actul de deces” pentru că „mașina ideologică” nu poate fi oprită nici de generațiile care vin (scepticism infirmat, cel puțin în parte); cu toate acestea — e citat P. Istrati — „nu avem talent pentru dictaturi”, disimulăm tot-lul, credința, munca etc., și „Vom da Istoriei și Europei dictatura cea mai ridicolă și mai paranoică... Dar tot ce se petrece nu pare a fi intimplător. Sînt recitate din prezent miturile naționale: *Miorița* anticipează moartea satului ro-mănesc, iar „Păcală nu este decît un miș al anti-genezei: el reprezintă pros-tia omenească drept factor de distru-gere a Creațiunii”.

Ca profet în țara sa, I. D. Sirbu mai și greșeste („Viitorul nostru — cel pu-țin pentru încă 2—3 decenii — va de-pinde de acest Partid (...) nici socialist, nici comunist, e pur și simplu un par-tid unic”, unde trebuie să intre „orice tînar (...) inteligent și cinstit”, dar are și unele premoniții („numai un miracol ne va mai putea scoate din această co-mă hipnotică”: „Dumnezeu ar trebui să ne vină în ajutor”: „Mergeți în piețe și învățați să muriți, numai cine știe să moară merită să trăiască!”): Peste 10—20 de ani „activiștii vor deveni popi și cîntăreți într-o strană a religiei sal-vării”; „Anii opțezii, în care am în-trat, nu se poate să nu aducă rușura comunismului de sine însuși, chiar în Urss (sic)”. De citeva ori, „jurnalistul” anunță un pre-apocalips: „*iminent*”, Sentimentul moral a dispărut, nimeni nu se simte vinovat, este preferată „amnezia lirică”. I. D. Sirbu este, în-tr-adevăr, necrutător cu sine și cu se-meni săi, totul îl apasă, gîndirea însăși i se sufocă gîfite în marginea coșmaru-lui nepuținător și neînțelegător.

Inerția masei din Est o manifestă și elitele politice din Vest. În 1984, un preot greco-catolic, care îi scria auto-rului din California, găsea diaspora ro-mânească fărîmitată și „închinată Ba-laurului (dolarului)”.

P ARADOXUL este că în această lume, într-o astfel de viață, moartea este un fel de șansă. Unui prieten tot ca el de în-cercat, Sergiu Al-George, Sirbu îi scria că „morim fără nici un regret”. De la Buzura este culeasă stra-nia întrebare „dar dacă nu murim?” Nu există nici speranță de mîntuire. Muzica lui Vivaldi îi aduce umilința senină și resemnată, dar nu mai mult de atât, și asta e puțin pentru un ade-vărat creștin. Un temei moral, absent în viață, e aflat în moarte: „Doar na-tura mai e sinceră. Și moartea”. Bizara substituție este semnul unei frustrări esențiale. Sinuciderea este prezentă în mîntea scriitorului, dar îi „sparie” gîn-dul: undeva e notată cu roșetărie sar-castic-bufonă: „și-ar tăia venele în urma unui „ordin”, sosit „pe cale ierarhică”. În fond, gustul morții este atât de pre-zent, se află în cerul gurii. Amurgul vieții, trăit în doi (soția, Olimpia, este o

prezență necesară existenței autorului, dar și acestei cărți) este dominat de tragica „bucurie de a putea asculta îm-preună propriul nostru requiem”. Hăi-tuit de istorie, îndepărtat de umanitate, omul care ni se mărturisește nu poate ajunge în brațele lui Dumnezeu. El nu-și ascunde, însă, ereziile, decise, dar nu la fel de încăpăținate ca ale unui Cioran, pe care, de altfel, nici nu-l ur-mează, într-un loc, comparîndu-l cu Blaga, îl „înghesuie” expeditiv: „un ex-celent cioplitor de pietre. Dar nu va ridica niciodată o catedrală. Nici mă-car o casă a sa”. Găsesc că e prea pu-țin spus, de către un om căruia i s-a luat și ar fi fost cazul să i se restituie o catedră de filosofie. În jurnal, filoso-fia este o absență surprinzătoare, re-cursul, referințele la ea sînt accidentale și nu tocmai memorabile. Scuza și vina aparțin conjuncturii istorice, în totali-tarism, filosofia devine, a treia oară, o „ancilla”. Ca și religia, ea va primi azil în literatură, slujind-o cu sirg inflațio-nist. Dar ideile literare? I. D. Sirbu nu are, propriu-zis, nici idei literare, ci observații, și acestea destul de rare, vechi și sănătoase, de un conserva-torism totuși prudent. Tinerii prozatori, de pildă stăpînesc retorica, dar sînt lip-siți de o adevărată experiență a vieții și sînt constrînși să se ocupe de „cercul ridicol al școlii, străzii, vieții literare epidermice” și să stea departe de tra-gismul vieții. Socotindu-se un lector primitiv (p. 253), I. D. Sirbu caută în literatură „înțelepciunea”, pe care o opune tot-mai „plictisului moderne”. Șchița lui taxonomică de pe aceeași pa-gină este stîngace pînă la amuzament. Cărțile sale favorite, după propria mărturisire ar fi: Biblia, Blaga, Kafka, Borges, David Prodan. Blaga este o știută obsesie a lui I. D. Sirbu. „son maître de toujours”, dar n-am, din pă-cate, spațiul ca să mă refer și la acest lucru. Oarecum nedumeritoare mi-a părut maliția cu care e pomenit Marin Preda. Nomenclatura, elita comunistă, ar fi una de „moromeți”: „și ce nu mai e în capul moromeților care na plani-fică fericirile milenare”, scrie I. D. Sir-bu. În alt loc, autorul se scaldă în ape mai limpezi: „istoria politică a ultime-lor decenii ne obligă să facem o cate-gorică diferență (morală, temperamen-tală, spirituală) între *moromeți* (s.a.) și rumâni (sic). Primii sînt cei care con-duc fără scrupule, ceilalți se lasă con-duși din cauza scrupulelor”. Moromeții n-ar face parte din neam, prin urmare. Atunci, „marele moromete (fără ma-jusculă, n.n.) Preda”, logic, e și el un înstrăinat. Sirbu notează, de altfel, că a ținut să-i spună lui Preda în față — Verde, românește — că „Blaga nu a pu-tut citi pînă la capăt volumul I din *Moromeții* fiindcă îl *ducea* (s.a.) limba folosită. Limba și mentalitatea: aștia nu sînt rumâni, cred că sînt sciți, sar-mași, cumanii, dar rumâni nu pot să fie”. Explicabile — marii marginalizați se uită cu ochi întunecați la cei din prim-plan — dar nedrepte cuvinte, ori-cît de atent ar trebui revizuită „linia Titanicului Preda”, parțial scufundat. Ori-cum, cînd ceva nu-i place, „jurnalis-tul” nu ascunde. Citind o carte de Max Frisch, o aruncă: motivația? Nu-i plac scriitorii echivoci.

Propriul bilanț? „O succesiune de erori trăite cu oroare”. În viață, dar mai cu seamă în literatură, „Abia a-cum [...] de cînd îmi scriu proza mea notransilvană, am reușit să-i pun bel-cuș în nas maimuței nemțești care e *Filosofia*”. Ori-cum, nu s-a simțit împli-nit, nu s-a simțit plin de el însuși, ci „un erou al ratării pe jumătate”. El în-suși n-a mizat pe operă, se știa bine, nu voia să uzeze de viclenii falacioase. Cînd nu vrei să-l înșeli pe cititor, în mod sigur te înșeli, într-o proporție ce urmează a fi stabilită, pe tine însuți. Jurnalul acesta este al unui Om, adică al unui spirit moral, al zice, exponen-țial, pentru vremuri de tragică rătă-cire. Fără astfel de opere — totuși — timpul nu se urnește din loc. Găsesc testamentul lui I. D. Sirbu în aceste rîiduri: „să las în urma mea un nume curat și o diră de lumină, alcătuită nu din operele mele literare, ci din exem-plul de umilință și resemnare cu care ni-am făcut datoria”. În lumea lui, I. D. Sirbu trăise agățat de un prelun-g t capăt al răbdării. În lumea pe care n-a mai apucat-o, el se întoarce. Poate, cîiar, la braț cu Autorul.

Marian Victor Buciu

GEORGE IVAȘCU (1911—1988). Cu Șerban Cioculescu și Constantin Țoiu. Fotografie de Ion Cucu

Mioara CREMENE

Întoarcerea

I

...Și totuși, da ! Am cunoscut, vă jur, bunăvestire albă, cu bivoli arhangheli dind iureș spre oraș la ceas bălan menind prea dalbe ritualuri...

Posaci, infofoliți în șaluri ce-ntindeau lungi degete de franjuri spre boturi bozumflate, lăptari și lăptărese măreți pe două roate, veneau alai, dind buzna cu ugere prea pline de tablă înspumată și aburind zăpadă pe orice anotimp.

Era-n acele zile cind strada mai rodea din însăși ea o hrană mărșăluind spre noi, și-ademenind : «pui, pui !», «rahat cu apă rece»...

Vedenie din țara de lapte și de miere... Horeau voioase glasuri de meșteri călători. ...Și cu Manole, zece !... Și : «Geamuri !»... Și : «Chiop, chiop !»... Pe umeri cobilița : «Gaz, gaz !»... Vin păcurarii, cu singele din țarini. Venin primejdios ce se lua-n căldare

mustea și-atuncea glia în țara de-amintire. În țara de paragini... În Meta — in Transromânia...

Paris, 1989

II

..Pe undele de aur ale toamnei, se pogorau apoi plutind căruțele cu coviltir. Arce.

Duceau blide cu suflet căni și oale șiștare doniți cofe linguroaie meștesugite scoarțe ori ștergare salvindu-le de crivăț și urgie spre cringul caselor.

Era, pe cind bătrînul Noe mai știa ! El, fiu de înger, mai avea Știința venită încă de la Moș Adam... Acolo-n țara lui de lingă cer cocea-n cuptoare vietăți de-argilă suflind pe ele, dindu-le lor duh cind Dumnezeu privea în altă parte, ori cind dormea... Făurea cai albaștri, cu frunze galbene. Ori păsări-fluier pentru țărîmurile interioare.

Cind totul era gata îndesa în pintecoasa navă fii fiice și gineri

și nurori puși la păstrare pentru însămințări.

El însuși, Noe, slăvitul Patri-Arc, o lua pe jos. Pocnind din bici. Călcind senin pe ape...

Paris, 1989

III

Se strică vremea : iz de putregai pătrunde în salonul franțuzesc unde ne-am strins ciopor pe lingă vatra arzînd în flăcări reci de-atîtea veacuri aceeași buturugă. Pași molcomi de burniță. Pe ducă-i altă toamnă. Indiferență tipic pariziană.

Se strică vremea. Doar în colțul vechi din cimitirul Montparnasse veghează de ploaie poleit sărutul dublu de piatră brăncușian peste mormîntul atîtor bieți pribegi necunoscuți, cu pielea tăbăcită de-alcooluri, neputincioși să intre în țărîna acestui țintirim străin. Noptează. Se strică vremea.

Hei, se strică vremea ! Îmbătrînim încet. Pe cind în parcul simetric definit de un Le Nôtre, aud, îmi pare numai eu, trosnind ramuri uscate. Sar peste rotunde genii ambigue. Bate-o secure. Grămezi de frunze fumegă pe cind vremea se strică, hei !, se strică vremea...

Paris, 1987

IV

În țara dintre capete de munți, din punctul său central pornind spre cercul trasat de geometrul Zalmoxis stră-moș de Dumnezeu în perfecțiune, miroase-a apă vie. A rachiu de prună. Vîntul duce acest zvon pină-n Ventoux. În globul ocular al unei stră-memorii sibiline și visătoare, văd cum se răsfrînge cătunul cu bordeiele de lemn scaldate-n liniște. O presimțire precum un vechi străjer mă pre-vestește : o nobilă drumeață-i așteptată de pe-un picior de plai. Va să coboare traistă la git și seceră pe umăr. De felul ei vădană și codoașă mi-a pus gînd rău, pornită-i către mine pe mirosul îmbătător de prună...

Paris, 1989

V

Femeile s-or despleti diseară la umbra candelor. Parcă văd. Răbdare suflete ! Se scot din lăzi, sumane cu țme largi broboade măști rămase din vechime. Piei de capră dorm dezumflate. Capete de lup infipte-n coada greblei și-întind botul către beteală, flori de lămiiță. Lăute, fluiere stau pregătite... Răbdare, nu mai este mult, răbdare !

Codoașa, vezi, a și ajuns pe uliți și umblă prin tot satul la peșit.

Privește prin geamlucuri, peste garduri, în căutarea unora, becheri, pribegi întorși acasă osteniți către amurg.

Mai copti, mai înțelepți, să își refacă viața vor. Ea are pe-ales miri și mirese pentru toți.

Pe orișicare casă este gata să pună scufa și marama albă.

Paris, 1989

VI

Sirba întoarcerii. Joc vălurind spre zorile lăptoase. Carnaval funebru și nuntirea mea de moarte... Puterile îmi scad ca luminarea la căpătii de «vn bolnav... Departe-s. Mi-ascut auzul în zadar să-i prind pe vestitori cu plosca de rachiu poftindu-ne pe toți către orgasmul suprem, către mister și transmutare.

Paris, 1989

Înger bizantin

La Tine Doamne caut să ajung cu trupul meu crescînd totmaiprelung.

Din virf de aripi pină la călcie mă las în voia Ta : hașiș-tămiiie.

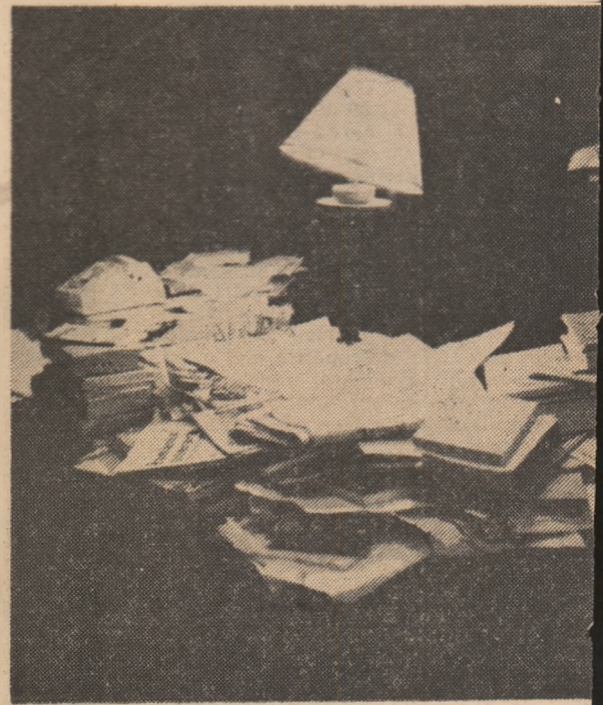
Vreau degetul Tău sfînt să îmi atingă triunghiul păcătos și să îi stingă corcita ardere : șerpar și chingă.

Doresc peste zvicnirea pătimașă din dogme și opreliști o cămașă neprihănirii mele aspră veghe,

spre-a înceta să caut pin' la cer un eu, la fel ca mine de stingher, rătăcitor prin lumi și nepereche.

Paris, 199

(Poeziile au fost scrise în limba franceză și transliterate în română de către autoare în 1990—1991)

Masa de lucru a lui George Ivașcu. Fotografie de Ion Cucu

Teodor Murășanu

ÎN TRE poezii maltratați de regiunile totalitariste și trecuți prin închisorile comuniste se numără și turdeanul **Teodor Murășanu**, de la a cărui naștere s-au împlinit în luna aceasta o sută de ani. Poetul s-a născut la Cimpia Turzii la 19 iulie 1891, într-o familie de țărani. A urmat liceul la Blaj între 1904—1912, unde a și debutat în 1906 în revista locală **Unirea** cu un pastel. Semna pe atunci **P. Pădure** și **Hyperion**, iar mai târziu a folosit pseudonimele **Silviu Bardeș** și **Ion Codrin**. După terminarea Facultății de Teologie din Budapesta (1914—1916), își completează studiile universitare la Cluj între 1916—1918 și devine, imediat după Unire, profesor de limba română și limbi clasice la Liceul „Mihai Viteazul” din Turda, unde funcționează fără întreruperi până la arestarea sa în 1947—1948, când a fost scos de la catedră și obligat să accepte funcția de pedagog, pe care a îndeplinit-o până la moarte, survenită la 2 septembrie 1966.

Activitatea literară a lui Teodor Murășanu se întinde pe o perioadă de aproape o jumătate de veac. De la debutul său din **Unirea** din 1906, el a colaborat în mod sustinut la majoritatea publicațiilor ce apăreau în Ardeal, începând cu **Revista politică și literară** de la Blaj, **Răvasul** de la Cluj, **Tribuna și Românul** de la Arad, **Luceafărul** de la Budapesta-Sibiu, **Cosinzeana** de la Orăștie, **Gazeta Transilvaniei** de la Brașov, **Transilvania** de la Sibiu etc. După Unire, activitatea sa se concentrează în jurul grupului de poezii și poezii porniți să realizeze o nouă direcție a lirismului transilvănean, grupări constituite în jurul revistelor **Abecețar** (1933) de la Brad, **Gând românesc** (1933—1940) de la Cluj și **Pagini literare** (1934—1943) de la Turda, în paginile cărora desfășoară o amplă activitate, nu numai ca poet, dar și ca editor, redactor și îndrumător, cum a fost cazul cu **Pagini literare**. Debutul editorial propriu-zis și-l face în 1920 cu volumul **Poezii**, după care publică la scurt timp volumele **Lumini suflate de vânt** (Arad, 1923) și **Fum de jertfă** (Cluj, 1925), ultimul premiat de Academia Română în urma unui raport semnat de Octavian Goga. Profilul poetic distinct și-l dobândește abia cu volumele de poezii **Chiot cimpenesec** (Cluj, 1926) și **Lilioară** (Sighisora, 1938), când se poate vorbi de o îmbogățire cu note originale a ruralismului

tradiționalist transilvănean în sensul unui vitalism senin și descriptivist, în tonuri surdinate și șterse, evoluind în umbra marilor modele, Goga, Coșbuc, Iosif, Blaga, Cotruș. Anumite motive trimit la chthonismul lui Pillat, Voiculescu și Maniu, la miniaturismul arghezian sau la folclorismul mitologizant al lui Blaga. El asimilează și receptează influențe diverse, cu o disponibilitate mimetică structurală, spre a le topi într-o poezie grațioasă și bucolică, în care peisagistica satului și a cîmpiei își găsește un interpret viguros, plin de vibrație și patetism. Reproducem spre exemplificare poezia intitulată **În cîmpie**: „M-am rupt din sufletul ei ca o creangă / Dintr-o imensă pădure nverzită, / Eu sint o rătăcitoare talagă / De la o turmă în zări adîncită... // Și-acuma, de-aici, de departe ascult / Cum stăruie-n clocot marea tulmurtă // ...Ascult și-o privesc cum răsuflă pe dealuri / Cu-spăimîntătoare gîtlejuri de valuri / Și clocotul ei cel cutropitor / Cum trece peste mine și peste ochii mei, / M-arunc să fiu una cu inima ei, / Cu inima ei, cu clocotul ei!”

Poetul se remarcă și ca un bun traducător din lirica străină, în special din germană și maghiară, contribuind la realizarea unor ediții din poeziile lui Adv și Arany János. Totodată a publicat două volume de folioane și eseuri **Cîmburi de oglindă** (Arad 1923) și **Tolba cu notițe** (Turda, 1942), lăsînd în manuscris volumul de confesiuni **Scrisori către un prieten din... oglindă** și mai multe cicluri de versuri, precum **Cununa de spini**, conținînd versurile scrise în închisoare, **Florile soarelui** (1959), **Sunete și culori** (1960), **Semne de mirare** (1960—1961) și **Măguri și fulgi** (1964), cicluri care n-au mai adăugat să vadă lumina tiparului, la fel ca o legendă despre **Păcală** și mai multe traduceri din Petőfi (**Fierarul satului**), Garay (**Veteranul**) și Mora Ferenc (**Mielul cu blana de aur**), precum și romanul **Abafi** de Josika Miklos. Producția poetică din ultimii ani merită însă toată atenția, deoarece ne dezvăluie o față nouă, cu totul necunoscută a scriitorului său, aceea a poeziei protestatară, a poeziei de rezistență din subterană. În special ciclul **Semne de mirare**, conținînd cca 180 de poezii, scrise în vers liber, trădează intenția poetului de a se disocia de politica totalitară practică de Partidul Comunist și a ridica o serie de „semne de întrebare” privitoare la acțiunea de spoliere, sărăcire și îndobitocire a poporului dusă de acesta. Este denunțat

Din ciclul SEMNE DE MIRARE

Cutia Pandorei

Cutia Pandorei,
Cea de mit,
Lighioanele Sfintei Vineri
Din basmele poporului
Au o înrudire apropiată :
Au putut fi simboluri
Ale unor patimi dezlănțuite.
Închise — se potoleau,
D'ndu-li-se drumul,
Se dezlănțuiau nenorocirile
Asupra bietului om...
Nu-mi trebuie mit,
Nici basm — să mi le imaginez, —
Să văd aveau
În vremea aceasta
În care imi tirăsc zilele
Ca pe niște lanțuri...

20 V.1960

Și iar...

Și iar s-au scurs nu știu cîți ani
D'n seara aceea
Cînd eram mutat dintr-o-nchișoare în alta

Înaintam tăcut
În tragicul convoi.
Ningea, ningea,
Să-narea-ncovoată.
Mă pipăiam
Și mă minunam
Că mai trăiesc
Mă bucuram că mai trăiesc
Grăiam din cînd în cînd singur
Să mă conving dacă mai am g'as.
Mă bucuram că-l mai am.
Pășeam din umilință în umilință
În tragicul convoi
Ca somnambulli
Călcînd peste prăpăstii...

Poetul

Scriu, citesc, meditez,
Monologhez, imi fac curaj,
Uneori strigînd destul de tare —
Ca trecătorul singuratic,

Print-un codru imens
Căruia, din moment în moment,
I-ar putea apărea niște bandiți
Să-l asasineze....

Ploile

Ploile de toamnă
Plîngînd bacovian în burlane
Într-o seară tîrzie
Sîngur la masă
Sub lampa de petrol...
În jur orașul potolit din goană
S-ascuți cum picură materia ploii
Plîngînd bacovian
În burlane !

Privighetoarea

Am impresia că trăiesc într-o lume
Ca-ntr-o vastă sală
În care a început o radicală curățire.
Scaunele pe mese
Tablourile de pe pereți date jos,
Covoarele făcute sul. —
O mare pregătire de nu știu ce
De o schimbare din temelii
Pe care eu nu o voi ajunge.
Și nici măcar nu mi s-a dat s-o vestesc
Pentru că-s privighetoarea cu limba
tăiată...

124

Ori încotro mă întorc
E o neliniște, o febră —
Impresie fugară numai
Ori realitate ?
Totul pare un provizorat
Ceva neașteptat.
Ți se pare că de fiecare clipă
Se dislocă ceva și alunecă ;
Că nici un colț în jurul nostru
Nu și mai găsește echilibrul —
Așa să se fi petrecut lucrurile
La fiecare sfîrșit de veac ?

TEODOR MURĂȘANU

astfel așa-zisul „progres al societății”, în urma căruia au apărut noii profesori, în care mașinismul și poluarea au distrus sufletul țăranelor române, i-au alungat „raiul” (prin colectivizare!) și l-au obligat să moară pe brazdă, dezabuzîndu-l și alienîndu-l, dîndu-i impresia că trăiește într-o lume a aparențelor, o lume instabilă tranzitorie, fără rădăcini organice. Sint versuri sumbre,

încărcate de tragism, bintuite de o viziune cosmarască, în care poetul „își tirăște zilele ca pe niște lanțuri”.

Mircea Popa

Reproducem cîteva din poeziile inedite ale poetului, puse la dispoziția noastră de fiul său, prof. univ. Camil Murășanu.

POLEMICI

Scrisul pe hîrtie de ambalaj

CITESC în **Adevărul** din 18 iulie, în prima pagină, un articol ciudat, purtînd titlul ștrengăresc-ironic „Uite bamporiul cum pere...”
Îi citesc, îl recitesc și, pur și simplu, nu-mi vine a crede. Ce spune autorul, domnul Cristian Tudor Popescu, altminteri un gazetar alert, în acest straniu articol? El spune: „Se tot vehiculează de către anumite voci «alarmate» puținătatea subvenției bugetare pentru cultură. Catastrofismele abundă: criza teatrului, criza literaturii, criza plasticii, a muzicii, criminalul Pleșu. Și din ce în ce mai puțin voalată, insinuarea: era mai bine înainte. În ceea ce mă privește, nu împărtășesc această disperare jucată”. Mă rog, este dreptul domniei sale să nu împărtășească „această disperare jucată”, mai ales că la noi totul se hiperbolizează, inclusiv crizele și disperările, dar subvenția bugetară pentru cultură este totuși 0,33 la sută, adică vorba „criminalului Pleșu”, care, evident, nu are nici o vină: **nimie virgulă ceva**. Asta în timp ce, de pildă, în Finlanda, o țară nu dintre cele mai bogate din lume, se alocă 13 la sută din buget culturii, adică de vreo 40 de ori mai mult. Cînd s-au scumplit absolut toate materialele cu care lucrează cultura (hîrtie, lemn, metal, pînză, transporturi etc.), cînd monumentele istorice și muzee se ruinează, disperarea o fi chiar atît de jucată? A fost oare jucată și disperarea de nenumerate ori strigată în prima pagină a ziarului **Adevărul** ori de cite ori se scumpea hîrtia sau doar se zvonea că se scumpește?

Ce ne mai spune autorul articolului din **Adevărul**? Că „sute de impostori (...) parazitează cultura în România”. Inconvenabil. El, probabil, insinuează că era mai bine înainte. Dar excluzîndu-l pe

acești impostori, care oricum se exclud prin selecție naturală din cîmpul culturii, nimicul virgulă ceva ar ajunge culturii autentice? (De altfel, mulți dintre cei fără talent, din „fauna care însoțește la noi pe adevărații oameni de cultură”, s-au privatizat, și-au făcut edituri, teatre, publicații, unii și-au îmbogățit din dezbrăcarea artei și artistelor, așa că ei nu mai beneficiază de fărîmura bugetară. Și, la urma urmei cum s-ar infrupta de la buget un scriitor, un muzician sau un pictor fără talent, dacă nimeni nu-i cumpără marfa? Bugetul, cit este, se dă în administrare și nu se repartizează pe baza unor liste ale uniunilor de creație sau pe criteriul filantropic. Sigur, în cazul unor instituții culturale, cum ar fi teatrele sau filarmonicile, problema se pune altfel, iar aici se simte într-adevăr nevoia unei selecții dirijate...)

Chiar crede sincer domnul Cristian Tudor Popescu, apărător al culturii adevărate, că sălile pline la Clujei, Șerban și la spectacolele (din București, să precizăm!), ale Teatrului Național din Craiova asigură supraviețuirea celor trei teatre? Cunoaște domnia sa vreun teatru, în orice țară s-ar afla el, care subzistă din vânzarea билетelor de intrare? Sau poate chiar în țara noastră, unde biletele de teatru continuă să fie printre cele mai ieftine de pe glob? De ce oare Andrei Șerban vrea să-și ia din nou lumea în cap? Fiindcă Teatrul Național e plin de bani?

Apegeul (științifico-fantastic?) al pleoarii domnului Cristian Tudor Popescu pentru cultura adevărată îl atinge următoarea frază, pe care vă rog s-o citiți cu toată atenția: „Scriitorii adevărați vor scrie întotdeauna, chiar și pe hîrtie de ambalaj, actorii și cîntăreții adevărați vor juca și vor cînta, chiar și

pe asfaltul piețelor publice, alături de desenele cu crete colorate ale colegilor lor, pictorii” (lipsește din această înșiruire, cineștii adevărați, ce vor face filme proiectînd, după o sugestie platoniciană, umbre pe pereții peșterilor în care ne vom întoarce). „Iar pe lingă ei va apărea o specie nouă, absentă pînă acum la noi, și anume vinătorii de artă”. Care vinătorii de artă ce vor face? Vor „și să recunoască și să exploateze talentul”. Vinătorii de artă de unde vor apărea? La noi n-am întîlnit decît vinătorii de posturi. Să mai comentez?

Ar fi de adăugat, dacă am ține nîtel din cultură, că ziaristii adevărați pot scrie și pe hîrtie de ambalaj sau, cu crete cit se poate de colorate, pe asfaltul piețelor publice, că medicii pot opera direct cu mîinile ca vindecătorii din Filipine, sau tîmădui cu pase magnetice, fără nici o contribuție de la buget, ca Mudava, că elevii și studenții își pot scrie compunerile sau ecuațiile cu degetul pe nisip (se elimină astfel și creta colorată din efortul bugetar), că pensionarii pot trăi doar cu aerul pur al orașelor noastre ozonate, că farmaciile pot fi reprofileate pe vinzare de bere turcească, țigări libaneze și bombe chimice irakiene. Și așa mai departe, spre lumea civilizată. Oricum, o (din păcate) infimă parte din buget va putea fi în acest fel salvată și redistribuită celor care au într-adevăr nevoie: poliției, pentru a achiziționa bastoane și uniforme noi-nouțe și a conferi premii unor publicații patriotice; SRI-ului, pentru a-și moderniza tehnica de interceptare a spionilor; funcționarilor ministeriali și locali, spre a-l îndepărta de ispita sperțurilor; foștilor activiști și foștilor securiști, pentru ca pensile lor să poată concura cu prețurile de pe piață (în orice caz, unii din-

tre el ar putea să-și cumpere cu un plus de la buget cite o carte, maximum două); întreprinderilor falimentare, pentru a le înveseli ultimele săptămîni de vacanță.

Firește, domnul Cristian Tudor Popescu nu exclude ideea de subvenție pentru cultură, nevrînd el să se situeze într-o zonă pur fantastică: „Subvenție de stat pentru cultură? Bineînțeles că trebuie să existe, dar ea trebuie injectată strict numai acolo unde există o justificare solidă fundamentată atît estetic cit și economic”. Nu, nu e nici o greșală: cit și economic. Economic, adică — fiindcă asta înțelegem prin economic — lucrativ, cu alte cuvinte aducător de profit, respectiv de bani. Bani trebuie să facă alți bani. Așadar, vor relua teatrele din vechiul repertoriu trilogia: confecții, coșciuge și garduri de cimitire, vor crea sculptorii statuile domnilor Roman și Stolojan, spre a fi achiziționate de Guvern, iar pictorii portretele în mărime naturală ale domnilor Ceantea și Mois, pentru a împodobi pereții cu motive populare ai Senatului. Compozitorii vor compune — pe hîrtie de ambalaj, desigur — cantate pentru statul de drept, iar muzicienii noștri le vor interpreta în piețe publice, cu palaria în mînă, sau în incinta Parlamentului. În rest, își vor face treaba „vinătorii de artă”. Pînă atunci, însă, vor acționa vinătorii de artiști.

Gazetarul de la **Adevărul** își încheie surprinzătoare pledoarie pentru talente citîndu-l pe domnul Andrei Pleșu: „Ministrul Culturii are sarcina de a lăsa în pace cultura” și prefăcîndu-se a nu înțelege că Andrei Pleșu avea în vedere un Minister al Culturii care nu va cenzura și nu va da indicații. Dar a lăsa cultura în pace, nu dinspre partea Ministerului, ci dinspre partea statului, înseamnă a lăsa cultura într-o pace veșnică.

Înainte de a deveni ziarist și apărător al culturii adevărate, domnul Cristian Tudor Popescu era scriitor. În ceea ce-l privește insinuez deloc voalat: era mai bine înainte.

Dumitru Solomon

Jurnalul lui Mircea Eliade (II)

IN ADOLESCENȚĂ Eliade era obsedat de „cunoașterea de sine” și o experimenta prin lungi introspecții în genul Amiel. La jumătatea vieții nu mai simte nevoia să se confeseze integral într-o pagină de jurnal. De altfel, adaugă el, un autoportret, sincer până la cel mai mic detaliu, un poate interesa dacă nu-i integrat într-o „confesiune exemplară, având un anumit sens moral sau profetic”. Rostul jurnalului îi pare acum (sintem în 1946) acela de a fixa fragmente din desfășurarea timpului concret... La bătrânețe notează din ce în ce mai rar în caietele sale și are despre jurnalul intim o idee mai pragmatică. Efortul de a scrie, am semnalat deja, este enorm. E obosit, are stări de somnolență și trece prin crize teribile de tristețe. Nu crede, totuși, că este un *uomo finito*. Dintre suferințe, cea mai mare rămâne aceea de a nu putea să scrie. Revine mereu asupra acestui aspect și într-o însemnare din decembrie 1981 dăm peste o propoziție dramatică: **Vreau să-mi reabilitez scriitura prin jurnal**. Notează atunci ce-i trece prin cap și, cind recitește ceea ce a notat, este dezolat: frazele sint aproape flizibile. Jurnalul nu mai este, așadar, o cercetare de sine, nu mai este nici o confesiune exemplară, este un exercițiu de scris, în sens fizic. Omul care scriese o bibliotecă încearcă, atins de băteșugurile vârstei, să reinvețe să scrie lizibil. Se folosește de un „aparat”, face injecții cu picături de aur, are momente mai bune, apoi revine la starea dinainte și o ia de la capăt.

Jurnalul este în bună parte un buletin medical și diagrama unei difi-cile scriituri, cu precizarea că nu este vorba, aici, de obisnuitul chin al creatorului care nu găsește tonul bun al operelor, ci de drama scriitorului care nu mai poate ține tocul în mână. „Două zile de cind n-am mai scris. Ieri seară, seminar despre Maître Eckhart”, notează el în ziua de 14 februarie 1970. Cu două zile mai înainte, nu reușește să scrie nici o pagină. „Mi-e din ce în ce mai greu să scriu”, spune el în martie 1984. În aprilie același an: „a scrie a devenit pentru mine o tortură”, iar o lună mai

tirziu: „sint inspăimântat gândindu-mă ce mi se întâmplă de mai mult timp: abia dacă reușesc să scriu două sau trei pagini pe zi... Ergografia continuă în același ton disperat: dureri în mina dreaptă, haosul din hirtii, dezastrul din bibliotecă, oboseala generală și, totuși, voința impresionantă a intelectualului de a-și duce proiectele până la sfârșit. Cind i se arată un semn de simpatie este emoționat. Se înființează, de pildă, o catedră de istoria religiilor „Mircea Eliade” și profesorul care ține ultimul seminar are sentimentul că America știe să răsplătească devotamentul și priceperea unui intelectual venit de departe...

ELIADÉ găsește, totuși, timp pentru un autoportret. Orice jurnal intim este, în fapt, un lung, un neîncheiat autoportret — și, chiar și atunci cind autorul zice că nu-l mai interesează cunoașterea de sine, confesiunea exemplară, destinul în sens filosofic, el continuă să dea informații, direct sau indirect, despre sine. O cronică a interiorității, iată ce este în subtext orice jurnal. Unii ca Barthes oferă o rețea de biografeme, alții, ca des cîtatul Léautaud, dau o istorie a micilor evenimente. Ultimul Eliade (cel din jurnalul pe care îl comentez), în luptă cu impaciența timpului și cu mizeriile trupului, se uită în urmă și încearcă să-și înțeleagă destinul. Se gîndește la „cea epocă prodigioasă” (1932—1939), epoca tinereții lui, desigur, și are în față o probă inițiativă pe care trebuie s-o treacă: bătrînețea și... Este senin? Citind aceste însemnări chinute, fragmentate, laconice, n-aș putea spune că înțelepciunea mistică pe care savantul a studiat-o în atîtea cărți, dă spiritului său mai multă liniște. Citește articolele scrise despre el (îndeosebi în România) și este surprins că nimeni nu observă că el, ca intelectual, este „un autor fără modele”. A voit să semene cu Hasdeu, Cantemir, Goethe (reproduc ordinea dată de Eliade), dar ideile, credințele și chiar viața lui arată altfel. „Exemplul lor mi-a dat curaj. Atît!” spune el. Cioran scrisese, într-o criză de negație, că liderul generației neliniștite

este un om fără destin. Se poate spune ceva mai rău despre un intelectual care vrea să-și facă un destin în cultură? Eugen Ionescu îl suspectează de enciclopedism. Autorul vine acum, la sfîrșit, și se consideră un om fără mo-dele...

Adevărul este că noi, toți, mari și mici, avem modele, cel puțin cind simtem tineri și voim să cucerim, spiritualicește, lumea. În 1937 (în prefața la volumul *Roza vinturilor*) Eliade delimita, în tradiția intelectuală românească, o familie de spirite în care el și generația sa își puneau mari speranțe: este vorba de Eminescu, Hasdeu Iorga, Părvan și Nae Ionescu, conștiințe tragice și gânditori care au dat un sens eroic tragismului existenței... La leagănul oricărui intelectual român ur-sitoarele, în loc de binecuvîntare, pronunță trei blesteme: **blestemul muncii, blestemul singurătății și blestemul condiției umane**. La 30 de ani, Eliade este convins că face parte din această familie și că altă cale, în afară de aceea a blestemelor, nu există pentru un intelectual format la „tehnica neliniștii”. În februarie 1981, la 74 de ani, el se gîndește pe sine nu în afara blestemelor (ele continuă să-l urmărească și el însuși se străduiește să fie, chiar cu mari sacrificii, în calea lor), dar dincolo de modele. „Care dintre iluștrii mei înaintași ca constituit, cu adevărat, un model pentru mine?” întrebă el tăgăduitor, fără a da și fără a aștepta un răspuns.

Chestiunea modelelor, pentru spirit, este relativă și, la urma urmei, fără importanță. Important este ce rămîne în urma modelelor. Tînăr, neliniștit, hotărît să schimbe ceva în mentalitatea românească, Eliade se înscrie într-o tradiție și îi alege, deliberat, o tehnică intelectuală. El observă că spiritele tragice au dat neamului românesc prin scrisul lor o „extraordinară capacitate de nădejde”.

Citindu-i jurnalul, vedem că Eliade dă și el, azi, aceeași nădejde spiritelor juvenile formate la alte tehnici spiri-tuale. Cu alte vorbe, **omul fără modele** a devenit un model, cel puțin pentru cei care sint la început de drum. Fap-tul se verifică în literatură (există o

direcție a prozei mitice în proza post-belică) și se vede, probabil, și în știința miturilor. Despre unii dintre ucenicii săi Eliade vorbește în însemnările intime. Nu face caz, e adevărat, de metodă și nici de fidelitatea elevilor săi. Noica voia să organizeze o școală fără profesori și „o echipă” de tineri care să ducă mai departe, fără el, aventura începută de el. Eliade predă ani în șir o știință specială și elevii săi (Joe Kitagawa, Mac Linscott Ricketts) au devenit colaboratorii și prietenii săi. Fiecare are drumul lui și, posibil, blestemul lui. Profesorul nu-i, oricum, obsedat de școala Eliade și nu pune la cale un program în acest sens. Vorbește cu modestie de succesele sale. Îi place să discute cu prietenii și colegii „à bâtons rompus”. Simțind că „nu mai este mult timp pînă departe” (formula este reprodusă după G. T. Kirileanu), Eliade vrea să pună ordine în hirtii și să-și împartă biblioteca. Moment extrem de dificil pentru el. Despărțirea de cărți este tragică. Află de moartea lui G. Tucci, ilustrul profesor italian, și este trist. Un Eliade sentimental, fragil, doborît moral de golul ce se face în jurul său.

Scrie în această perioadă **Nouăsprezece trandafiri, Dayan, La umbra uncrin** și începe o povestire nouă pe care nu are timp s-o încheie. Este istoria unui autor vizitat într-o noapte de un personaj nedreptățit într-o narațiune anterioară. Fiecare pagină scrisă este o izbîndă și, în ziua în care reușește să scrie nouă sau zece, Eliade este realmente fericit... Citește din Goethe, Dostoievski și, cind vrea să-și odihnească mintea, citește pe Simenon. („Un roman polițist este întotdeauna o lectură reconfortantă, stenică și pură” — spunea el în *Oceanografie*, 1934). Îi este greu să iasă în public, conferințele, călătoriile îl obosesc și, cind ajunge la Spaleto, are sentimentul că a ajuns prea tîrziu... Jurnalul se încheie în această notă de melancolie. Un cîntec de lebedă acceptat, ne dramatizat, o voință, în fine, exemplară a spiritului lovit de cele trei blesteme capitale de a nu ceda în fața biologicului, iată ce se observă în acest jurnal scris în pragul sfîrșitului.

PREPELEAC TREI

...Jos cu soborul mișel Noi suntem cu Cucavel!

ADOUA ZI dimineața parlamentul își reia lucrările, întrerupte seara în plină dezbateră aprinsă: republică sau monarhie. Știm că Politicos, politologul de la subsol găsisese o soluție de compromis, țiganii să aibă o „monarhie-republică”. Am ris noi, dar ideea ist sapă drum... Ultimul vorbise Slobozan, deputat republican. Urma la cuvînt bunul, învățatul Janalău, și nu apucase să zică mai nimic, — seara căzuse brusc peste adunarea ostentivă de atîta ci-orovăială.

Cît se odihnesc deputații, pînă a doua zi dimineață, autorul profită și începe să se vaită de unul singur în liniștea nopții... Doamne, de ce mi-ai dat mie minte și nu și puterea de a pedepsi pe toți acei ce înseală și asupresc pe oameni fără sfială! De ce și de unde atîta nebulie nă lume?... Că Democratul ridea de nebuniile oamenilor, pînă cind celălalt filosof, cel ce spunea că „toate curg”, plîngea de neputința și bezna în care trăia lumea. Autorul îl și imită, mărturisind:

Plîng cu lacrimi necontenite
Cum plîngeai (și tu) Heraclite,
(G. Călinescu oarecum)

Acțiunea trenează. Poetul numai oftează. Și, biruit de sinistre exemple ale istoriei, filosofează. Peste tot nu-mai violente și nelegiuri. Un tînăr

macedonean (știți dvs. care) să scoală și junghe o jumătate de lume, pentru ce? Pentru deșarta fală!... Gin-gișhan, Tamerlan, ce să mai vorbim! Iar Spaniolii pentru bolovani cu aur taie pe Mexicani. Dincolo, un Arap cu sabia într-o mină și cu Coranul în cealtă țate pe toți și-l lasă în țărînă... Pe Musulmani Coranul învață a lipsi pe ghiauri de viață, în timp ce Jidovul pe toți goii urgiseste și dusmani pe viață îi scotește. Ai crede că bunii, milosii creștini... Da' de unde! Inchiziție, arderi pînă rug, excomunicări, procese „nu cu dovezi încredințatoare, ci cu măciucă și cu topoare”.

Mai e puțin și să face dă zău. Lă-sind aceste, spune a țiganilor poveste! își îndeamnă autorul muza, care între timp ațipise. Trezire apoteotică...

Cum a doua zi, la răsărite
Să iviră a soarelui călăuze,
Albele zori în haine aurite,
Lin zimbînd, cu rumeoare buze,
Îndată deputația toată
Fu la marele sfat adunată.

Ordinea de zi? Aceeași. Forma de organizare. Cuvîntul îl are vasăzică Janalău, întrerupt de căderea serii. Un iezuit. Mare iezuit. Cică el n-ar fi harnic a se băga în price, — în dispută adică, — dar fiindcă totuși suntem aice... Umilintă prefăcută de pa-pistaș, modestie per captatio benevo-

lentiae... El se situează, tactic, între opiniile regaliste ale lui Baroreu și conocepția republicană apărută cu o seară în urmă de Slobozan. În fine, se reia epica, deși intelectuală numai. Agitație multă la subsol! Comentatorii au ce comenta, iar subtextul, — și ca proporții și ca argumente, — bate de departe textul. Autorul se face deodată miș, lăsînd specialiștii să dea buzna în scenă. Janalău, care începuse cu atîtea sfiești, încet-încet prinde aripi, se avîntă, îndrăznește, cucerește... Dă-i celui mai înțelept om un bici să ne mine — strigă el — încotro va vrea, ca pe niste boi, și pe urmă el tot a mina să învață uitînd de a trăgătorilor greață, — adică de greața noastră comună a celor ce tragem înhamăți la căruța statului, — tragem, tragem, cu greață, tragem pe viață... Verb aruncat lumii de autor pe la 1800 și pe care azi îl folosim, în toate ocaziile: e băiat bun, trage!... Sau, de tras, trage el, dar n-are noroc! Păcat de greață, că s-a subțiat atîta... Avem însă scriba, care birui.

Janalău vrea să pună în centrul organizației sale statale legea, Constituția. Conducătorii să nu fie numiți pe veci; să fie schimbați din timp în timp. Din poruncitori, să devină și ei ascultători; traiul cel bun să nu-l strice și peste alții să se ridice în chip samavolnic. Astfel, cetățeanul ales în cea mai mare funcție nu va ajunge tiran. Slujbele înalte nu vor fi plătite (nici vorbă de valută) așa încît să se vază că cei ce le dețin lucrează din inimă și în interesul tuturor. Cineva trebuie să asigure paza Constituției contra vreunui eventual despot...

Deci vă sfătulesc (propune vorbito-rul) ca stăpînă
Ce aveți să așezați ca dintre toate

Să puneți în frunte monarhia,
Însă în hotare foarte strîmtate...

Monarhie constituțională, așadar. Janalău își încheie expozeul, adunarea pare convinsă, dar e nevoie de o comisie care să redacteze hotărârile. Aleg și comisia asta alcătuită din cei mai preocupăți cărturari, cari pe atunci nu erau rari, și după multă discuție acești aleși mintosi propuseră o lege ce pînă astăzi a noi țigănește Anti-barorea să numeste. Amendament necesar contra absolutismului, fie și monarhic, contra despotismului în general. Să fie clar pentru toate țările lumii că țigănețimea nu optează pentru vreuna din „chivernisiriile străine”, ci ea, vrîndu-se originală, alege mai din toate, luînd ce-i mai bun și de folos și înlocuind totul pînă dos.

Adică useră, să nu fie
Stăpînă lor, nici monarhică,
Nici ori ce fel de aristocrație,
Dar nici cu totul democratică.
Ci: demo-aristo-monarhicăască
Să fie, și așa să se numească.

Părea o soluție...

Dar cind era sfatul mai mare
Iaca toți lăcții și goleții
Cu măciuci înarmați și topoare
Ba iaca și ciurari sumeții
Impresurată cinstitul sobor,
Cucavel era (șeful) lor...

Ah, le sentiment du déjà vu; al lucrului pe care-l mai văzurăm, sau îl vom mai vedea odată!... Beleaua-i gata. Dar ce strigă gloata? Tînînd a șefului parte, ea strigă moarte! zicînd: jos cu soborul mișel, sus Cucavel!

Constantin Toiu

„Acolo unde nu este teamă, nu este nici tiranie“

ÎN TRE, 10 și 18 iulie și, apoi, între 1 și 15 octombrie 1990, Mircea Ciobanu a stat de vorbă la Versoix, în Elveția, cu Mihai I al României. Rezultatul acestor convorbiri este o carte de 336 de pagini în format mare (1/16), din care o treime conține documente din arhiva personală a Regelui, apărută de curând la Editura Humanitas. După revoluția din decembrie 1989, Regele a acordat mai multe interviuri în țară. **România** **erară** l-a publicat pe acela, unul dintre cele dintii și, în orice caz, cel mai amplu, luat de către Doina Uricariu în numărul 34 din 23 august 1990) partea lui Mircea Ciobanu se deosebeste de toate acestea în primul rând în dimensiunile sale. Nu mai avem în față cu un interviu obișnuit, ci o conversație ce francezii numesc **entretiens**, în fel de convorbire prelungită, neoclasicală, referindu-se la numeroase aspecte, îndeosebi biografice, și cuprind, de asemenea, expresia convingător politice, morale, religioase ori de natură ale personalității chestionate. Exemple de astfel de cărți există la noi și înainte de revoluție. Florin Pogur a publicat două „convorbiri”, una cu Marin Preda, alta cu Paul Gălbulescu. Numărul lor în toate culturile este enorm, dovedind un interes major al cititorilor. Un merit, și nu al din urmă, revine în **Convorbiri cu Mihai I al României** celui care pune întrebările. Mircea Ciobanu nu are nevoie de prezentare. El este un poet, un mancier și eseist foarte valoros și bine cunoscut cititorilor **României literare** (și nu numai). În această pagină, am comentat de-a lungul anilor mai multe cărți. Dintre acestea, originalul roman în cinci volume **Istoria** era, probabil, cel mai în măsură să ne dea o idee de întinderea cunoștințelor istorico-politice ale autorului, absolut necesar oricui ar dori să discute cu o personalitate de talia Regelui Mihai. Trebuie să spun din capul locului că Mircea Ciobanu s-a dus la Versoix bine documentat în toate privințele. El este și un om inteligent, cu o cultură vastă, asadar, un adevărat partener de discuție, nu un reporter grăbit, superficial, lăsându-se condus exclusiv de curiozitate. Cartea are o construcție preciză, dar, dacă nu permite divagațiile exagerate, abaterile de la esențial, ea este deloc rigidă, îmbinând rigurozitatea cu oportunitatea, necesitatea cu hazardele.

Un interlocutor excepțional se dovedește Regele Mihai. Pentru unii dintre noi, acest lucru nu constituie o surpriză. Dar pentru alții, intoxicați de propaganda comunistă referitoare la monarhie și școlii, la acest capitol, de **vorbi** precum aceea a lui Mihai Rădulescu, protagonistul cărții lui Mircea Ciobanu va fi cu siguranță o revelație. Regele Mihai este, la 70 de ani (din care 44 trăiți în exil), o personalitate intelectuală puternică, în stare să-și reamintească viața proprie (care a fost, până la 30 decembrie 1947, și viața poporului român) fără umbră de patimă. Un mîhnire adîncă, dar stăpînită, un nărcabil simț al demnității și onoarei, o blîndețe înțeleaptă — iată însuși un om pentru care, cum mărturiseste într-un rînd, una din disciplinele cele mai importante ale spiritului este reculegerea. Nu aflîm rugămintea, prin care ceri lui Dumnezeu să-ți cite reculegerea, forța de a intra în tine însuși ori de câte ori este necesar, ca să-ți cunoști și ca să-ți înțelegi. Acela care răspunde, și cu atîta simț și tact, întrebărilor lui Mircea

Ciobanu a făcut acest lucru de multe, multe ori înainte, ca pe un exercițiu spiritual, răspunzându-și sieși, cu alte cuvinte întrebărilor pe care a simțit el însuși nevoia să și le pună.

„**F**ĂRĂ valorile morale absolute nu putem să viețuim”, declară Regele Mihai cu simplitate. Aceasta înseamnă că ori sîntem cinștii, ori nu sîntem. În ambele feluri nu putem fi în același timp. „Să nu ucizi. Să nu răvnești la bunul aproapelui. Ce este relativ în aceste prescripții”, se întreabă el. Profund credincios, Regele știe că „nimic nu este întimplător în viața unui om”, care „primește mesaje de pretutindeni”: „Trebuie să înveți să le deslușești. Este ca învățarea unei limbi”. Și adaugă: „Mulți vorbesc despre Dumnezeu ca despre ceva abstract. Eu mă refer la acel Dumnezeu care se arată în faptele noastre de fiecare zi...”. Credința l-a echilibrat: sufletește și i-a permis să nu-și piardă speranța în lungii ani ai exilului. „Nu-mi plac extremele. Fieea mea nu le admite”, recunoaște cu aceeași naturalitate. Este convins că aceasta este și firea poporului român. „Românul este o ființă rațională”, precizează el, și de aceea „legionarismul n-a avut nimic comun cu spiritul românesc, care este cumpătat în felul de a crede și de a se raporta la o ideologie”. Legionarii și comunistii nu pot fi iertați, fiindcă au înfăptuit crime. Iar românii „s-au ferit cit au putut de vărsarea de sînge”. Referindu-se la mișcările minerilor din 1977, pe care le consideră comparabile cu acelea de la Gdansk, Regele observă că, deși l-au avut ostatic pe Ceaușescu, minerii s-au comportat civilizată. „Cînd recurge la vărsarea de sînge, omul dovedește că nu se mai gîndește la viitorul său”, afirmă memorabil Regele, încercînd să explice gestul de clemență al greviștilor din Valea Jiului: „Trebuie să se treacă mult dincolo de puterea lui (a românului — N.M.) de răbdare ca să intre în regimul violenței. Uneori nici atunci. Oriunde în lume, un asemenea conducător n-ar fi scăpat din minile mulțimii”. După părerea Regelui, cumpătarea și credința sînt singurele virtuți care nu numai ne aduc fericirea, dar ne tin departe de erori, de nedreptăți și de crime. Ele ne inspiră curaj și ne păzesc de căderea în puterea dictaturii. „Un credincios nu se teme. Și acolo unde nu este teamă, nu este tiranie” — sînt cuvintele, frumoase, cu care se încheie cartea.

Acesta este martorul pe care Mircea Ciobanu l-a ales pentru a discuta despre România, despre război, despre comunism, cu alte cuvinte, despre trecut. Dar și despre prezent și viitor. Nu numai într-o singură privință, cartea are valoarea unui document. Fără să ne putea lipsi evocarea anilor '40, în care tînărul Rege s-a confruntat, probabil, cu cele mai grele și tragice evenimente din viața sa. Mai multe ore de convorbire au fost consacrate acestei epoci, rău cunoscute de către generațiile noi și ai cărei protagoniști au fost dați uitării sau, cînd s-a vorbit despre ei, au constituit (și mai constituie) obiectul celor mai nedemne minciuni ori calomnii. Unele lucruri au devenit publice în anii din urmă, dar n-au putut schimba, se pare, opinia curentă. Printre cele mai utile detalii se numără acelea privitoare la actul de la 23 August 1944. Regele, Maniu, Brătianu și alți lideri ai vremii avuseseră conciliabile secrete pe tema ieșirii țării din război cu multe luni înainte de vara anului 1944. Se schimbaseră mesaje cu Aliații. Două semnale principale veniseră dinspre Aliații spre țară: ieșirea rapidă din război, ca o condiție a recunoașterii României de

către lumea civilizată, și necesitatea participării comunistilor la masa tratativelor. Cea de-a doua condiție era și cea mai alarmantă. Ea dovedea, chiar mai înainte de Stalingrad, că Stalin era pe cale să cîștige nu numai războiul propriu-zis cu germanii, dar și pe acela ideologic cu Aliații. Un leitmotiv al amintirilor Regelui este acela al incapacității occidentalilor de a aprecia corect și de a reacționa în consecință la politica Moscovei. Nu este o exagerare în a susține că Regele s-a convins de timpuriu, și a fost pe urmă întărit în convingerea sa, că Occidentul a făcut cîteva decenii bune jocul comunistilor. Părerea Regelui este că adevărații comunisti nu trebuie căutați în fostele țări comuniste, ci în Europa de apas, acolo unde ei au constituit multe și energice cercuri de influență. În 1943—1944, partidul comunist român era practic inexistent. Dorința Aliaților de a-l face partaș la tratative nu se întemeia pe o realitate politică. Era o cedare la sugestia lui Stalin, care pregătea cu grijă epoca de după război. Din toate acțiunile sovieticilor rezultă cu claritate că ei au urmărit de la început să creeze impresia că actul de la 23 August a fost opera comunistilor români (și s-au folosit perfect, în acest scop, de naivitatea Aliaților) și, cum P.C.R. era ilegal în România, să discrediteze implicit pe adevărații guvernanți, care, ei, n-ar fi fost capabili să rupă pactul cu germanii. Teul final al sovieticilor era de a forja României: imaginea unei țări învingătoare. Numai așa ei ar mai fi putut justifica prezența armatelor sovietice în țară, după încheierea armistițiului și alungarea (de către armata română) a germanilor; și numai prezența acestor armate garanta operația de comunizare a României, sub nasul tuturor comisiilor aliate de control.

ANALIZA pe care Regele o face situației din anii 43—47 este, cum se vede, fără cusur, foarte exactă și subtilă. Contactele aproape cotidiene pe care le-a avut, tot atunci, cu Vișinski, cu Groza și cu ceilalți comunisti l-au învățat să le cunoască bine modul de comportare și de gîndire. În vreme ce Aliații doreau „liniste” și „stabilitate” în această parte a Europei, sovieticii și comunistii urmăreau să se impună impresia contrară. Ei întrețineau o stare permanentă de tensiune. Regele și-a dat seama că era metoda lor principală în relațiile cu el: o metodă de persuasiune prin presiune. Veneau zilnic la Palat cu vești alarmante și cu amenințări vagi. Întrețineau un sentiment de urgență. Orice lucru, oricît de important, trebuia făcut de pe o zi pe alta. Șantajul era nelinsit din mijloacele lui Vișinski sau Groza. La fel, culpabilizarea interlocutorului, scos responsabil de ceea ce s-ar fi putut întimpla dacă nu se plia la presiuni. La 30 decembrie 1947 Regele a fost amenințat că se face vinovat de „moartea celor o mie de studenți arestați, pe care comunistii îi vor executa, în cazul în care nu este semnat actul de abdicare. La fiecare acțiune ori demonstrație spontană favorabilă Regelui (cea din 8 noiembrie 1945 a fost doar una dintre ele), comunistii regizau o contramanifestație. Aduceau oameni în camioane și aceștia, înarmați cu drugi metalici, loveau în manifestanți. Sub cuvînt că ordinea e în pericol (dar cine, dacă nu guvernul însuși o punea în pericol?), intervenea apoi poliția, care trăgea în populație. Evident, culpa era apoi aruncată în spatele victimelor iar Regele era acuzat că nu permite stabilizarea situației sociale și politice din țară. Acest scenariu odios se repeta de cîte ori era necesar. Tînărul Rege a devenit conștient de el din prima clipă.

Soațiul nu-mi permite să examinez toate laturile acestei remarcabile cărți. Mă voi mai opri la una singură. Cartea este și una de pură memorialistică, mai ales în acele capitole în care Regele își amintește scene din copilărie și adolescență ori trasează, cu acest prilej, portrete ale unor oameni celebri din anturajul său ori pe care i-a întâlnit întimplător. Copilăria i-a fost îndeosebi marcată de neînțelegerile dintre Carol al II-lea și Regina Elena, silită să plece din țară în 1932. Curînd după aceea, Mihai a trebuit să se deprindă cu prezența Magdei Lupescu. Și Carol, și Magda Lupescu au parte de portrete foarte penetrante. În general, sînt povestite scene urmate de caracterizări succinte. Stilul portretului moral este, am putea spune, acela clasic, latin, excelînd prin lapidaritate. Magda Lupescu „răspîndea în jurul ei un fel de neliniște, ceva rău”. „Era destul să intre pe ușă și atmosfera se răcea din cauza ei”. Se îmbrăca în vorbe strident. Trezea stîngheria, ca alții compasiunea. Carol II „a fost omul epocii sale” și „în mare măsură a fost omul propriilor porniri și patimi”. Mareșalul Palatului, Urdăreanu, este alt personaj înfapt adine în memoria Regelui Mihai. „Urdăreanu nu era omul cu care să ai relații — spune el tot așa de concis — dar reusea să facă în așa fel încît relațiile cu el să devină obligatorii”. Toți îl disprețuiau, dar toți trebuiau să țină seama de el. „Era un om lipsit de scrupule, alunecos... Natura lui era una tenebroasă”. Și, spre a se înțelege mai bine, ni se povestește o mică întimplare: „Din cînd în cînd, seara, ne duceam la Peleş, era acolo o sală de teatru unde puteam fi văzute filme. Într-una din seri, după ce am ieșit de la film, ne-am suit în mașină ca să pornim spre Foișor. Eu eram la volan, Magda Lupescu s-a așezat în dreapta mea, iar tatăl meu era pe bancheta din spate. Înainte de a porni motorul, Urdăreanu s-a apropiat de mașină ca să spună bună seara — și a lăsat să cadă, prin fereastra întredeschisă, un pachet mic în poala Magdei Lupescu. Ea l-a deschis și înăuntru era o diază scumpă, verde... Da, era un smarald de dimensiuni impresionante. „Ce e asta?”, l-a întreat ea pe Urdăreanu, și Urdăreanu a răspuns: „Pour vous...” În acva-forțe este portretul lui Antonescu. Deși nu l-a iubit, Regele este obiectiv cu bărbatul de stat: „Antonescu a fost un dictator. El însă nu semăna cu ceilalți dictatori europeni. Hitler, Mussolini, instigatorii la crimă, actori periculoși în cel mai bun caz. El ar fi vrut să semene mai degrabă cu dictatorii Romei antice, sobru, sever, salvator al virtuților, dușman al risipei și al frivolității”. Acest militar disprețuia pe civili. Își plasase în jurul Regelui oamenii săi, care-i raportau totul. Era bănuitor și n-avea respect pentru viața privată a oamenilor. A știut că Germania va pierde războiul. Dacă n-a acceptat soluția ieșirii României din război, pe care Regele i-a solicitat-o, a fost probabil fiindcă, om de onoare, n-a vrut să-și încalce cuvîntul dat lui Hitler. A trăit ca un militar, a murit ca un erou. „Antonescu, așa cum a fost, rămîne un mare personaj”, conchide Regele, acum, după aproape o jumătate de secol de cînd istoria le-a încrucisat destinele.

Aș putea înmulți exemplele. **Convorbirile** lui Mircea Ciobanu cu Regele Mihai I al României constituie un document foarte prețios, dar și o lec-tură extrem de agreabilă.

Departe de lumea dezlanțuită

● UN TRATAT DESPRE „INFLUENȚA STELELOR CĂZĂTOARE ASUPRA MERSULUI TRENURILOR”. A apărut în sfârșit, după câțiva ani de demersuri delicate (dar insistente!), prima carte de versuri a lui Alexandru Petria, un foarte tânăr și foarte talentat poet din Dej. Dacă n-am fi avut de așteptat atât de mult, autorul (născut în 1968) ar fi stabilit un record, debutând editorial la numai optsprezece nouăsprezece ani. Dar chiar și acum el ne surprinde prin avansul pe care îl are față de ceilalți posibili scriitori din generația sa.

Intitulat *Negujătorul de arome*, volumul nu este, totuși, o colecție de diaphanități. În locul promisiilor senzualității rafinate, autorul aduce în poezie o stare de neliniște. Aproape toate poemele sale au dramatism. Din numai câteva cuvinte — așezate în enunțuri eliptice, într-un regim de urgență — el creează o atmosferă plină de tensiune.

Structura sintactică a textelor seamănă cu aceea a mesajelor lansate de naufragiați sau a confesiunilor făcute de muribunzi. Dorința de a comunica repede ceva important — aceasta este „logica” discursului poetic. În timpul lecturii avem senzația că ni se transmit informații a căror deținere implică o răspundere: „numai nepăsarea cum vântul / se lovește de case / firese prietenii umblă în adine / cu gurile pline de pământ / glasurile lor: chenare tăioase pentru chipuri” (poem fără titlu); „mă-mpleticesc / ... / căutând piața unde / copiii să-și pună masca de oxigen / ca o fereastră” (epistolă); „chirurgul transpiră în zadar să / scoată penitele pe care cineva / ni le-a / infipt în spinare...” (text apocrif?); „un tramvai fără ferestre / coboară de-a lungul coloanei vertebrale // poemul se rupe” (biblioteca de fulgere). Această gravitate bărbătească a poeziei lui Alexandru Petria ne place cu atât mai mult cu cât se potrivește stării noastre de spirit de acum.

Poetul nu se referă niciodată în mod explicit la experiența dramatică prin care a trecut și trece România. Asemenea referințelor ei face numai în publicistică (pentru că este și un publicist curajos). În poezie preferă să descrie decoruri imaginare, superexpresive și să relateze evenimente senzaționale abstracte. Numai sentimentalul difuz de-a și suferit o pierdere ireparabilă amintește — eventual — de realitatea istorică. Poetul își elaborează textele „departe de lumea dezlanțuită”, printr-un efort de esențializare și de reconstituire a ceea ce a trăit, dintr-o perspectivă onirică. Starea de suferință în care își compune — în mod evident — poemele îi dă o acuitate a simțurilor, un fel de clarviziune. El vede „scârțitul balamalelor zilei” care „se-nșurubează în oase” (de iubit noaptea) și vede cum „se întinde monologul”, „cu înclinația bisturiului ce intră în carne” (fără onirică). Chiar dacă îi ironizează pe cei ce studiază „influența stelelor căzătoare asupra mersului trenurilor”, poetul ne apare ca specialist tocmai în această știință numerică.

În volum există — și nu face impresie bună — și versuri scrise sub influența generației '90. Jocurile textuale, care la alți autori sînt pline de farmec, nu-i stau bine lui Alexandru Petria. El le încarcă de sarcasm și, lipsit de inventivitate ludică, le practică într-o manieră greoaie: „aici un copil lipește mastă / pe busturile zeilor / iar recepționează își agată în garderobă / zimbetul garantat demontabil” (hotel urmuz). Din acest punct de vedere, mai inspirat este prefața lui Radu Săplăcan, care se joacă de-a prefațatorul, cu fraze. Vocația lui Alexandru Petria este alta.

● TRADITIE FĂRĂ INOVAȚIE. „Sint Teofil Răchiteanu, un oarecare dascăl de limba română într-un sat din Munții Apusului, de unde sînt de bastină și unde, după terminarea studiilor filologice, m-am întors hotărît să rămîn pentru totdeauna. S-a întimplat să fiu și autorul a patru volume de versuri. Trăiesc retras în munții mei, de unde doar o dată pe an cobor pînă în urbea Clujului (la București n-am fost de douăzeci și unu de ani)”. Portretul ne pare și-l face Teofil Răchiteanu (într-o scrisoare particulară, din care ne-am înșăduit să cităm) este impresionant, dar nu și surprinzător. Citindu-i versurile din volumul recent apărut, *Poeme-nserate*, exact așa ni-l închipuim pe autor. Nu putem îndoi că trăiește izolat, undeva, departe de oras, refuzînd să se lase influențat de poezia modernă

și postmodernă. „Studiile filologice” nu l-au corupt; ele l-au făcut doar conștient de opțiunea sa pentru poezia tradițională, și i-au rafinat mijloacele de expresie. Teofil Răchiteanu scrie ca un poet din secolul nouăsprezece (folosind însă o limbă română mai evoluată). Fără să ajungă la pastişa, el preia totuși aproape integral mijloacele de expresie utilizate de Eminescu și de eminescieni. Retorica solemnă, cu întorsături de frază arhaice, muzica persuasivă a versurilor, filosofia impersonală fixată în formule aforistice, tristețea difuză — totul amintește de un stil care pare să aparțină definitiv trecutului: „Oh, e tirzie vremea în cer și pe pământ / Te clatină tu, suflet, te desfrunzește, gînd! / Ca pinze mari de ape curg din înalt palori / Sufletul toamnei trece tipînd pe sus prin nori / Ușor, ușor ecouri ca frunze se desprind / Oc-tombrie din cornu-i mereu zvonind, zvonind / Tot mai tirziu se face în lume și e vînt / Te clatină tu, suflet, te desfrunzește, gînd!...” (Pe elatină tu, suflet, te desfrunzește, gînd). Asemănarea cu unele poeme eminesciene este atât de mare, cîteodată, încît ne face să tresărim: „Codrurile înrămurat, / Codrurile-mpărate, / Ce te elatină în vînt / Iară vînt nu bate? // Din adîncul celui vis / Cornul cui îți sună / De se-nvăluie ecou / Și se pierde-n lună? // Ți-l a moarte? Ți-l a somn? / Ți-l a înserare? / De povara celei sorți / Mult prea mult te doare?” (Poem pribeag). În cele mai multe cazuri, însă, nu este imitat sau scris un poem anume, ci se repetă un tip de sensibilitate poetică.

Teofil Răchiteanu valorifică, în unele poeme, și diferite sugestii folclorice, însă tot în maniera în care o făceau poeții noștri din secolul nouăsprezece. El investește multă iscusință și competență într-o întreprindere poetică al cărei rost nu-l înțelegem.

● EXCESUL DE SENTIMENTALISM. Rodica Soreanu (din Focșani) este o autoare complotă: a scris și versurile și a făcut și ilustrațiile pentru volumul *Trup de aer*. Asupra desenelor nu ne pronunțăm — ca să nu intrăm în concurență cu Tudor Octavian. Despre poeme putem spune însă, fără ezitare, că suferă de sentimentalism (și uneori chiar de melodramatism): „vei încerca / să saji în trepte iertarea / Sore a dobindi aripi cu care / Să mă ajuși în zborul luminos / Am soini în tălpi și umerii / Îmi singurează și te priveșc / Acum ca pe un străin”. (Stiu e-aj să vii). Dacă ar avea rimă și ritm, asemenea versuri ar putea deveni foarte bine texte pentru romane.

Foarte rar reușește Rodica Soreanu să își denăsească sau să își disimuleze sentimentalismul. Trebuie ca ea să nu vorbească la persoana întâi, să-și impună să descrie obiectiv priveliști imaginare pentru a nu cădea în convenția poeziei de drașote. Iată cîteva exemple — pietre prețioase culese cu penseta dintr-un mal-dăr de lucruri vechi și lipsite de valoare: „Mirosea a mort de pe altă planetă” (Lui Nichita Stănescu); „E pustiu lacul ninsorilor albe / Ca un craniu înundat de pesti” (Lacul ninsorilor albe); „Copacii sînt schelete de catedrale” (Noaptea).

● DIZERTĂȚII LIRICE. Ca și Adrian Popescu, care își conține poemele asemenea unor dizertații pe teme esoterice, Ion Vădan, autorul volumului *Laudă pămîntului*, nu se știe să fie sistematic și explicit, bazîndu-se pe faptul că la lirism se poate ajunge și printr-o acumulare lentă de argumente în favoarea emoției. Deci nu revelație, ci explicare pe larg a misterului, nu metaforă cu mare putere de sinteză, ci discurs analitic: „Oh, cită umilînță poate îndura un om / în fața mării. // Stai rezemat de propriile amintiri / contempli imensa placență verde. // Chipuri lichide vivesc prin briza sărată / ca o resemnare a singelui. // Vei ajunge în tease — / vremelnice sînt osemintele tale... // Oh, cită umilînță poate îndura un om / în fața mării. // Ea e fără timp / hrăpăreacă și singură. // Ne conține pe toți / în cele din urmă. // Voluptatea mișcărilor ei / fascinează și-ademeneste. // Oh, cită umilînță poate îndura un om / în fața mării...” (Meditație în fața mării). Constatăm că aceste reflecții, deși n-au nimic spectaculos, reușesc pînă la urmă să creeze o atmosferă poetică. Transformarea prozei în poezie nu este la fel de frapantă ca la Adrian Popescu, dar se produce, totuși.

Nu se produce însă întotdeauna. Ion Vădan are prea mare încredere în metoda sa și nu observă că uneori prozaismul provizoriu rămîne definitiv. Poemul cu care se deschide volumul se află în această situație: „Viața mea risipită / în mici elegii zilnice / aici în provincia tuturor exaltărilor / îmbătrînind lingă-părul iubitei / trăiesc cuminte în luminile ritmice / îmi cresc fetele în respect pentru muncă / o dată pe lună îmi vizitez părinții, / o dată pe an cimitirul bunicii, / așcult buletinul meteorologic seară de seară / îmi plătesc toate taxele, / sim-

băta fac o plimbare pe dig / existența mea e normală!” (Laudă dintotdeauna).

O temă frecventă și de la un moment dat obsesivă este aceea a vieții în provincie. Poetul (stabilit în Satu Mare) încearcă, generos, să evedențieze farmecul existenței într-un oraș în care nu se produc mari evenimente: „Viața într-un oraș de provincie / are desfătările ei / pe care frunzele nu / le pot sugera prin cădere // viața într-un oraș de provincie / presupune înțelepciune / seară de seară pe terasa Thanatos / căutăm cu lunetele ingerii” (Degustînd nectarul și zmeura). Efortul de a inventa momente de jubilație exprimă mai curînd melancolia, decît voluptatea de a trăi departe de marile aglomerații urbane ale secolului douăzeci. Se simte încercarea de autoiluzionare.

Deși nu are densitate lirică, volumul *Laudă pămîntului*, se citește cu plăcere, pentru că este scris cursiv și pentru că din cînd în cînd reușește să emoționeze.

● PE CULMILE AMATORISMULUI. Talent eruptiv în absența culturii poetice — așa ar putea fi caracterizat Nicoară Mihali, autorul volumului de debut *Iubiri politice*. Lecturi incomplete din Ion Gheorghe și Adrian Păunescu, din Ioan Alexandru și Mircea Dinescu constituie, probabil, „bibliografia” pe care se bazează tinărul autor. El a învățat, mai ales, de la contemporanii săi că poezia înseamnă libertate și abuzează de această libertate. Este teatral, dar și sfîșietor de sincer, vorbește în numele unei mulțimi de nedreptăți ai vieții, dar n-o face decît pentru a avea un fundal pe care să se profileze grandios propria sa existență, acuză umanitatea de imoralitate, dar sfi-dează orice restricție, își strigă în gura mare deznădejdea, dar și-o strigă atât de exuberant, încît se vede clar că îl copleșește bucuria de a trăi. În sfârșit, este ridicol, enervant, dar nu și plictisitor.

Dedicațiile de pe prima pagină nu excelează deloc prin bun-gust, fac evident de la început amatorismul și îl pot determina pe eventualul cumpărător al cărții să nu se mai aventureze în lectura poemelor: „Se dedică mamei mele care m-a crescut, Anișoarei Munteanu care m-a iubit cu adevărat, Fratelui meu care m-a ajutat financiar și lui Danciu Costel care nu m-a lăsat să dorm în stradă. Mulțumesc Fundației de Tineret Baia Mare”. Cine trece însă peste acest soc, descoperă că versurile prezintă totuși interes. Așa involburate și negîndite cum sînt, cuprind și intuiții poetice demne de luat în considerare: „Șiroind tot lacrimi pînă jos la gleznă / Din uzină noaptea pleacă proletari / Stau și scriu la masă, într-o spartă beznă / Au rămas să plîngă niște ochelari. // Roțile mă încearcă și miros a fier / Deslipit de tine fața țîo cuprind / Scoarța cerebrală mi-o mai roade-un jder / Rochia ta de noapte în silă o desprind. // Fericirea m-a ajuns și-mi taie în urechi / Sabia și scutul corbilor la prînz / Mai cioplîm din lună să formăm perechi / Călărind spinarea ruptă a unui minz. // Nu-s niinjit de bani, am miinile erurate / Dacă mă impuseă ne acest peron / Nu știam că ai, aș fi rămas în spate / Chiar atât de mulți pretendenți la tron. // Telefonul sună, nimeni nu-l ridică / E atît de trist în camera ta / Căil se sărută pe un drum de sticlă / Unde eu din goarnă îți voi colinda”. (Fata cu ochelari). Într-o prefață pe care n-a scris-o din competență, ci din dorința sinceră de a elucida cazul, criticul literar Augustin Cozmuța observă, pe bună dreptate, că tinărul autor „tulbură apele poeziei”. Aceasta este, într-adevăr, impresia cu care rămînem la încheierea lecturii: fără să reușească să impună un mod liric, Nicoară Mihali, așa dezorientat și lipsit de profesionalitate cum este, izbuteste totuși să declanșeze un fel de alarmă în spațiul noeziei, făcîndu-ne să ne bucurăm că în silențiosul muzeu se întimplă în sfîrșit ceva, fie și scandalos. Un efect similar mai are doar poezia scrisă de regretatul Dan David.

Nu mai sîntem însă de acord cu Augustin Cozmuța atunci cînd se întrebă, hamletian: „Să scrii poezie ignorînd istoria ei sau mai bine să o repeți?” Nu credem că există doar aceste două posibilități. Nu credem că un poet care cunoaște istoria poeziei ajunge inevitabil să o repete. Sîntem de părere, dimpotrivă, că tocmai ignoranța duce la repetarea ingenוא și inutilă a unor descoperiri vechi. Adevărata cultură poetică este o premisă a originalității. Nimeni nu neagă faptul că unii poeți, plini de prospețime într-o perioadă preculturală din biografia lor, își pierd parca talentul pe măsură ce se cultivă. Însă ce talent este acela care sub lumina intensă a culturii, se evaporă? Talentul autentic, dimpotrivă, ajunge prin cultură la plenitudine, se definește și se universalizează. Așa cum o ploaie puternică distruge plantele firave, dar le înviează pe cele sălătoase, cultura produce, în rîndul autorilor tineri, o selecție naturală.

Alex. Ștefănescu

De la Criterion la Păltiniș

CU NUANȚELE de rigoare, nu numai de natură strict istorică, „școala de la Păltiniș” reeditează, după o buclă în care filosofia românească a intrat sub incidența unei ideologii, experiența de la Criterion. Mai trist ar fi ca și destinele individuale să se dezlege de destinele filosofiei scrise în limba română, așa cum s-a întâmplat către sfârșitul deceniului patru și începutul deceniului cinci. Personal nu cred că istoria are destulă imaginație ca să-și permită luxul să se repete, dar „persecuta filosofilor”, începută sub Ceaușescu și continuată după 22 decembrie, chiar și pe canale obscure, poate scufunda pe oricine în lehamite și poate împinge la exil.

Introducerea pare să nu aibă nici o legătură cu apariția volumului *Poetica reflectării* de Cristian Moraru, un critic tinăr, aplecat de la începuturi spre teorie. Numai că încercarea lui de sinteză vine (sau cel puțin așa mi se pare mie) în prelungirea *Tragicului* — o fenomenologie a limitei și depășirii, a Jurnalului de la Păltiniș, a Epistolarului, a *Minimei morală*, a deja uitatului (de ce?) volum al lui Andrei Pleșu *Pitoresc și melancolic*, cam în felul în care, din experiența radicală practică de Cioran și Eliade a rezultat *Estetica* lui Vianu. Ceea ce frapază la Cristian Moraru e îndrăzneala, de extracție „europeană”, de-a ataca conceptul de „mimesis”, forțând o renaștere a „mimetei” (termen pe care autorul îl contrapune) în raport cu „reflectarea”.

Mai înainte de-a intra în subiect, voi aminti cititorului că *Poetica reflectării* a fost redactată până în luna mai a anului 1983, iar editura Univers a incredințat manuscrisul tipografiei din Iași în luna septembrie 1989. Faptul nu are decît o semnificație conjuncturală, dar, în cazul acesta, conjunctura ne poate ajuta să înțelegem mai bine acest demers, a cărui erozie atinge, deopotrivă, o bună parte din tradiția europeană, ca și dogma imitației, așa cum a preluat-o comunismul în scop propagandistic. Dacă ar fi apărut înainte de 22 decembrie, *Poetica reflectării* ar fi fost la fel de subversivă ca și cărțile autorilor din „școala de la Păltiniș”. În fine, ca să epuizez domeniul speculațiilor, voi mai spune că, prin reflex cultural, cartea lui Cristian Moraru se deschide către o Europă spirituală de care nu s-a temut numai regimul dictatorial, dar care pare să persecute o întregă falangă a istoriei culturii noastre, dispusă, iertat să-mi fie citatul, să își numească zicala: „Decît codăș la oras, mai bine-n satul tău fruntas”. Toate ar fi bune în satul nostru, dacă satul și-ar recunoaște „ruralitatea” și nu știu dacă am fi chiar atît de „codăși la oras”, dacă „urbanitatea” spiritului nostru n-ar trăi cu un complex (în parte asumat, în parte acuzat) al elitei.

În idee, *Poetica reflectării* e revoluționară, deși (sau poate pentru că) este tendențioasă. Cristian Moraru adună în al-

bia demonstrației lui argumentele neokantianismului, purismului, post-modernismului, structuralismului, cu o naturalitate care ne îndeamnă să credem că, în mersul ei, cultura și-a selectat singură argumentele unui nou misticism. Atacul la dogma aristotelică e, în fond, radical. După știința mea, *Poetica reflectării* este chiar prima încercare concertată de demontare a dogmei și de reformulare a „religiei disidente”. Nu pot să merg pe urma autorului într-un spațiu pe care, oricît l-aș întinde, rămîne limitat. Subminată dinspre poetica mallarmeană, rimbaldiană, valeriană, scoasă din context încă din secolul XVII, prin textele filosofilor și literaților, zdrcinată de psihanaliză și de estetica generativă, cartografiată de Borges și de Umberto Eco, teoria imitației se vede întoarsă la textele lui Platon și Plotin și este privită, chiar și în textele canonice (Aristotel) în spiritul veacului. Ori spiritul acesta se degajează de orice nuanță de pozitivism și se lansează, fără nici o măsură de precauție, în speculația pură. Dacă spiritul omenesc este, în chiar ceea ce-l definește, auto-specular, dacă filosofia, socotită atîtea veacuri ca sumă a tuturor științelor, nu e decît știința de-a cugeta asupra cugetării, atunci și arta, în suma valorilor ei, nu e decît oglinda artei. În locul celui ce imită apare Narcis: el se descoperă, în celălalt, pe sine și-n sine îl află pe celălalt. Sui-specularitatea este conceptul de bază al lucrării lui Cristian Moraru. Orice întreprindere a gândului și-a fanteziei ar presupune efectul „reflectării”. Imitația, cită există, mediază între sine și sine, subminde-și principiul autoritar.

Demersul lui Cristian Moraru este, deopotrivă, sincronic și diacronic. Artist e numai Narcis: aceasta e promisa. Pentru a-l atesta, Cristian Moraru îl și subminează confruntînd textele literaturii cu textele despre literatură. Sincronic, demersul încearcă să adune la un loc toate dovezile, provenind din semiologie, psihanaliză, filosofie, mistică, în stare să ateste o sensibilitate nouă, primă, majoritar vorbind, după Aristotel, aptă să se argumenteze ca disciplină a spiritului. Diacronic, Cristian Moraru recitește. Lasă la o parte încrederea în „textele sacre”, înaintează cu suspiciune, ca un detectiv, între afirmații ce par definitive, are prudența să încadreze istoric fiecare luare de atitudine, o explicație în context, o delimitare și o anulează (aici, din păcate, cu o mie de reticente sau preveniri culturale, care catifelează din incisivitatea demersului). Prada este, de foarte multe ori, „în bătaia puștii”, dar teoreticianul nu trage. Ca pisica, el se joacă cu soarele. Dacă lumea e text, tot ce se scrie pe lume e text în text, chiar și tot ce ființează e ființare în text. Spiritul însuși se manifestă în lume prin oglindire. Iar lumea, ca efect al spiritului, nu apare în splendoarea ei, decît într-o oglindă care (autorul nu ne-o mai spune, deși s-ar fi convenit s-o facă, în virtutea demonstrației) este Dumnezeu/ira însăși. În locul lui Cristian Moraru, aici

aș fi intervenit după evenimentele din 22 decembrie. Dumnezeu/ira era tabu. Sigur că, în traiecul demonstrației, ideea de transcendență nu putea fi accesorie. Pe toți, care ținem condeiul în mînă, timpul nu ne iartă și cărțile își au și ele soarta lor. Dar programul din *Poetica reflectării* nu e numai incomplet, dar chiar și infirm fără recursul la divinitate. Nu numai decît la ființa ei, dar la necesitatea prezenței ei în lume. Cum o imaginăm, este de-a altceva. Cum ne imaginăm ea pe noi, iarăși e altceva. Raportul narcisic nu poate fi gîndit în afara unei oglinzi pe care termenul-limită ne-o pune în față. Poți spune: acesta sint eu, sau, dimpotrivă, nu se poate ca eu să fiu așa. Dar în afara unui raport metafizic, orice întreprindere care-și propune să cuprindă viața spiritului, oricît de îndrăzneată ar fi, se închide.

Lumea, așa cum e descoperită în texte, îl relevă pe Narcis, creatorul de lumi. Dar nu numai creatorul de lumi: el este cel care scrie și cel care se citește scriind. Scrie pentru a se citi. Citește pentru a se scrie. Ipoteza este din cale afară de seducătoare: ea înghite secolul XX, o bună parte din secolul XIX, partea socotită decadentă, se întinde, în trecut, asupra barocului, stă, ca un zăcămint natural, dedesubtul clasicismului, fără a-l alimenta, în aparență, coboară în Evul Mediu, în Antichitate, se strecoară în textele fundamentale.

Din ele lipsește Biblia. Trimiterile se fac la filosofii antici, Aristotel este răstălmăcit, deși (sint convins!), ingenunchiera în fața lui n-a fost, cu toată dogma, absolut gratuită. Scolastica a dus la disidență, chiar și Reforma a dus la disidență. Orice întoarcere fundamentală la adevărurile primare duce la discordie. Teza lui Cristian Moraru continuă, însă, să ne provoace. De parcă s-ar afla în posesia unui adevăr demonstrat științific, deși eretic, Cristian Moraru se încapățenează să se întrebă asupra reflectării, ca act al descoperirii de sine. Reperul principal, ca și în cartea lui Ioan Educa asupra „ironiei”, este Socrate. Un Socrate văzut de Platon și un Socrate văzut de Xenofon. Socrate pare țărnelul la care trag cele mai multe din ambarcațiile cunoașterii. Acel „știu că nu știu” se întinde peste domeniul omenesc al științei de sine și dictează reacția de neîncredere la adevărurile care, ele, știu că știu.

În rezumat, cartea lui Cristian Moraru propune un „știu că știu” despre un „știu că nu știu”. Acesta este și motivul pentru care am încercat s-o citeșc prin grila filosofilor de la Păltiniș. La tomlia cărții stă o întregă istorie a culturii. Tot de acolo o macină cultura. Ideea de-a răsturna „mimetea” într-un complex al lui Narcis ar fi făcut deja carieră într-o cultură obișnuită cu paradoxul. Apărută la noi, cartea lui riscă să intre în circuitul minor al excepției. Europa e un concept, deschiderea spre Europa e alt concept, o întreprindere de această anvergură poate părea și ea o abstracțiune. Tot ce iese din circuitul „natural” al culturii poate fi ignorat. E chiar atît de puțin să încerci să aduși sub semnul oglin-

zii o civilizație care stă, de două mii de ani, într-o „mimetică” admirație de sine? Nu e nevoie ca ironia să treacă în sarcasm pentru a fi citită ca simplă ironie.

Poetica reflectării este o carte fundamentală pentru felul nostru de-a înțelege rostul gîndirii și-al artei pe lume. Tradusă bine și la timp, ar face carieră. Nu pentru a încheia cu un reproș aduc aici reproșul: ideea e bine ordonată, bine condusă, bibliografia este copioasă, teza e clară. Stilul e suplă, precis. Dar în suplețea lui, în tehnicismul formulării (asumat) e un refuz al artei cuvintului, care apare cu atît mai pregnant, cu cit citește, numeroase, extrase, de la Socrate la Genette, Lacan, Barthes ș.a., nu fac doar gloria ideii. Narcis era artist, imi vine să citeșc dintr-un contemporan, falsificîndu-l și pe acela. Obiecția pe care o aduc sună mai mult a regret. Dacă Platon și Aristotel și-ar fi putut da mina într-o operă, opera aceea ne-ar fi tinut, probabil, loc de Biblie.

Atacînd, la fundamente, „mimetea” aristotelică, *Poetica reflectării* e cartea unui spirit „stagirit”. Dacă Buduca e „socratic” prin marea îndoială care-i surpă ipotezele și convingerile, Cristian Moraru este aristotelic prin voința de a întemeia alt sistem. Îndoielile îl macină cit să-l provoace. Dogma se reinstaurează, cu toate precauțiile luate. Pămîntul e ferm sub picioare.

Portretul nu trebuie să-l deruteze pe cititor: discuția ideilor nu trebuie confundată cu încercarea de a pătrunde în spiritul creator. *Poetica reflectării* este o carte de mare seriozitate profesională, de-o remarcabilă deschidere intelectuală actuală, în contextul european destul de confuz, prin precizarea unor termeni și prin aducerea la un numitor comun a datelor care păreau să facă din arta și din gîndirea veacului nostru — o repetare tragică a fenomenului alexandrin. Dacă Cristian Moraru are dreptate, subtilitatea teoretică a artiștilor și gînditorilor veacului XX nu e un semn de decadență: ea este (sau prefigurează) un nou clasicism.

Val Codrache

Cristian Moraru, *Poetica reflectării*, Editura Univers, 1990.

GEORGE IVAȘCU (1911-1988)

CARTEA DE POEZIE

Umbra poetului

FIINȚA lirică a lui Ovidiu Someșan trăiește drama unei lumi crepusculare. O mitologie, subterană, freamătă, încă, din (în) poemele primului său volum de versuri *Poveste neterminată*, Editura Litera, 1989: „Îți mai aduci aminte de ploile de vară, / cit de albastre, limpez și din senin veneau, / lovind în anii noștri ce nu șiau să doară / și-apoi spre necuprinsuri pe cai de vînt pleacă? / ... De-atunci, loviți de rosturi ne-ndepărtăm mereu / de satul ce ne cheamă aproape cu mirare, / și numai citodată tăcerea mea cu greu / își regăsește pasul spre tine cu-o-ntrebare.”

Valuri de umbră cuprind și înfioară, precum un miracol blagian, toate poemele. „Moare crizantema iară pe la noi, / frunza-i gînditoare și visează ploi, / cerul ca uiașă poartă-n el cocoare / și de-o vreme-neoace sufletul ne doare / ... Dar cînd vîntul aspru ne lovește-n singe, / oare cine ride, oare cine plînge...”

Poemul — structurat ca o poveste neterminată — cîntec îndurerat, ciștigă de la un vers la altul o tensiune interioară nebănuită în încercarea recuperării propriei istorii. Un univers ciudat, silabele Văii, se lasă pradă ochiului și auzului nostru. Pentru frumusețea și unicitatea acestei povești, voi cita întreg poemul *Mai ninge pe Vale*: „Cînd pîntenul iernii / visează goruni / și gîndul aprinde țîțina, / silabele Văii, / cu largi plecă-

cuni, / încet își dezleagă țarina, / Mai pune pădurea o creangă pe foc, / să nu innopteze gorunii / prea singuri pe Vale — și nînge-n cojoc / și vîntul ne latră tăcunii, / Stropește cenușa! / Și-ncearcă să vezi / ce semn aplecat reînvie, / cîci nînge intruna / pe Valea cu lezi / și somnul să doarmă nu știe.” Aparent tradițională, poezia aceasta ascunde o modernitate cucurbitare, o viziune existențială bîntuită de căutarea eternci reîntoarceri.

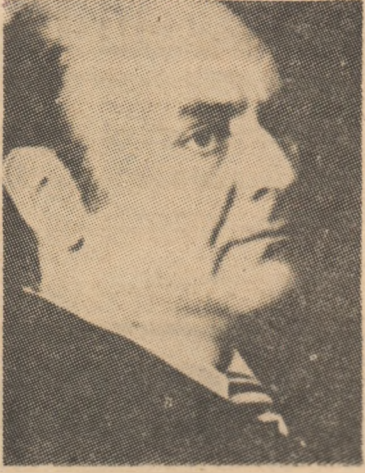
Un proces de renaștere a motivelor, cu o bună stăpînire a tehnicii versului — de strînire a ritmului — regăsim și în recentul volum. Ovidiu Someșan se dovedește a fi un poet adevărat, cu o formulă lirică proprie, deschizînd poarta de acces spre fragilitatea vieții ca limită. Sentimentul convergenței ființei în moarte străbate și domină poemele volumului de față. „Au murit poezii / toți pe lună nouă / varul și peretii / se despart în două // cam departe-i visul / nopții împreună / dacă și căsul / umbli după lună / pică și necoapte / fructele aceste / și de-atîta noapte / luna care este.”

Într-o asemenea lume — singurătatea poetului, a celui care n-a învățat, încă, să moară — totul este suferință. Pornind de la motto-ul inițial: *Cîntecul plin de amarnice lebede sovăitor se apleacă — vers turburător, aparținînd poetului Ilie Măduța*, plecat dintre noi în toamna anului 1989, volumul de față se constituie într-o dramatică aducere aminte: „cu glasul brăzdat mă întreb: / — de ce nu mai

crezi în pîcătul frunzelor? / aburul macilor leagănă timpla cuvîntelor / în tănițe verzi mă cutund / și trec mai departe / numai frunzele își deschid porțile / într-o largă și mușă durere”. Existența sa „nevîndecată încă / (identice și senin) / deoarece macstrul / purta cămăși de in”. De nouătat rămîne data de 18 septembrie 1989, trecerea poetului în ne-ființă, dată ce stă ca titlu unui dureros poem: „cu o floare albă-n mînă / versul se făcuse frig — / negrul-somnul-negrul-pînă, / — dar la ce și cum să strig?”

În acest univers al umbră, în acest „prezent de miine: viii și morții / trag împreună / hoitul de lună / în fața porții”. Umbra poetului se întinde (să ne amintim versul *umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare...*) asupra lumii prin care trece, iar poetul rămîne doar umbră din clipa trecerii sale prin lume. Toate sint trecătoare, „cîmitirile însă nu vor muri niciodată / spinii de pe marginea lor / veghează năvalnic / speranța năzuințelor certitudinii.” Viața poetului este și ea, firesc, trecătoare — versurile sale pot fi, dacă sint bine scrise, nemuritoare. Bîntuit de speranță și talent, Ovidiu Someșan scrie și publică, iată, la intervale scurte de timp, volum după volum, pentru ca în prezentul de miine, povestea vieții sale să nu rămînă neterminată. Prezentul volum confirmă existența unui poet autentic.

Pavel Ilica

Cum am scris romanul NESFIRȘITELE PRIMEJDII

DINTRE toate genurile literaturii, romanul mi-a părut, dintotdeauna, o confecție de serie, un subprodus, un înlocuitor. A fost o vreme, desigur de lungă, când l-am urât, simțindu-l agresiv, cronofag, tiranic și acaparator prin pretenția lui de-a propune — cu ce insistență și risipă de mijloace! — alte realități și interpretări decât cele ale vieții. Un ce adinc, foarte ascuns, din miezul lui, din unele marginalii sau paranteze scăpate de sub controlul meșterului confecționar, mi-au stîrnit curiozitatea de a ști ce urmărește romancierul cu monstruoasă lui mașinărie, în ce lume a artificei vrea să mă trimită, în ce scop cheltuieste atâtea cuvinte și cartoane vivante, nu cumva pentru a mă scoate din fantasticul joc al vieții mele, a mă imobiliza și exclude din competiția acerbă în care m-a aruncat destinul? L-am suspectat de timpuriu că e o varietate a prestidigitației, mizînd pe slăbiciunea omenească de a se iluziona, un mod rafinat de supunere sub narcoză a pacientului încă păstrîndu-se să descopere singur înfățișările realității și să le judece cu propriul său spirit critic.

M-a izbit concludent felul lunar al comportamentului tatălui meu, al mătușilor — mari cititori de romane — care, din momentul în care își împărțeau imoressii asupra romanelor citite și evocau personaje, situații și „probleme” întîlnite în cărți, își pierdeau în chip deplorabil interesul pentru treburile lor obișnuite, ridicîndu-se în aer ca avioanele mele de hirtie, atinși parcă de somnambulism: conversațiile, comentariile lor incizate se refereau la istorii fără nici un suport în realitatea neîndoielnică, palmabilă, înțelesă, erau tot felul de copilării și bazacării, pe personalitatea lor prestigioasă se chibzau vîzînd cu ochii, ca zgîrcitul mecului aruncat în oala cu apă clocotită. Fată de înclinațiile din basme, din marile epopei, declarate deschis ca fiind rodul imaginației (din țesătura cărora se desprindeau lesne înțelegeri privitoare la raporturile dintre lucruri și oameni, la rosturile văzute și nevăzute), banalele, adesea stumidele întîmplări evocate cu o pastune disproporționată, copii degradate ale acțiunilor și situațiilor cunoscute, mi se păreau o marfă de cea mai proastă calitate: eroii — niște tipuri oarecare, cu pretenții de mahaștii țestîi dominica la biserică și la cîntărire, făcînd-o pe domnii autentici, umilindu-te prin integritatea lor fotogenică (bunji sau răi, totuna), lineari și teribili în purtarea și spusele lor de parveniti: spațiul de acțiune — un recipient de laborator încărcat cu obiecte dintr-o gamă largă, peștrițe, colorate cu acuarele ce înzălează hirtia, aci exotice, aci imprumutate din inventarul unui bazar; conflictul — intrigi scandalose, din cele colportate de o madam Vrabieșcu, afaoeri trase de păr, legături permise și nepermise, cuterante de grotescore ce înfruntă bunul simț al clientelei cu un jurnal de modă adus din capitală, ca să rupă gura tîngului, dar asta doar pentru a încălca pretul, simțămînte și drame imprumutate de priji filme, eroisme de budoași și aventuri care să-și smoalească pe micii burghezi și să-și încinte cu palavre înainte de culcare, la 9 seara; digresiuni și filosofisme, descrieri de natură sau de interioare în veci inaccesibile, însoțite de ofuri și ahuri, menite să „înțeleptească”, etalate în așa fel ca să demonstreze că viața e frumoasă, demnă de-a fi trăită; o poliloghie cu yădite intenții moralizatoare, cu mișcare vicioasă ducînd spre un deznodămînt stingaci, e-nunțat încă de la început, argumentat pas cu pas în cel mai plicticos dar și iret stil didactic. Romanul întreg — scriere tezigă, promisiune că, după trudă și căutare, ajungi la treapta pe care, singur, n-o poți atinge, ispită abil excitată de romancier rămas în umbră; joc ca acela cu șoricelul așezat la intrarea unui labirint, îndemnat să-și străbată culoarele întortocheate ca să ajungă la bucățile de brînză din celălalt capăt, din revistele de divertisment.

VREMEA de care pomenesc aici îmi amintește o întîmplare ce are o oarecare importanță în formarea urii mele pentru romanul de prestigiu și popularitate. Printr-o treia primară, un specialist trimis de Revizorat, a supus clasa noastră unui test de perspicacitate, spontaneitate și inteligență: ni s-au împărțit niște foi, pe care erau imprimare figuri geometrice, siluete de păsări și animale, puncte disparate, numere distribuite alandala. Se cerea ca, într-o jumătate de minut, să ținem triunghiurile

și patratele în două, să alegem una din mai multe păsări și animale, să legăm punctele ca să semene cu ceva cunoscut, să așezăm numerele în ordinea lor. Proba mi s-a părut o cursă abjectă, umiltoare pricepînd de la început că urmărește să ne împartă, în doi timpi și trei mișcări, în deștepți și proști. Am tălat la nime-reală, cu incudat dispreț, și păsările și figurile geometrice. Experimentatorul ne-a dat răspunsul peste două zile, imprimîndu-ne pe frunte ștampila, diluată cu cîteva cuvinte de incurajare pentru tabăra în care mă aflam.

Mai tîrziu, în adolescență, cînd mi-au căzut în mină romanele mari, adevărate, ale literaturii de pretutindeni (Balzac, Tolstai, Hugo, Flaubert, Dostoievski, Gogol, Pirandello, Rebreaun, Papini), spaima de curse, suspiciunea au scăzut, dar nu cu totul. Mai ales idiosincrazia față de învățătura urmărită, de demonstrația încheiată cu q. e. d. s-a păstrat. Printre tot soiul de încercări literare, am scris trei romane scurte („Ce oameni, ce idei!”, „Aventurile unui submarin” și „Vegetații lunare”), primele două ironizate în „Treii oglinzi” — jurnalul din 1946 — deci după trei-patru ani de la scriere, pentru că foloseau tocmai schemele pe care nu le puteam accepta. N-am mai vrut să mă mai împac cu romanul, cu toate că lecturile le-am continuat cu îndărătnicie. Mi-am zis că trebuie să mă rezum la așa-zisa proză scurtă și mi-am propus (în 1945) să inventez „una cum nu s-a mai scris”, masivă dar acumulată din fragmente. Discrete modele: Argezi, Urmuz, Papini, Rabelais, Brantôme...

Idealul meu, din adolescență pînă în pragul vîrstii de 45 de ani, cînd am început să însemn în jurnal primele idei ale romanului *Nesfirșitele primejdii* era să scriu toată viața tratate și manuale „cu literatură”, în care, sub firma ostentativ didactică, să cultiv gratuitul, scrierea despre nimic (vezi Flaubert), fraza ce își face singură continuul, ca-n muzică, pe măsură ce înainteză: mă îngrijeam ca, în spațiul arhitecturii alcătuite prin acumulare de module, să nu pătrundă nici acțiunii cu miză și finalitate, nici linii de forță constrîngătoare, lăsînd întîmblării — rod al experienței suprarealiste din anii tinereții — sarcina de-a organiza în mari ansambluri materialul dobîndit. Exemple am avut destule în „literatură” calificată pe nedrept „minoră” a renascentiștilor italieni, în povestirile picarești, dar mai ales în muzica contemporană a unor Varèse, Xenakis, Nono, Stockhausen, Boulez, Luciano Berio, Strou, Niculescu, ale căror lucrări mi-au „explicat” mai bine decît oricare estetică ce au făcut un Bach, un Mozart, un Beethoven, cum au construit ei, din reguli rigide și inspirații ocazionale, edificii de-o coerență și monumentalitate uluitoare. Destul de utile mi-au fost și experiențele artei cinetice. Ca om născut în geografia acestor țări, n-am fost orb nici înaintea ornamenticii populare, fragmentară și neapăsată de ideea dănuirii prin veac, parte vizibilă a unui tot ce rămîne ascuns, posibil (în arta meșteșugurilor estinate utile, a muzicii strict funcționale). Ulterior, ideile de fragment și de precăritate, conducînd la schemă, transparentă și metafizică, s-au consolidat prin cunoașterea unor Fellini și Alain Resnais: desfasuram, înaintea lor, unele parăzi de forme multicolore (*Dictionarul onomastic*) și de părelnică structuri obsedante, cu aceeași „bebădădă” ce-si află singură originea (*Bibliografia generală*). De altfel, ideea „nemicului care mișcă” se afla în aer, odată cu dezvăluirile lumilor inframoleculare: sintem programați să ajungem la descoperiri similare într-unul și același moment al istoriei, deși ne despărțăm uneori continente.

NU-MI face nici o plăcere să afirm aici că viața este cea care m-a constrîns să trec de la proza scurtă la roman, idee atît de consumată, de-a lungul deceniilor, de autorii de romane realiste. Adică primele două volume din *Ingeniosul bine temperat* se născuseră din spuma mării, nu tot din viață? Povestirile curioase între conerțile volumului *După 1900, pe la amiază* nu inventarisaseră oare principalele mele „scene de viață”, nodurile strînse pe care viața mi le așezase în jurul grumazului, la încheieturile minii? În aceste cărți, cărora trebuie să le adaug cartea de călătorii *Răpirea lui Ganymede*, se află sumarul întregului meu depozit de primejdii: alterarea personalității; instituționalizarea erorii; învățătura supușenii;

iluzia că puterea poate aduce fericirea cu forța; căderea dragostei în habitudine și conservatorism; ispită utopiei; egalitarismul în promovarea valorilor; tirania amintirii; tirania proiectelor; goana după succes; facerea binelui cu sila; cecitatea privirii în sus; falsificarea istoriei trăite; înlocuirea idolilor; tocirea simțurilor sub presiunea abstracțiilor și multe altele. Teme: căutarea tatălui; pierderea individului în viltoria informațiilor prea multe; lumea e un surrogat; poligamia; ideea că nu sintem unicate (leit-motivul „gemenilor de peste mări”); pierderea universului din prea marea sîrguință de-a ne specializa; primejdia uciderii copilului din noi; moartea înainte de moarte; agresivitatea oamenilor care, din iubire, țin neapărat să ne programeze viața etc.

Prima însemnare în jurnal: „31 decembrie 1974: «Sindromul de interpretare» ar putea fi roata de forță a romanului *«Nesfirșitele primejdii»*». A doua, „vineri, 3 ianuarie 1975: Pentru *«Nesfirșitele»* — la instalarea unui nou șef, mă gîndesc la Klam (D. P. Dumnezeu) — sute de sollicitanți se inghesuie la ușile camionului dreptății, să le fie rezolvate problemele de care cel dinainte, campionii ieșiți din competiții, n-au vrut să audă; dar el n-are timp nici să mănince, hătuit de Pass. (șeful general), așa că nu se va putea ocupa, în timpul care îl rămîne, decît de creșterea propriei lui puteri.”

Notele privind romanul se indesesc, le regăsesc aproape în fiecare zi. De la un timp, le scriu cu pixul roșu ca să le aflu mai ușor cînd voi trece la scrierea cursivă. Din toate rezultă intenția de-a face un roman politic. Curînd, îmi dau seama că „romanul politic” era idealul fostului meu șef și mi-amintesc ce înțelegea el prin această aberantă sintagmă. N-am avut pentru politică decît dispreț, răspîntiile vieții mele s-au blocat ori de cîte ori politica a încercat să-mi ispitească biografia. Pe la sfîrșitul lui ianuarie 1975, se ivește ideea — care va stăpîni întreaga carte — că eroul nu este cel care întreprinde ceva, care, prin inițiativă, energie, voință, modifică realitățile, ca să învingă în cele din urmă; ci cel cărui i se face, care suferă și se apără, care abia de poate supraviețui agresivității și, adesea, nu supraviețuiește. Răspuns polemic la atîtea recomandări ale realismului socialist de-a înfățișa omul transformator al naturii și societății, adevărat stahanovist al vieții. Am făcut neîntîrziat schița primului capitol, „provocator”: capitolul înmormîntării eroului.

Odată fixat în moartea lui, a apărut curînd cea de-a doua idee: a tatălui mort preîmpunînd, victimă a unei inscenări grosolane și a uitării faptelor care l-au amărît și condamnat pe nedrept. Faptele trebuie reconstituite, pentru aceasta e nevoie de tact și de multă trudă pentru descoperirea multelor întîmplări care l-au prins în plasa lor de oțel. În ciuda regulilor narativei tradiționale, eroul reapare sănătos și hotărît să-și răzbuie tatăl (un alt Hamlet) și pornește într-o funambullescă și stupidă călătorie la locul crimei, în orașul natal, Tirgoviște...

La 6 februarie, vizită lui Geo Bogza, care împlineste 67 de ani. Pînă sosesc Brunea-Fox, Radu Popescu cu Didona (iubita mea din ultimul an de liceu) și Radu Stan, îi fac mărturisirea că am început un roman. Geo, scandalizat: „Dumneata ai stilul dumitale, cu totul nepotrivit romanului! Poți trăi o viață întreagă fără să...” Mă întrebă de unde această idee năzdrăvană. „Sînt foarte obosit, îi răspund eu, am ocolit mult pînă să-mi scriu, cum doream, cărțile... Întîmplarea (destinul?) a făcut să fiu luat mereu drept altul... Am scris în cărțile publicate despre lucruri grave, înțelesul lor nu l-au priceput decît cei avizați... (era vorba de încercarea de sinucidere, la 16 octombrie 1970, cînd mi-am dat seama de falimentul existenței mele etern deturnate de la scris, de elogiul adulterului, al aventurii de tip gidian, de primejdia de-a nu mai fi publicat „literatură evazionistă” —, toate incifrate străvezii în cărțile apărute...) Oboseala și nevoia de explicit mă indeamnă să scriu mai lăbărtat, or, numai romanul...” Geo m-a contrazis pînă la sosirea celorlalți invitați, știu că, spre sfîrșitul discuției, am spus (sau numai am avut această intenție) că, de fapt, în țara asta nu te ia nimeni în serios, ca scriitor, dacă n-ai publicat romanul...

Acea zi e importantă și pentru că, pe nevrute, am gîndit ca romanul început să

fie o panoplie a tipurilor de roți largă și caustică ironie la adresa nelor, un *antroman*. Lucru ce semna o trădare a credințelor țelor mele și nici nu l-ar decepea înaltul meu prieten.

P RIMĂVARA care a urmat cea mai tulburată din viața mea, trăit, cu entuziasme și cu o scrie nebunește, cu seră deznădăjduite. Căutări ale unei „ciuri”, care să împingă narația să cearască cititorul (acțiune, anu întîmplări senzaționale, dragostă tășită și dragoste înșelată, catastroale, exotisme și pitoresc, confuzi) și tot atîtea încercări de viitorului cititor din torpoarea artificii, de înfruntare a gustului pentru intrigă, anecdotă, prija gaura cheii. Romanul care să te sufletul la gură, să-ți ațite curiozitatea, să-ți taie pofta de mai hrăni cu asemenea surrogat sibil să aflu hotarul între aceste lunecătoare. În plus, primejdia locui sceneria cu considerații de farsă să fie credibilă. Jurnalul *«Nesfirșitele»*, ținut conștiincios timp de un an, este, el însuși, un roman (de 250 de pagini). În fond, lupta cu Diavolul, dramatică, buimă un cumplit joc pe teren necunoscut, tere de-a face necesii (abordinul) fără a ceda nici un capăt de tura convingerilor precum că geosuet, destinat plictisitorilor care vor cum se trăiește aiurea, ce e vi sună modul de întrebunț însemnează moartea și cum poate nat sorocul. Încheiată (prin cu recăderea în nevroză trimisese de două ori în spital să-mi curarisc insomniile, de-a pune capăt pentru totdeauna portabilei nepotriviri dintre mine, dintre viziunile mereu mai privitoare la desfășurarea proiectului nepuțința de a așterne o singură înțeles.

Din paginile jurnalului reiese că ambiția de-a scrie „și aceeaș ajunsese la un pas de nebunie ranță (izbutisem să mă cert cu mea — cu soția și prietenii, cu și toți sfătuitoarii de bine, cu sumi), dar că nu ajunsesem la de răutate atît de ușii desprins contingent, prag al morții, care la masa de scris și care te interesează pentru altceva. Pe care căutam să le inventariez plicau pe măsură ce îmi defineam ictul: probabil că mi-a fost se limpezesc ideile, să-mi adminisr loacele, printre care cea răut înainte amintită, suferînd șocul cației din spital, călătorînd (să s'ndrată terapeutică, de aceea în Slovenia, de unde m-am înab bolnav decît p'ecasesm, retrager troștia, într-o casă țărănească de pa căreia am înreg'ștrat dezastru datilor și un nesfirșit șir de înțări, după surparea galeriilor de piatră de la Lespezi (clopotele de vizavi, cortegiile, jeluirea și care nu se mai aflau decît un bocanc, un rest din ce fusese unui om, m-au p'asat în plin manuliu).

Pe cît de triste și apăsoătoare le vîietii, pe-atît de fecunde ic le „comentează”. Sindromul de tare... adică incrințenarea de-a ști ce se află în spatele chipurlătoare ale lucrurilor, întoate toate fețele a amintirii, pentru tîrea e principala furnizoare a epice, și strădania de-a găsi în disparate sensul, rațiunea pe memoria a păstrat cutare sau o talii. Ca să provoc memoria se cea ce ți se pare că ai pierdut avut nicicînd, ca să sperî în semnificative, trebuie să faci lucru: să pui mina pe condei, să vîns că literale, cuvintele, frazterea magică de a scoate din tocmai faptele, întîmplările, conexiunile situațiilor de capbuință. Trei pachete de fraze tocmit, și investigația care terat, așteptarea și nevroză, mu planuri adunate în jurnal sau p'lece, cad pe planul secund: la voltările vin de la sine. De stringînd laolaltă fire de toate se alege firul roșu și acesta intrerupe pînă la sfîrșit. „A se

George BĂLĂIȚĂ

Iubește pe aproapele tău

INTRE spiritele care mi-au stimulat firea și necondiționat iureea de universalitate sunt Chaplin și Einstein. Geniul comic al primului face suportabilă fatalitatea tragicului în cele mai umile întâmplări cotidiene. Revelația divină sub forma unui adevăr științific îngăduie, prin intermediul celui de al doilea, speranța că vastitatea minții omului nu ascunde numai primejdii și amenințări. Acest Albert Einstein care cînta meditații, bineînțeles, la vioară și credea că o bună orchestră nu are numădeci nevoie de un dirijor! Mîntea lui fără seamăn el și-o privea ca pe o limită, și asta cu trista voioșie resemnată a omului comun care știe că nu trebuie să cheltuiască mai mult decît ciștigă. Și cît de serios știe să glumească. Ar fi culmea, spunea el în plină glorie, ca tot ce am gândit eu să fie adevărat! Un document prețios este fotografia lui, pe care Heisenberg o ținea mîrită în camera de lucru. Einstein, o privire de bunic hitru, coama lui boemă, și limba scoasă de un cot... L-am văzut într-o dimineață, la T.V., pe Rubinstein, avea 90 de ani, cînta Beethoven și Liszt. Degetele lui ca niște rădăcini uscate, țepete erau chiar muzica. Ținea pianul ca pe o piatră neagră prețioasă, în poala palmei. Datorez totul, a spus el cîndva fără să clipească, deschiderii neobișnute dintre policar și degetul mic, cu care bunul Dumnezeu m-a înzestrat încă să mă întreb. Moș Rubinstein! Era ca un student care își încearcă norocul la un concert de selecție. Arăta ca un lup de mare la cîrmă, în timpul furtunii. Semăna cu cocoșul uriaș al lui Chagall. Își scoate batista albă și își șterge fața de lemn, gîtul împletit din fire moi de sfoară... Din cînd în cînd iau din raie Etica lui Spinoza și citesc: „Iubirea intelectuală față de Dumnezeu (...) este veșnică”. Și: „Nu există nimic în natură care să fie contrar acestei iubiri intelectuale sau care să o poată nădărnici. Amor Dei intellectualis. Să demonstrezi existența lui Dumnezeu „în mod geometric”. Ca un copil al minții mele este pentru mine Spinoza cel mai bun.”

Chaplin, Einstein, Rubinstein, Chagall, Spinoza. Convoc aceste spirite alese, înainte de orice, fiindcă mi place să le știu aproape, geniul lor simplu și elastic este benefic, iar absența lor de la marile banchete intelectuale (pe care aș vrea să cred că le contempnii de ce parte dar cu folos ca un „spectator angajat”) dacă s-ar întâmpla să fie așa, este inadmisibilă. Pe de altă parte, în termeni aberanți sau, dimpotrivă, simplificați, revine iarăși în atenție chestiunii evreiești. În atenția cui? „Insolubila problemă evreiească” este, după părerea mea, mai degrabă o temă de tremelor. Ea apare conjunctural dar și simptomatic, vreau să spun că a o supralicita este egal cu a te prefăca că nu există sau chiar a o ignora. O bună parte a lumii de azi există spirital și nu numai în conceptul iudeo-creștin. Biblia este Cartea noastră comună. Poate fi Noul Testament comentat și înțeles fără Vechiul Testament?

De la părinții mei, oameni dintre cei mai obișnuiți cu putință, nu am auzit că lumea se împarte în români și „raie naționalități”. Eu am fost prieten cu evreii înainte de a ști că unii dintre prietenii mei sunt evrei. Erău vecinii, prietenii, cunoscuții noștri, adulți și copii. Vasile, Iorgu, Nelu, Tănase, Var-

ci, Nathan, Liviu, Rudi, Victor, Hero, Lia, Irina, Olga, Maria, Lia, Roberta, Dumitru, Haim, Carola, Virgil, Marta, citeodată un nume mai ciudat, Ohazia, noi îi ziceam Ziuha, ar fi trebuit să fie fată, dar era băiat. Iarăși rătăcesc umbre din copilărie. Brutarul, mirosul de piine proaspătă, jimbă ca un pește mare auriu, colacii împlețiți, valurile fierbinți de aer morganatic din gura cuptorului încins. O pereche de hamuri cu ținte galbene, blănițe de oaie stivuite sub grindă, fierul de călcat scos pe trotuar, micul burlan cotit așezat deasupra mangelului aprins: curelarul, jojarul, croitorul. Proprietarul morii „cu abur”, un om bogat fiindcă avea o casă cu șase camere, mai mare decît a dentistului și chiar a fotografului, care făcuse, nimeni nu-și poate închipui cum, avere peste noapte. Doctorul, comisvoiajorul, maiorul în retragere, procuristul de la societatea de asigurări, mecanicul de la Uzina de gaz, profesorul de franceză, băcanul-colonatale și delicatose, pianistul de la Pisica Neagră, directoarea Școlii de menaj, măcelarul, administratorul cinematografulor Lux și Mărăști, frizerul, dirigintele poștei. Scoate-i din galerie, cititorule onest, dă-le chipul și asemănarea ta și ghicește singur care este evreul și care neamțul, armeanul, românul, americanul, eschimosul... Fiul birjarului, un tânăr firav, urechile clăpăuge, palmele mari și roșii, încheieturile ca nodurile de trestie, ochi migdalați infipți parca în timple, și ce gît, sârmanul, ca un arc de somieră, iar genele sunt lungi, dese, arcuite ca la fetele circaziene, el seria poezii și îl pindea ore în șir pe Bacovia, în spatele ușii de la crișna Moritoaiei, unde poetul intra de obicei singur și ieșea însoțit de cițiva inși. Ninge secular, tăcere, pare a fi bine. Prin orașul alb doar vîntul trece-ntîrziat / Ninge, parcă toți muriră, parcă toți au inviat...

SI ACUM umbre dintr-o carte, abia învățasem să citesc. Un vînt medieval zmulge dintre filele cam ursuroase imaginea evreului pe care o mină de fier îl trage de barbă, bani, bani, bani, știi cît costă o armură nouă la Milano și să nu mai vorbesc la Magdeburg... Evreul oftează și plătește. Cavalerul pleacă la război. Evreul va trebui să cîștige înzedit. Războiul nu se termină niciodată. Ar-

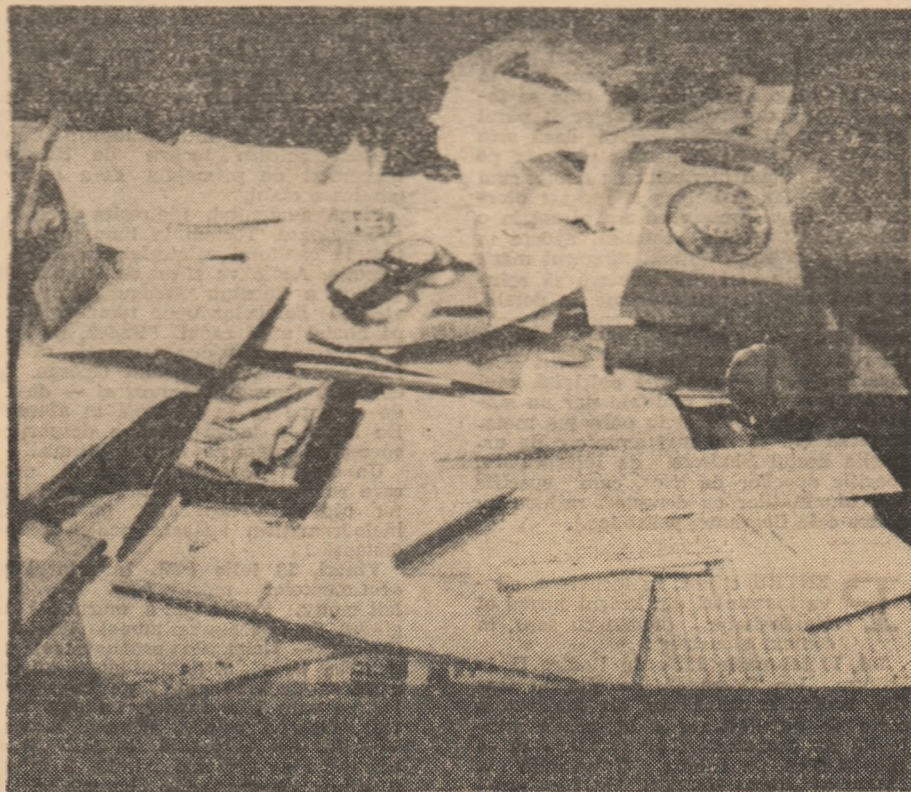
murile sunt din ce în ce mai scumpe. Și nu poți trăi numai ca să plătești distracția cavalerilor. Trebuie să fii și tu un om bogat. Așa că n-ai încotro și cîștigi.

Aveam șase ani. Incepuse războiul. Tatăl meu întîrzia, era trecut de miezul nopții. Relieful acestei nopți este mult mai bine conturat decît plicticoasa zi de ieri. Îngrijorarea mamei. Orașul era terorizat de rinjetul unora, de spaima altora. Plînsul stăpînit al mamei. Era o femeie născută la munte, dintr-o stirpe veche de ciobani și pădurari. Lampa cu petrol pe masă, picior de argint, singurul obiect oarecum prețios din casa noastră prea-săracă. Ticăitul ceasornicului. Pe perete, un covor cu motive geometrice, țesut la maici, acoperă și un divan scund. Ardea focul în sobă. Tata a intrat pe neașteptate, nu i-am auzit ca de obicei pasul în curte. Era însoțit de prietenul lui, Oscar, tatăl Iuditei. Nu trebuie să știe nimeni că ei vor locui o vreme la noi. La cîteva case mai încolo era comandamentul german. Căpitanul (sau locotenentul?) Schmöde se oprea uneori la poartă să vorbească nemțește cu mama, era un rezervist cărunt și plîngoci, fiul lui cel mare fusese dat dispărut la Stalingrad, nu voia să fie văzut plîngînd la administrație, dacă frau Constantina îngăduie, o lacrimă e o lacrimă, el era convins că Hitler vrea binele Germaniei dar e înconjurat de prea mulți ticăloși, ah, dacă ar ști să-i pună la punct, ar putea oare frau Konstantine să-i dea și lui rețeta pentru brînză cu mămăligă și unt, este cea mai delicioasă mîncare din lume, el a încercat dar nu reușește, fiecare bucătărie are secretele ei... Peste mulți ani, la Moscova, în casa Kostovilor, la vestitul restaurant al scriitorilor, un înalt demnitar îmi vorbea cu o încintare și mai mare (în engleză) tot despre extraordinara mămăligă cu brînză, el era un om umblat, stătuse mulți ani în China și gustare din toate cele o sută de mii de feluri de mîncare chinezească, dar amestecul ăsta simplu de mălai fiert cu... Ah, cum suspina neamțul, ca să vezi, iar noi, românii îi tot dăm cu complexul mămăligă care nu face explozie! Dar trebuia făcut un plan amănunțit, atîtea primejdii ne înconjurau dintr-o dată. Eram speriat și fericit. De-ar fi cît mai multe primejdii pe capul nostru. Tata devenise un personaj care începea să semene cu căpitanul Nemo. Dar nu dădeam pe tuță

nimic, țineam totul pentru mine. Cînd în sfîrșit s-au putut evacua, ultima trebuia să plece Iudita. Au îmbrăcat-o, după lungi consilii, băiețește, cu haine de-ale mele, nu s-a dovedit cea mai bună soluție dar, slavă Domnului, pînă la urmă episodul s-a terminat cu bine. Iudita era un băiețel tare nostim. Cei doi bărbați reușeau chiar să glumescă, rideau în șoaptă, sorbeau ceaiul cu rom. Da, uite, îmbrăcată așa, Iudita nu mai e deloc o evreică. Tatăl Iuditei a spus: altfel ești sigură că este?! Mama ei a rîs. Iudita a plîns, pe urmă a rîs. De ce trebuia să fie, pe urmă să nu fie și apoi iar să fie Iudita evreică?, am întrebă mai tîrziu. Întreb și acum.

Tata se mișca greoi prin odaie, mama cirpea un ciorap, lingă fereastră, lumina scădea, era spre seară. De ce, de ce, de ce trebuie să poarte Pașca! stătea lui David? șoptea tatăl meu. Ți s-ar potrivi și ție, a suris mama. Intr-adevăr! Ei povesteau cum, cu cițiva ani în urmă, în timpul guvernului cuzist, tata, cu pălărie de fetru moale și fular alb și un „raglan beige”, cum purta Jan Kiepura într-un film, trecea pe stradă. Era tînăr și foarte mulțumit de cum arăta. Doi inși s-au apropiat de el. Unul i s-a adresat cu deviza cuzistă. Răspunsul trebuia să fie identic. Bună ziua, a zis tatăl meu. Jidane, a strigat celălalt, și l-a lovit în cap cu o măciucă scurtă pe care a scos-o din mincă. Noroc de pălărie. Capul s-a spart, dar nu s-a crăpat de tot. Cînd tînărul bărbat care pe Strada Mare din Bacău voia să semene cu Kiepura de pe Beverley Hills, Hollywood, s-a prăbușit, vîntul i-a zmul frumoașa pălărie nouă, și așa turbită, și a rostogolit-o în rigola cu apă murdară. Și azi îmi pare rău după pălăria aia, spune bătrînul.

Eram în tren, o cursă locală între P. Neamț și Bacău. Împinșem cinci ani. Mă aducea acasă o tînără femeie, prietenă de familie, de care eram îndrăgostit pentru totdeauna și fără nici o șansă. Avea o claie de păr creț care lumina ca soarele. Era un vagon comun, banchete și rafturi pentru bagaje din lemn vopsit în ocră minăstirească, ferestre înguste ce se ridicau și coborau cu ajutorul unor curele late de pinză, restul era fier, tablă. Nu de tot plin, îmi aduc aminte mai ales capetele, cum stăteau rotunde, grele, niște pietre mari întunecate, gata să se rostogolească pe un plan care se înclină foarte încet. Au intrat trei tineri cu pantaloni golf și părul lung bine pieptănat de la frunte la șea și fixat într-un fel de cască lucioasă, cum se putea vedea și în revista Cinema, mătușa de la care veneam avea colecția întreagă, reușisem chiar să-i fur un număr. Aș vrea să nu povestesc ce urmează, dar prea țin bine mîntea totul. Unul dintre cei trei tineri ducea în brațe o mare cutie cilindrică legată în panglică roz, altul ținea mîinile în buzunare, avea un frumos pulover în romburi colorate, al treilea purta un pistol mare, infipt la vedere, sub cureaua lată, direct pe buric. Cei trei s-au oprit în mijlocul vagonului. Adulmecau. Ne-au privit pîrînd. Glumînd fără răutate, aș zice prietenos, cei trei l-au obligat pe omulețul despre care ai fi zis că doarme tun, ghemuit sub perdeaua de iută trasă pînă în marginea geamului coborît, vîntul intra în voie, aerul rece lovea cu o mie de bice, la curbe năvălea și un val de fum negru, l-au silit, dar fără să-l bruscheze în vreun fel, să dea pantalonii jos ca să se vadă dacă este sau nu evreu. L-au luat apoi cu blîndețe între ei, ca pe un leș moale și așa, cu pantalonii în vine, l-au dus pe platforma deschisă și l-au aruncat pe terasa, în timp ce trenul, ca în cîntecele la modă, glasul-roșilor-de-tren-numai-șoapte-de-iubire, își vedea de drum. Mica valiză cu burduf este a lui, nu? au întrebă, înainte de o a zvirli pe fereastră, după ce unul dintre ei fusese de părere că ar fi trebuit totuși desfăcută.

GEORGE IVAȘCU (1911-1988). O altă imagine a mesei de lucru. Fotografie de Ion Cucu

PESTE mai bine de patruzeci de ani, mă aflam împreună cu un coleg de breaslă, într-un oraș din nordul Africii. Stăteam într-un hotel în stilul grandios colonial din anii 30, cam jupuit acum, e drept. Ușile mari de sticlă se deschideau spre o terasă cu uriașe plante exotice suspendată deasupra Mediteranei. Colegul locuia în garsoniera alăturată, identică, puteam așadar cu ușurință comunica prin marile uși de sticlă totdeauna deschise dar mascate cu o foarte plină de falduri perdea de dantelă ce se mișca neconștient în briză, fără să oprească însă mirosul puternic de alge și iod și nici muzica mării. Dar nici unul dintre noi nu folosea calea asta de acces, ieșeam pe coridor și ne băteam în ușă. Căldură mare. Mă mișcam gol prin odaie. Bruce, în spuma argintie a perdelei, a apărut pus la patru ace amicul, ce faci, spune, nu mergem? s-a cam făcut ora și ăștia sunt exact tipii care mimează punctualitatea, e bine să le-o luăm înainte. Oho, cum mai zimbea. Dar cu ochii (nu era homosexual, nici vorbă), în locul acela unde se vede bine dacă bărbatul este sau nu evreu. Pur-tam după mine, se înțelege, reputația tatălui meu, eram prieten cu evreii, dar să fi fost numai atât? Nu cumva și eu... Nu. Nu l-am aruncat peste balustradă, ex more maiorum, nici vorbă, era un biet om, nu obsesii sexuale avea el. Sila mea s-a făcut un hohot de ris. Așa că l-am lăsat să se uite, sârmanul. Cu atât mai mult cu cât nu era deloc mulțumit...

Și iată, am rezumat de fapt o nuvelă, am găsit noaptea trecută ciorna într-un caiet uitat, cred că e scrisă prin anii '80, uitată. Există și un alt episod, nu are loc acum aici, reparația celui aruncat din tren, anii 50 îl născuseră a doua oară, dar nu sunt sigur că spre norocul lui. Povestind însă, eu îmi dau seama că nu ajung la ură. Să fie o slăbiciune? Mai ales într-o lume ca a noastră, acum, aici, când ura, intoleranța, pofta de putere cu orice preț dezbină și te țin departe de aproapele tău?

Este de ajuns o privire înapoi pe lungile coridoare ale secolului douăzeci. Nu aș fi crezut... Să fie omul, de a cărui minte tocmai mă minunam, un animal așa de confuz încât să nu-și amintească din trecutul lui, dar și al speciei, decât răul și ura? Fiindcă ciamei brune i-a urmat ciama roșie. Ce culoare ar urma să aibă ciama care vine? Chiar nu există un capăt, o limită? Nimeni nu obosește, nimeni nu vrea un repaos măcar de o sută de ani? Chiar și memoria, ca să funcționeze normal, are nevoie de odihnă. Altfel se otrăvește, turbează. Bîntuie cu nestăpînită furie una din poruncile anilor 50: unanimitatea obligatorie, cine nu e cu noi e împotriva noastră. În legea veche evreiasă există o regulă de aur, de fapt primul concept de libertate a opiniei din cîte cunosc: atunci cînd consiliul înțelepților cădea unanim de acord asupra unui punct de vedere, oricît de important, chestiunea se relua. Pînă la ivirea măcar a unui opozant. Unanimitatea, simptom al unei grave maladii de turmă, devine lege într-un stat totalitar. Cine știe mai bine decît noi asta? Eu unul nu mai vreau.

Dacă ne lepădăm de ură, nimeni nu ne mai poate face nimic. Mai mult, îi dăm și politiciii o șansă. Convingerea mea e simplă, naivă dar de neînlăturat, tot așa cum credința mea este că Dumnezeu are chipul și înfățișarea unui tărăn bătrîn și poate fi înfîlțit pe un drum de țară sau într-o strănă afumată, la minăstire, într-o biserică satească sau privind gînditor o Dacie ruginită în parcare de o palmă, locul unde a fost și a rezistat trei sute de ani și s-a dărîmat într-o singură după-amiază, minunată și pentru totdeauna pierdută biserică îngropată de pe cheul Dîmboviței. Această credință a mea este compatibilă cu tot ce mintea omenească descoperă și inventă de la început și pînă în veacul vecilor.

În urmă cu vreo șapte ani, un anume personaj al timpului, nu spun cine, persoană importantă, m-a întrebat pe neașteptate, zimbea, firește, om de lume: domnule, se spune despre dumneata că ești filo-semit, așa o fi? I-am răspuns, zimbeam și eu: nu mi-am pus niciodată chestiunea, eu nu împart oamenii pe rase și etnii. Dar dacă ar trebui neapărat să aleg, atunci, domnule colonel, sunt filo-semit încă din leagăn, fiindcă mama mea a fost asistată la naștere de un medic evreu. Ah, a ris el, maistre, joci tare... Maistre! Ce era să-i spun? Am ridicat paharul, l-am ciocnit cu al lui și am rînjit ca De Niro într-un film dur, care circula ilicit pe vremea aceea, în casete video: șalom!

9 iulie 1991

APOI Hanibal Peceneagă a fost găsit mort în celulă. Cauzele? Stop cardiac. Dacă pînă atunci scandalul a putut fi evitat, din motive pe care nu le înțeleg, vreau să spun cum de nu aflase nimeni că un scriitor celebru ca Hanibal Peceneagă se află după gratii, de ce nu s'afășeră nici un cuvînt ziarele, ca și în cazul jefuirii lui Pamban, ce fel de pact exista între acest om ciudat și opinia publică, domnia să afle acum totul după ce i se dăduseră vestile cu țîrîta în timpul vechiului regim, pact la care participa și familia scriitorului... deci ce fel de înțelegere generală era ca nimeni să nu se amine de nimic, deși e de neconștient că aflaseră mulți foarte?, ziarele făcuseră explozie, moartea lui Hanibal Peceneagă făcea pagini întîi și la cele guvernamentale și la cele ale opoziției, la gazetele-revoluționale? Informația era folosită pe o diagramă largă, de la a trage tare în guvern, care începuse, se scria, „o asasinare în masă”, pînă la împlinirea horoscopului televiziunii care anunța pierirea în curînd a unei persoane importante, data fiind înfățișarea plantei Venus cu Maria. Stăteam cu înnebunesc. Domnișoara Pinti, înfățișată, îmi aducea vestii după vestii, dovedind că sau știa mai mult decît mine, sau citea mai multe ziare ca mine. Îi habita pe Hanibal Peceneagă, îi citise cărțile, eu poate o consideram o înșelătoare, dar țara asta dacă trăise sub dictatură, trăise prin cărțile unor scriitori ca Hanibal Peceneagă, prin acești „rezistenți ai tăcerii”, prin acești „tribuni nemărturisți ai meselor”.

— Înțelegeți? Nimeni nu le spunea să se bată! Nimeni nu le-ar fi luat apărarea? Dar ei au fost cei care au întreținut speranța că vom scăpa de dictatură...

— Ați scăpat de dictatură, ziceam eu...

— A murit... Eu sint sigur că s-a sinucis: îmi răspundea domnișoara Pinti care avea talentul să plîngă toți morții, ca și cum ar fi fost vinovată de trecerea lor în cealaltă lume. Un om ca el pretutunde viața. Știe că fiecare ceas care îi este dat nu se mai repetă.

— Si, totuși, s-a sinucis, ziceam eu...

— Nu s-a sinucis, domnule Kleps, a fost sinucis...

— Îmi plăcea expresia: „a fost sinucis”. Totuși, de ce?

Hanibal Peceneagă avea parte de o înmormîntare aproape națională. A fost prilejul ca să află că numele lui era un pseudonim, că celebrul scriitor se numea Ephraim ben Chaim, că obstea căreia îi aparținea îl proteja fără de măsură, că eu, străin, riscam să mă amestec într-o afacere internațională fără lesne. Înmormîntarea avu loc într-un cimitir care, recunosc, seamănă cu un lagăr de concentrare. E de înțeles că vizitaseră la viața mea Auschwitzul, că văzusem la fața locului burăciile, și gardurile de sîrmă ghimpată, sint ca-n fotografie, numai că fotografiile nu reușise să arate și ploaia și noroiul și zăpada, pădăchii — ar fi fost concludente niște fotografii cu „pădăchii de Auschwitz”, despre care se spune că erau virstați, unii aveau și cruce pe spate, un soi special, cică, vestind sfîrșitul lumii, (m-a venit, ne-au mintit!), de la unul dintre „cîntăreții mei polonezi” știu toate astea, un polonez evreu, bineînțeles, cu două generații plutind în văzduhul Poloniei dragi după ce ieșiseră prin televile coșurilor de la cuptoare... Deci, înmormîntarea lui Peceneagă Hanibal, celebru în viață, care, acum începusem să înțeleg, se obișnuise cu celebritatea și nu mai putea trăi fără să fie celebru, drept care voise să mă impuste pe mine cel, vai, atît de puțin celebru, se desfășură (cuvînt luat de prin gazetă: „desfășurată”?) cu mare alai în acest cimitir... evreiesc. Cum Hanibal Peceneagă fusese evreu? am întrebat-o pe domnișoara Pinti, marea lui admiratoare, în negru ca o vădană, cam prea mult negru și de modă veche, probabil horbotele de dolii ale vreunei străbunică sau vecine, moartă demult și fără întrebuintare din secolul trecut, acum la mare căutare... Ea sughîta un răspuns afirmativ, într-un fel în care era de înțeles că nu avea nici o importanță de era evreu sau turc, tătăr ori chinez... Era dragul ei Hanibal Peceneagă,

Platon PARDĂU

Omul de la Interpol

scriitorul pe care-l admirase și care fusese reazemul tineretii ei, omorît în pușcărie. Îmi era imposibil să mai suport, așa că i-am spus, de astă dată aproape strigînd la ea, că nu fusese omorît în pușcărie, aveam informații (sigur că aveam, de la Mangu!) că-l găsiseră mort, dimineața la ora șase și treizeci, cînd veniseră cu deșteptarea la celulele vecine, că pe el nu-l deranjau... Se uită la mine prin marama neagră, cu ochi rotunzi și inzorzoați de lacrimi, mirată și întrigată. Ea se gîdea probabil de unde știu? Eu mă gîndeam de ce-l bocește? Aveam dreptul eu să-l boceș, mai mult decît ea, fuseserăm consăteni, așa arătau actele, Hanibal Peceneagă, născut în Doruna... Dar, pe cînd înaintam, la capătul unui lung șir de bărbați și femei, marea lor majoritate în vîrstă și cam modest îmbrăcați, despre care aveam informația că erau colegii lui Peceneagă, adică scriitorii importanți, care, pentru a-l aduce un ultim omagiu, ieșiseră din casă, înfrunțaseră frigul cîinesc, burnița care nu mai conținea, noroc ca cîmîtîrul era cum am spus, ca Auschwitz-ul, organizat, asfaltat, cu alei sănătoase, se putea merge fără grijă că te vei trezi în neșel pînă la gîrunchi sau cu labele în sus... Un țigan de la poartă, care-mi ochise „CLX”-ul, că avea ochiul format la străini, mă puse la curînt, ca speranța confirmată de mine într-o bancnotă de zece franci, fusese informativul... „Hasta sint hăia care scriu” ziseșe țiganul, nu avea tîrîm că se ocupă cu sapatul mormintelor sau cu alte treburi unde e nevoie de strădanie: un negreț scurt, cu barbă înșipată, ochi galbeni și pălărie largă, unde mă văzusem masa: prin porțile sudului, la Alexandria, deosebitele erau doar de vestimentație, sau la Istanbul? Cînd eu, mai degrabă la Istanbul, unde vroiam să mă așez, Marea Neagră se năvăli în Neagră... O construcție în șenieră era la spatele meu, nu înainte de a mai trece de-o poartă, mai degrabă era hotărî postă îngustul drum. Alți întunecați, dar care erau în exercițiul funcțiilor, au apărut din mijlocul semicercului, dintr-o firidă, deasupra căreia litera de fier arătau că acolo e camera mortuară, cu mortul pus pe-un căruț, într-o ladă, lada acoperită de un fel de draperie de stofa neagră, cu borduri aurii, pe care erau scrise versete sfinte sau, doar, chepurele aveau înfățișarea cuneiformelor iudaice... A apărut astfel căruțul, cu valtrapul cel negru, tras de țigani solemnî, bine hrăniți, bș, mi s-a părut, gata a veghea respectarea ordinii ritualului, ei care, mi se păru, nu erau de rîsul aceluia așei, și cum veneau spre noi cu mortul, valtrapul s-a mișcat, s-a deschis în partea unde era unul dintre capetele sicriului și, poate numai eu, poate și alții dintre vestitele persoane ieșite din casă ca să-l conducă pe Hanibal Peceneagă pe ultimul drum, am văzut că marea scriitor pornise să parcurgă acea distanță, de la noi spre cealaltă lume, sau cum am citit că zic grecii, să se uce în lumina lui Caron, desculț, cu picioarele albe goale, învelite într-o pînă sîmbă, calitate oarecare, probabil lăsată mai lejeră ca să nu-l împiedice cînd va fi să sară afară din ceea ce era coșciugul: o ladă de solidură negreuită!

CA FUSESE mare Hanibal Peceneagă am avut apoi mai multe dovezi, nu e cazul să le înșip pe toate, deși merită: refacîndu-mi amintirile acelea după imboldul inimii, după suflet: stam acolo între oamenii aceia celebri probabil și ei, de același neam cu mine (nu toți), într-o încăpere dreptunghiulară, bărbații în dreapta mortului, femeile în stînga, eram mulți, cu capetele acoperite, se oficia într-o limbă pe care nu o auzisem niciodată, alta decît cea din Israel, din care știu cîte ceva, pentru oarece nevoie, o limbă de dincolo de mileniiile noastre, două la număr, poate dacii sau romanii o vor fi înțeles-o, ardeau fișind luminări în candelabre cu șapte brațe, un fel de instrumente negre de fier, ale spaimei și torturii decît ale pioșeniei, totul era neobișnuit, faptul că nimeni din numeroasa familie a defunctului nu era de față, cum a suspinat o femeie cu pălărie albă cu ac de lîngă mine, faptul că nimeni, în afară de Hanibal Peceneagă, nu era de față străin, doar cei doi cîntăreții bătrîni și un cor de alți bătrîni, în spatele lor, în rest, bucurărești din spîta lui Vlad Tepeș și Constantin Brîncoveanu, și, din nou, întimplarea ciudată că noi asistam acolo, adică aici, în București, la o ceremonie din care nu înțelegeam nimic, cu excepția numelui, da, din cînd în cînd, de pe o hirtiuță, unul din cîntăreții sau preoții sau ce vor fi fost, de la capul sicriului unde trebuia să fi aflat capul lui Hanibal Peceneagă, citea și cînta „Hanibal Peceneagă”, împiedicîndu-se în cuvinte, cu o voce pentru care numele marelui scriitor era dificil de pronunțat... Dar nu numai că, în gura fără dinți a bătrînelui cîntăreț sau ce va fi fost suna străin numele lui Hanibal Peceneagă! Ceremonia în întregime ei, avea un tîlc paradoxal: era înmormîntat într-o limbă enigmatică

pentru colegii lui Peceneagă, unul dintr-aj lor, unul care slujise limba acestei fostei mele țări; vreau să spun că îmi era milă de Peceneagă că nu avusese parte să fie prăznuit în limba în care scrisese și din pricina căreia (ce-mi vine în minte?) era să mă impuste! Și iar o tragică năzbîtie a minții mele: mă vedeam în locul lui Peceneagă, prăznuit în cine știe ce colț al lumii, în vreun cîmîtîr din Guadelupa sau Matschu-Pitschu (Maciu-Piciu), în vreo limbă indiană: un polițist doborît de glanț care nu se proa știe bine de unde a venit și nici nu aveam destui bani să-l trimitem ca să fie îngropat la el acasă...

Astea erau gîndurile mele în camera dreptunghiulară, înghețată, pe cînd neopții sau ce vor fi fost, cîntau la capul lui Hanibal Peceneagă, într-o limbă necunoscută nouă, astea erau gîndurile cele cețoase, sumbre, pentru că mai erau și altele pe care nu știu cum să le numesc, din jênă nu le zic vesele, deși ar merita din pînă, poate merită să le spun grave, sau, de ce nu, groțesti! O. Doamne, cantorul cel din dreapta, cel care părea să fie mai mare în ierarhia trimiterii lui Hanibal Peceneagă pe lumea cealaltă, mai mare peste noi toți, împărțiti în bărbați și femei, cîmîntii de o parte și de cealaltă a sicriului, cantorul deci, un bătrîn cu fața roșie, poate de frig sau fiindcă așa era pigmentul lui, cu urechile ascuțite între care pusese ceva ca un turban mic sau un potcap bufant, ceva cu calotă cred, ca o pară cu partea mai mică în jos, cantorul acela dînd tonul și cîntînd, rînjea la noi de după ochelarii cilindrici. Poate nu rînjea la toți, dar iur că la mine rînjea, și în timp ce cînta celălalt cantor, un soarece de biserică banal, continua să rînjească, și pe cînd ofta corul de răspunsuri scurte ca niște punctări sonore sufocante, rînjea, și cînd a invitat pe cine voia din adunare să vorbească, rînjea, și cînd a vorbit un tînr cu sapcă, rînjea, și cînd altul care nu mai era tînr, dar voia să pară tînr și romantic și s-a apucat să citească, zicea, din ceea ce notase în jurnalul lui în ziua morții lui Peceneagă, rînjea, și cînd a dat semn că totul se terminase, mortul putea fi pus în pămînt, noi n-avem decît să ne căram acasă, rînjea... Dumnezeule Doamne, la mine rînjea, în mod sigur, mă aleseșe pe mine din multimea aceea de celebrități mai mici sau mai mari, ca să-mi atragă atenția că totul e un mare vax și, dacă lui Hanibal Peceneagă care slujise cauza cauzelor ne aici prin fosta mea țară, nici numele nu i-l ținem minte, nu avea important, eu, fără neam, pribeg de ici-colo, să nu mă aștept la nici o aducere amînte: ia acolo, un polițist scos din controale...

Asta a fost tot: ziua se stîpnea, am lăsat-o pe domnișoara Pinti în fata casei, i-am sărutat mîna m-am făcut că nu aud că a impresionat-o înmormîntarea, m-am dus la hotel, m-am îmbătat nu prea tare, ca să pot dormi, n-am putut adormi, am visat tot felul de împenii: noroiaie din care nu puteam ține, un cîine care voia să mă muște și chiar îmi sfîrtecase pantalonul cînt și o discuție cu Peceneagă aidoma cu ultima discuție cu Peceneagă. Abia spre dimineață liniștea s-a aezat neste trunul meu și, înainte de a mă trezi, m-am făcut pe punctul de a face dragoste cu domnișoara Pinti, ceea ce era somn, dinăru eu mă cunosc, că, totuși, mă odihnisem atît de cît și o puteam lua din loc în îndălnirea glorioaselor mele misiuni încredințate de Ratschenauer. Dar era și somn că nu voi mai face dragoste cu salariata mea. De ce? Așa.

(Fragmente din romanul cu același titlu)

GEORGE IVAȘCU (1911-1988). Cu Mircea Iorgulescu. Fotografie de Ion Cucu

Vara pe scenă

Temperatura generală

VARA n-a însemnat o sleire a activității teatrale; dimpotrivă. Au avut loc premiere de piese noi și reevaluări scenice ale unor piese vechi, s-au desfășurat manifestări de cultură teatrală, s-a consemnat și adunarea generală a oamenilor de teatru sub cupola Uniunii de breaslă. Am avut oaspeți din Franța și Republica Moldova. Teatrul Național din București a oferit italienilor cel mai important spectacol al său și se pregătește să infrunte Parisul înspre sfârșitul lui iulie. Liviu Ciulea și-a sărbătorit ziua de naștere la București, printr-o operă scenică valoroasă. Un grup important de tineri teatraliști se află în Anglia, beneficiind de burse speciale pentru perfecționare în artă dramatică, secretariat literar, management. S-a constituit comitetul director al ediției a doua a Festivalului național „I.L. Caragiale” și au început pregătirile pentru desfășurarea sa la București, între 11-20 noiembrie.

Îată un set de informații care ar putea contura o imagine reală a vieții teatrale, în dinamica ei firească. Clivajele calitative urmează a le face timpul după ce critica — nici ea absentă în efervescentul context — își rostește verdictele ei. În această privință ar fi doar de observat că preocuparea criticilor pentru ceea ce se întâmplă în afara Capitalei s-a diminuat mult. Și că puținele consemnări ale întâmplărilor teatrale din țară în cotidiene și săptămânale centrale, nu se produc deobiceie de către croniciari abilitați, existenți în mai multe centre, ci prin bunăvoința, uneori, dezolantă, a unor reporteri improvizați, calificați în alte domenii: economie, sport, faptul divers.

Ploiești:

Un quartet moale

ALEGIND **Cvartetul de Slavomir Mrozek** (1967) Teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești și regizorul Adrian Lupu au optat mai degrabă pentru reputația autorului polonez și mai puțin pentru valoarea piesei — care e modică. Doi escroci tineri îi joacă o farsă sinistru unuia bătrîn libidinos, într-o manieră care a fost descrisă nu o dată de umoriști ai tuturor neamurilor. O face și dramaturgul de față, cu umorul său corosiv, pină în punctul unde introduce o problemă generală, ce descărnează piesa și creează o confuzie de fond. Apariția — în vechiul imobil, dezafectat, unde urmează să aibă loc nuntirea între senexul infierbintat și tinăra cocotă capricioasă — a unui Spectru, transmută acțiunea într-un văzduh problematic: stafia ar semnifica vechiul, mediul cazon-totalitar în care s-a format bătrînul ca slugă devotată, în timp ce Femeia și derbedeul ce o talonează ar fi Noul, tinerețea liberă însă dezagregată moral. Cum strigoiu pleacă în zori, la cîntatul cocosilor, după ce s-a unit el cu femeiușca (stranie imperechere!), iar junii dispar cu puținele bunuri extorcate de la virsnicul amoz, acesta rămîne, însingurat, într-o dilemă existențială pe care cu greu ne-o putem explica. Se conferă un haz trist stuporilor finale a protagonistului.

De aici și dificultatea unei interpretări coerente din partea actorului de prestație care e Cornel Revent. El începe vesel, limpede, se îngreunează pe parcurs și isprăvește cețos, depunînd un efort vizibil de abstractizare filosofică și politică în situații concrete minore. Acești anevoinți și pentru Marinela Pătru: cit are a face față rolului de demimondenă cu fals statut civil, ea se impune prin pitorească adevărate. Translația în absurd se execută însă pislos iar scenele lubrice cu strigoiul (care o informează totuși, curtenitor, pe parteneră „sint gol pe dinăuntru”), stîrnește nedumeriri efective atît personajelor cit și spectatorilor. Cîteva scene trec dincolo de absurd, într-o zonă a aberației pure, alterînd fatal demonstrația. Mihai Coadă dă Spectrului rigiditatea necesară, apoi feroarea chemării la ordine a fostului discipol, dar nici el nu poate face față împrejurărilor contradictorii ale conflictului voit de

*) **Cvartetul de Slavomir Mrozek**, Teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești; **Transfer de personalitate** de Dumitru Solomon și **Candid**, după Voltaire, Teatrul din Arad; **Arta Comediei** de Eduardo de Filippo, Teatrul „Odeon” din București.

idei. Un tînăr impetuos pină la dezordonare. Ilie Gălea, rătăcește prin scenă fără adresă.

Începînd bine, regizorul n-a putut ordona și controla pină la capăt acțiunea, care se topește în falsături. Poate că a gîndit-o așa: însă de la un moment dat nu mai interesează, iar finalul e spelb. Rămînem cu metafora scenografică a lui Daniel Răduță: o încăpere împăienjenită, o bolgie de cirpe și cherețele putrede în care se petrec minuni nocturne și nimicnicii diurne.

Arad: Tineri regizori

DIN TRADIȚIILE Teatrului din Arad face parte și aceea de a fi platformă de lansare pentru tinerii regizori. Directorul Ovidiu Cornea a deschis ușa somptuosului edificiu multor absolvenți ai Facultății de regie, le-a îngăduit „să facă ce vor ei”, asistînd, evident, cu bucurie la reușitele lor, uneori cu dezoare la neizbutiri, și, citeodată, cu melancolie la felul cum îl părăsesc pentru alte zări de soare pline — vorba poetului.

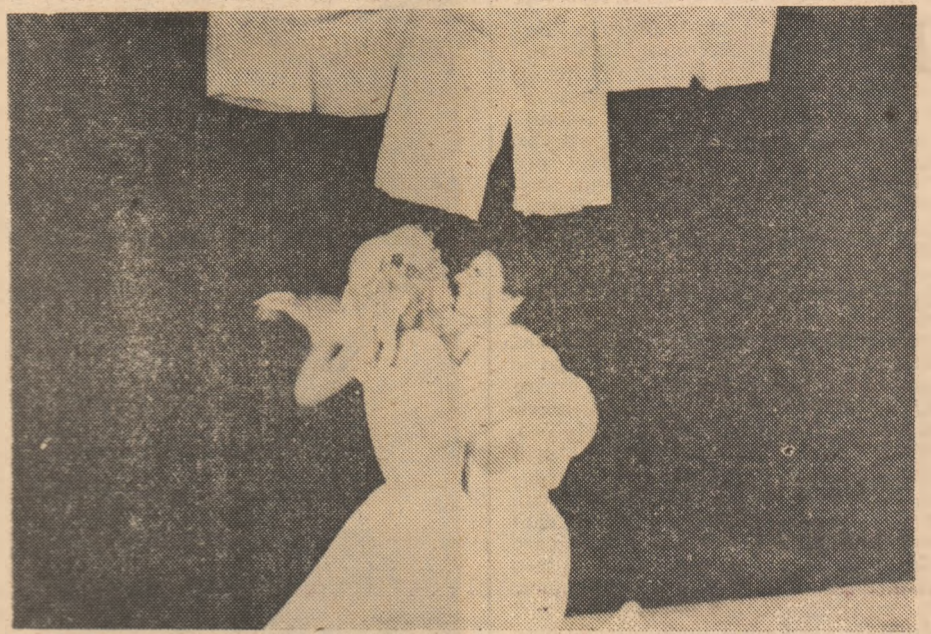
Acum se află aici foarte tînărul Ion Minzatu și mai coptul Radu Dinulescu, întors de pe meleaguri îndepărtate, reardus de nostalgia primelor sale succese, din deceniul opt.

Am văzut **Transfer de personalitate** de Dumitru Solomon, unul din cei mai interesanți și mai profunzi dramaturgi români contemporani, autor al multor piese valoroase dintre care unele nu s-au jucat nici înainte de 1989 și nu se joacă nici după acest an fast, probabil din motive diferite.

Aceasta e o dramatizare. Autorul a mai adaptat proze străine, găsînd în ele un strat comic și un substrat tragic, sau (și) un suprastrat filosofic, ori poetic care i-au relevat un potențial dramaturgic. **Omul invizibil**, după o scriere a puternicului cuplu de satirici Ilf și Petrov, **Cele două privighetori**, un basm politic în regim umoristic după o idee de Andersen, **Transfer de personalitate**, după nuveleta lui Iaroslav Hašek **Justiția triumfă**, kafkiană poveste despre un stat osificat într-o birocrație atît de cumplită încît nici articulațiile ce ar trebui să fie suple în raport cu existența individului în norma legii, înțepesc. Josef Pavlicek (în originalul ceh, Josef Vačkar) — numele de aici fiind împrumutat din schița **Un trădător al națiunii la Chotěbor**) e arestat, torturat și judecat pentru că nu vrea să mărturisească a fi altcineva decît cel care este. E acuzat că a furat o cămașă din magazinul al cărui proprietar e, dar bulgărele acesta alunecînd pe pantă convingerilor absurde și nestrămătate ale păzitorilor ordinii publice, ce nu admit alte dovezi decît acelea dobîndite de ei pe cale deductivă, generează avalanșa unui ilogism demențial. Personajul va fi adus, de altfel, în situația de a innebuni, acesta fiind rezultatul ultim al acțiunii terifice de despersonalizare, duse, paradoxal, sub cele mai raționale pretexte de apărare a omului față de fărădelege.

Ca și în celelalte adaptări teatrale pe care le-a săvîrșit, Dumitru Solomon, stringe materialul prozastic într-o compunere iscusit ordonată dramatic, stabilește crescendo-urile, culminațiile, stazele de acțiune, ritmul derularilor conflictuale, păstrînd numai ceea ce alimentează subiectul ales. Comparînd bucată la bucată cu noua comedie dramatică a lui Solomon, vezi fără dubiu că autorul român a folosit materialul autorului ceh în linii mari și l-a fasonat altminteri, compunînd de fapt o piesă autonomă, operă originală.

Raportările pot fi făcute la un sistem politic totalitar modern, sau la o împărțire ruginită de stagnare, din veacul trecut, ori la o alcătuire statală legendară unde stăpînitorii au uitat că supușii sînt ființe adevărate. Tînărul regizor a descoperit aici o dezagregare a structurii etice a societății și a construit o antimorală dramatică, altminteri bine gîndită. Ea începe cu o banală scenă noptatecă, în care Polițistul pus să apere bunele moravuri profită în stradă, în fața ajutoarelor sale, de o biată prostituată, rostînd în timpul acuplării ce se desfășoară tacticos și glacial o predică pentru subalterni (scenă cam groasă) și se termină către sfîrșitul spectacolului, cu nebunia surescitatului magistrat, ce cîntă arii de operă și aruncă în aer avioane de hirtie (moment grotesc rău făcut). Și pe parcurs sînt secvențe uscate, golite de umor, tranziții neelaborate, alitudinî neconform desenate de actori. Totuși, sensul relevat se conservă în linii generale, excelese demonstrative și ilustrative, ce-și pierd calitatea tocmai fiindcă trădează scopul — cum zicea Tudor Vianu — constituindu-se ca simptome ale inexperienței regizorale, sau poate ale unei prea tumultu-

Teatrul de stat Arad: Adriana Ghiniță și Adrian Zavolschi în *Candid* de Voltaire

toase cumulări de semne în sprijinul ideii.

Caracterul lui Pavlicek e indecis, actorul Ovidiu Ghiniță reținînd doar o mască, aceea suferitoare, a personajului. Comisarul e comun, cam șters (Ion Văran), Judecătorul (Iulian Copacea) nu se stabilește pe un fâgăș anume, ridiculizează neartistic. Subcomisarul (Doru Nica) e precipitat și artificial. Ceea ce lipsește majorității e ironia adîncă a textului. Un Cetlicka e conturat mai sigur de Ion Costea. Logodnica deținutului (Luminița Anghel) are prezență scenică (în afara momentelor cînd trebuie să facă față, stingaci, asalturilor erotice ale omului autorității — nemotivate). Menajera (Gina Cazan) își susține, conștiincios, rolul episodic, de martor; e printre acei interpreți care au înțeles că nu e nevoie aici de melodramă. Femeia de stradă (Oana Hui) și Macroul ei (Zoltan Lovasz) sînt două umbre bine desenate. Cel mai consistent rol, și mai eficace în înțelesul dorit de regie — aș zice și de cei doi autori — e al Polițistului, cu savoare interpretat de Vasile Grădinaru; el e obtuz, peiorativ, mustos în autoritarism ca și în servilism, cu inocență a cruzimii autentice, nu contrafăcute, un Pristanda dur ce afectează, în parodiare susținută constant, cel mai înalt simț al datoriei „scrofuloase”.

CU O DRAMATIZARE neîndestulătoare ca dramaticitate și pe alocuri chiar stingace, excesiv narativă și sumară (deși lungită) a romanului *Candid*, Radu Dinulescu, talent sigur, cu idei scenice originale, construiește un spectacol adesea amuzant, multicolor, voltairian atît ca spirit cit și ca atitudine.

Voltaire ne pasionează și azi — ca în toate vremurile — prin strălucirea cu care glumește pe temele cele mai grave, prin libertatea ce și-o ia pentru a glossa pe marginea istoriei, prin grația cuvîntului și surpriza neistovită a asociațiilor. El scaldă într-o baie ironică toate instituțiile, conceptele, ideile veacului, exprîmînd cel mai fertil dubiu: acela față de dogme. Spiritul său critic e într-o lucrare continuă și se exercită față de prejudecăți, superstiții, erezi morale, cu o raționalitate seducătoare. E și unul din marii umoriști ai lumii; risul său e nestăvilît, a fost și va fi cuceritor în eternitate. Ce e gîndirea, cum arată fericirea, cum pot conviețui pașnic oamenii, dar de ce se înverșunează unii împotriva celorlalți, care e cauza războaielor și de ce se dovedesc false adevărurile acceptate ca axiome morale de o parte a lumii împotriva alteia, de ce lumina mereu sporită a culturii nu poate birui obscurantismele și fanatismele — iată unele din întrebări filosofice (la care caută a găsi răspunsuri eroul *Candid*, petrecînd întimplări aventuroase, împreună cu abatele Pangloss, iubita sa Cunigunda, fratele ei Cacambo și alții alții) străbătînd geografii și istorii, descrie cu cel mai fin sarcasm și cu cea mai generoasă pornire sceptică spre persiflarea optimismului factice a prodigiosului autor.

Spectacolul orădean după *Candid* sau **optimistul** (1759) are sincope de cursivitate, suferă de fragmentarism, ajunge să obosească prin prelungații și momente bulbiforme, prin succesiuni prea iuți ale unor scene prea scurte. Remarcînd strădania adaptatorului (regizorul Radu Dinulescu) de a alege mai ales acele peripeții care duc la surizătoare analogii cu actualitatea, îi vom reproba însă adăugirile de actualizare forțată, cu inserții jurnalistic de foarte rău efect, cu oxidările dubioase de pe argintărie. Cine poate scrie ca Voltaire? Și de ce să-l punem a cuvînta în limba de azi, dacă am socotit că e actual prin ce-a spus ieri?

Reprezentarea are însă o calitate esențială: **sociabilitatea**; comunică vesel și clar pe înțelesul tuturor și într-un mod inteligent adevăruri fundamentale. Aspiră, prin toate, spre binele către care ținea enciclopedistul. Batjocorește, cu finețe, boll ale spiritului, locuri comune, destramă iluzii, ce ne stăpînesc și azi. Și afirmă, luminos, triumfător, puterea omului de a birui prin rațiune chiar și ceea ce încearcă a-l anihila fizic.

Conform cu formula epică aleasă, regizorul introduce doi comentatori malițioși, care, uneori, intră și în joc — și care-și

fac datoria cu măsură — prin actorii Constantin Florea și Teodor Vușcan. Măsură și farmec are, în cea mai mare parte, tot ceea ce se întîmplă pe scenă. *Candid* al lui Adrian Zavolschi, poate mai puțin expresiv decît era de așteptat, are ingenuitatea necesară și, nu rareori, umor. Cunigunda e sensibilă și comică, Adriana Ghiniță purtînd-o cu destoinicie prin valurile vieții ei zbuciumate, în care bărbății roiesc ca rechini în mările Sudului. Bunul cărturar Pangloss e ajutat cu vrednicie de Ovidiu Ghiniță să-și schimbe înfățișările și umorile, dar să-și păstreze oarba-i încredere în „cea mai bună dintre lumi posibilă”. Cel mai comic rol, cel mai rotund e Baba (fără o bucă — zice autorul — mîncată friptă de către niște nemernici) în dezinvolta interpretare a Mihaelei Murgu. În patru roluri, Vasile Grădinaru e, adesea, scinteietor (Baronul, Părintele Garoafă). Alții li se alătură, în genere, cu aplomb.

Metaforizările sînt irizate, agreabile, săvirșite cu vervă și teatralitate de bun gust, cărcia scenograful Onisim Colda îi aduce contribuția sa decisivă — prin modificări, compuneri și descompuneri ingenioase ale elementelor de decor — iar Adriana Grand o potențează printr-o costumatie admirabilă, cu inflexiuni ironice printre culele mătăsoselor crinoline și ale somptuoselor veșminte bărbătești, uniforme ale năvălitorilor bulgari, haine de gală argentinene și felurite podoabe. Radu Dinulescu inscrie toate într-o convenție bine găsită — războiul, catastrofele, răpirile, coincidențele fatale — convenție care se nutrește din extraordinara literatură voltairiană unde totul e fabulos sub controlul unui spirit acid, veșnic atent la real. Rupe această convenție cite o caracterizare prea insistentă pas-toasă (a bulgarilor de pildă) sau cite un benghi intertextual nu tocmai fericit plasat. Imaginativă, ea, convenția, restabilește însă mercu ceea ce depășește limitele fixate.

Coregrafia vivace a lui Aurel Puia și muzica de frumoase cromatisme, dulci pastişe clasice în ritmuri moderne și subtille parafrazări sonore ale acțiunii (Titi Fleancu, Cristian Tarnovețchi) sînt particule individualizate ale unui întreg dacă nu atît de dens cum l-ar fi făgăduit sur-sa totuși, delectabil pe un bun parcurs al liniarității sale.

București:

Premieră ratată

COMEDIA dramatică Arta comediei, pe care Eduardo de Filippo o dedică demnității actorului de totdeauna și de pretutîndeni, și valorii sociale a teatrului, capătă pe scena Teatrului Odeon o înfățișare citeodată lugubră. Umorul ei napoleonian e înlocuit de o artificialitate uscată și chinuită. Perorațiile au un retorism fad. Drama sugerată de autor se convertește într-un joc fără sens. Majoritatea actorilor susțin rău rolurile, ori banal, fără convingere. Monotonia reacțiilor lui Gelu Nițu și apoi tipetele sale, excelese lui Mugur Arvunescu, stridențele deplorabile ale Angelei Ioan, ale cărei iviri pe scenă par din secolul trecut, dau cit se poate de rea impresie.

E ceva din știința și din fantezia lui Tudor Mărăscu în așezarea spectatorilor pe scenă și a actorilor în sală, în călăuzirea lui Ion Pavlescu (Campese — șef de trupă și purtător de cuvînt al autorului) spre o postură vag enigmatică (posibilă), sau a lui Constantin Cojocaru, care urmează să rămîna „mort” și după aplauzele finale (o glumă scenică macabră — reușită). Dar în ansamblu e un eșec al teatrului, în care nu-l regăsim pe apreciatul director de scenă și nu-l găsim deloc pe scenograf (menotat în caietul de sală — spre binele său). I s-ar veni acestei premiere ratate versurile lui De Filippo (citate în același caiet): „Cit teatru în joc! și ce puțin se vede teatru în teatru...”

Dacă vrei să supraviețuiești

MAI ÎNTII, un eveniment al vieții noastre cinematografice. Operațiunea de cinestruică e în plină desfășurare. Tot ce mișcă-n cinematografia asta e pe cale să se transforme fie în regie autonomă, fie în societate comercială. Din păcate, profitând de starea de confuzie a reorganizării, unii tovarăși bine intenționați fac eforturi să distrugă și lucrurile bune care au supraviețuit — numai ele știu cum — până în prezent. De pildă, Arhiva Națională de Filme. O instituție de cultură, unică în țară, afiliată marilor asociații internaționale de gen, o arhivă care include mii și mii de titluri, de la filme de ficțiune la filme documentare.

Recent, Studioul Sahia a devenit Regie autonomă, în subordinea Departamentului Informațiilor. Drept care, cineva, acolo sus, a hotărât pe neașteptate — și o Notă semnată de șeful departamentului, dl. Calus Dragomir, și expediată Arhivei o confirmă — ca fondul de filme documentare din Arhiva Națională de Filme să treacă în proprietatea Regiei Autonome Sahia. Nu vrem să introducem cititorii în toate detaliile acestei afaceri nelegale și ale conflictului generat de această inițiativă aberantă. Vom spune doar că, sub nici un motiv, Departamentul Informațiilor nu are dreptul să strice un lucru bun, o Arhivă Națională (decă a națiunii, nu?). Nu mai ca să-și aducă un teritoriu care i se pare, teoretic, că i-ar putea aparține. Fondul de filme documentare nu e o jucărie pe care puterea s-o treacă dintr-o mină în alta și cu care să jongleze după bunul plac. Arhiva Națională de Filme ține de memoria unui popor, nimeni nu are dreptul să o pună în pericol în funcție de nefericite interese de moment. Cămea e că — am aflat la Conferința de presă organizată de Arhivă, de la directorul ei, dl. Savel Stoiopul — nici Studioul Sahia nu solicită aceste filme. Nici conducerea Centrului Național al Cinematografiei nu e de acord cu scindarea Arhivei, nici Uniunea Cineaștilor. Cui i-o fi venit această idee a binelui cu de-a sila privind Arhiva, n-o vom afla, poate, niciodată. Opacitatea e desăvârșită. Cine sint obscurii, mediocrii și nefaștii consilieri ai puterii pe teme de cinematografie nu avem plăcerea să o știm. La Conferința de presă, Savel Stoiopul a prezentat doar fanfane, insistând pe ideea de principiu că Arhiva e o instituție nesupusă meandrelor vieții politice românești și ferindu-se de orice interpretare a celor întimplate. În ceea ce ne privește, însă, nimic nu ne împiedică să interpretăm lucrurile și să credem că dl. Calus Dragomir, șeful Departamentului Informațiilor, nu e decât un pion al jocului și că, de fapt, există presiuni mult mai puternice ca puterea să pună piciorul în prag în legătură cu fondul de filme documentare. Mai ales că, după revoluție, acest fond foarte strict

supravegheat înainte, și-a deschis spectaculos porțile, pe principiul liberului acces. Filme documentare, până nu demult aflate la fondul secret, au fost trimise în străinătate, la mari festivaluri, au pătruns și pe micul ecran (ex. documente despre viața familiei regale, despre mareașul Antonescu etc.) și, în mod sigur, au deranjat, în măsura în care ele au de-a face mai mult cu neliniștea decât cu liniștea noastră. Apoi, în același fond buclucas de filme documentare există și imagini compromițătoare pentru persoane importante și pentru religia minciunii surzătoare, pe care o slujesc de-o viață. Am fi foarte bucuroși dacă toate acestea n-ar fi decât „fandacsille” noastre...

În concluzie: Arhiva Națională de Filme refuză să-și amputeze fondul de filme documentare, care-i conferă o anumită valoare în circuitul național și internațional și nu accentuează transferarea lui în proprietatea unui Studio care e o unitate productivă și comercială. Departamentul revendicativ a vehiculat — fără nici un argument concret — ideea că din acest fond ar fi dispărut filme (lucrătorii Arhivei ne spun că nu a dispărut absolut nimic). Noi ne-amintim, în schimb, cum a dispărut la timpul ei, în decembrie '89, cu viteza luminii, din chiar miinile noii puteri, „caseta procesului”, vândută în străinătate; nu știm nici până azi cine a furat copia și cită a încasat pe ea. Poate ne ajută Departamentul Informațiilor să aflăm ceva în acest sens. Dacă Departamentul Informațiilor e îngrijorat cu bună credință de soarta filmelor documentare și de securitatea colecției, e liber să participe la protejarea lor, să se implice în bunul mers al lucrurilor, să instituie comisiuni de control — dar nu să dezmembreze cu japa Arhiva Națională de Filme, nu să pulverizeze o instituție de patrimoniu, inatacabilă și indivizibilă. Dincolo de orice suspiciuni, oricât de justificate ar fi ele, singurul lucru cu adevărat important rămâne salvarea acestei instituții de cultură.

AL DOILEA eveniment pe care vi-l semnalăm e de cu totul altă natură: e un eveniment privind Difuzarea noastră, care, cu o viteză fără precedent, ne-a recordat la repertoriul de actualitate al lumii. Și, iată, filmul (american) care a câștigat anul trecut Marele Premiu la Cannes poate fi văzut la Patria contra sumei de 30 lei pe cap de spectatori (mai puțin de 20 lei decât Emmanuelle). **Suflet sălbatic** de David Lynch — 44 de ani, 5 filme la activ, printre care cunoscutele **Elephant Man** ('80) și **Blue Velvet** ('86). Filmul (și premiul) a împărțit publicul, la Cannes, în două tabere: unii s-au declarat absolut îndrăgostiți de acest „film șocant”, alții l-au negat cu vehemență. Credem că adevărul

Laura Dern și Nicolas Cage în Suflet sălbatic

e undeva la mijloc. Categorie, **Suflet sălbatic** e mult mai mult decât un film cu scene de amor „hard” și cu un buget de 9 milioane și jumătate de dolari. Dar, la fel de adevărat, văzând **Suflet sălbatic** prin lentilele filmului laudat la care te-ai prezentat cu sacul („film hrănit din supra-realismul lui Buñuel”, s-a spus, și s-a exagerat), film care a luat și Marele Premiu la cel mai mare festival al lumii — riști să fii un pic dezamăgit. Chiar Palme d'Or? Parcă totuși, c'est un peu trop... Mă gândeam — biet critic crescut în nostalgia unui film românesc cu care „să luăm și noi, o dată, Marele Premiu la Cannes” —, nu mă puteam împiedica să mă gândesc, cu invidie, văzând filmul, cum ar fi trebuit să arate un road-movie autohton, cu doi îndrăgostiți urmăriți pe traseul București—Baia-Mare de o mamă geloasă și nebulă și de ucigași din lumea interlopă. Când Romeo mai are doar 40 de marafeți în buzunar, participă la spargerea unui bufet sătesc, e prins, face 5 ani de pușcărie, între timp Julieta crește copilășul lor blond, „and that's all”! N-ar fi fost nevoie decât de un camping miser, de un sediu de poliție, de unu-două accidente de circulație, de citeva bătaii zdravene și de citeva amururi asijderea. Și, mai ales, de nebunia talentată sau de talentul nebun al unui regizor. David Lynch a făcut, montind citeva piese dintr-o arhicunoscută „rețetă” a filmului american, un torid și sarcastic **Romeo și Julieta** al Americii zilelor noastre. Al unei Americi: o Americă nefericită, urită, violentă, exasperantă. Doi îndrăgostiți — marginali, într-o lume „rea și sălbatică” — o încercare de evadare de pe o planetă dezamăgitoare, evadare posibilă prin sex, minciuni și benzi cu Elvis, am spune, parafrazând titlul filmului american cuceritor al Marei Premii la Cannes, cu un an înainte de **Suflet sălbatic**. Un infan-

tilism liber asumat o fantezie naivă, maniheiștă, ca în basme, pe tema binelui și răului. Un fel de **Văntul din Oz** interzis sub 18 ani, cu un diavol căruia îi zboară capul de pe umeri ca un peșene roșu spart, cu o vrăjitoare cea care plutește în atmosferă și cu o cățelușă bună, care i se arată eroului, la sfârșit, ca să-l îndrume spre (ironic!) horă de dans. Totul e ironie în filmul lui Lynch, care ne întinse porțiuni, ironia alunecă la suprafața lucrurilor. Pe o planetă în care totul e aceea de a fi roușit să faci din cele două personaje principale (Sailor — Nicolas Cage și Lula — Laura Dern) două tineri, doi îngeri triști ai unei Americi infernale, care nu le lasă nici o șansă. Singura speranță e duhul lui Elvis și jacheta din piele de șarpe a personajului principal, care reprezintă credința eroului „în libertatea individuală”. Totul e murdar în lume, și în film, în afară de amorul lui Sailor cu Lula, care-l transportă „dincolo de curcubeu”, pe aripile unei scriituri excentrice, textualiste, postmoderniste, dezlanțuite la maximum în slujba unui mesaj cam sărăcut: „ubeste-mă cu tandrețe” (Elvis).

Sentimentul fi și un film interesant, de care s-a făcut prea mult caz. (Cum prea mult caz s-a făcut de „creația” Isabellei Rossellini, un rol cit se poate de oarecare; putem de o listă, numai din București, de cel puțin 20 de actrițe care ar fi „prestat” rolul la fel de bine).

Secretul ar fi, poate, să nu lăi filmul prea în serios. **Sentimentul** ca și lumii căreia îi aparține, i se potrivește aceeași cheie, pe care ne o furnizează o persoană, într-o singură mișcare. „Dacă vrei să supraviețuiești, trebuie să ai simțul umorului”. Si așa?

CRONICĂ PLASTICĂ de Tudor OCTAVIAN

Atelierul lui NicăPetre la Toronto

UNA din cele mai mari uimiri le-am trăit pe cind citeam o carte cu proverbe. Pentru aproape toti oamenii proverbele contează ca monumente ale înțelepciunii, valabile oriunde și oricând. Am realizat faptul că în inventarele de zicori esențializate, fiecărui proverb îi corespunde un contraproverb, adică ceva ce spune exact contrariul frazei care tocmai te-a încântat prin profunzime, concentrare, acuitatea observației. Tot așa cum în chimie, de exemplu, fiecărei baze îi corespunde un acid.

Faptul e posibil fiindcă viața e paradoxală. Existența noastră e plină de antinomii. Totul devine, până la urmă, o chestiune de interpretare. Convexul se definește prin raportare la concav și invers.

Am fost întotdeauna foarte prudent cu artiștii care au căutat să-și comenteze operele în termenii absolutului. E absurd să sperii ca creația ta să fie cu totul și cu totul originală. În același timp, e imperios necesar să dorești să fii original. Orice artist autentic intră, la un moment dat, într-un cerc vicios: totul s-a făcut, totul s-a spus și, ce-i mai descurajator, orice

soluție artistică găsește o contrasoluție tot atât de convingătoare. Din acest cerc vicios se iese greu. Tinerii sint interesanți pentru că tineretea în sine e interesantă. Operele lor respiră originalitate pentru că, de regulă, vitalitatea contează ca originalitate. Urmărind îndeaproape creația plastică a multor tineri m-am întrebăat ce se întâmplă cu talentul lor, alt de manifest până în treizeci și cinci de ani. De ce, trecând de patruzeci de ani, nu mai răzbate, în opere, nimic din talentul acela care, imediat după terminarea studiilor, se arăta atât de seducător. Cred că adevăratul talent contează pe paradox. Marile creații sint conținătoare de antinomii. Ele respiră viață doar cind se nasc din confruntarea unor idei puternic opuse. Trăind printre sculpturi și picturi mi-am dat seama ce repede se deteriorează în timp farmecul multora dintre ele.

Treci pe lângă lucrări care, până nu de mult, te atrăgeau, te intrigau, te storceau intelectualicește și aceste lucrări rămân mute. Aproape că nu le mai vezi. Nu mai au pic de palpit vital. Pricina e simplă: adevărurile li s-au consumat, li s-au tocit

în absența vibrației paradoxale. Sculpturile lui NicăPetre și-au sporit sensul pe măsură ce artistul s-a maturizat întrucât ele au acumulat, prin neobosite reformulări ale formei, forță antinomică: ele sint ce par și ce devin, nu stau pe loc; forma pare a se clădi sub ochii noștri. E o mare performanță, deoarece sculptura e geometrie iar geometria, ca mod de a sacraliza miscarea, de a opri timpul în loc casetind spațiul reprezintă o fascinație căreia puținii i se pot sustrage. De unde și numărul mare de analiști ai formei din veacul nostru. NicăPetre a fost blintuit permanent de nevoia de a afla un tipar din planuri rotundului. Cele mai abstracte construcții ale sale trimt în ultimă instanță la rotundul viului la forma trunului omnesc. Pietrele și lemnele fasonate de el au un ce genetic omnesc. Sculptorul care nu cîștigă niciodată, care a modelat numai, nu poate să înteleagă niciodată ce bucurie a născut. Marmura, lemnul, piatra de toate naturile au în structura lor un sens geometric pe care artistul îl întoarce spre timpul uman, atât de prezent și totodată atât de născut. Sint nevoia să atingi marmurele lui NicăPetre pentru că miza omnescă stă în forma, porocă pe căi letrionale chemarea într-o mișcare a formei. E un fel de chemare pe care menținătorii sculpturilor ultimelor decenii nu o simt. Adevărul e că cei mai mulți artiști nici nu mai sint preocupati de astfel de probleme. Se crede îndeobste că rostul unui artist sculptor e să se exprime pe sine. Dacă ar fi vorba numai de asta, arta ar fi ceva extrem de plictisitor. Piatra, bronzul, lemnul sint materiale care nu-și vor pierde nicicind forța de seducție deoarece, întocmai ca simetele ce ascund valori inestimabile, aceste materiale au căpătat, frecventate fiind de mii de ani de sensibilitate umană, un soi de viață proprie în relație cu umanul.

În definitiv, cam tot ce ne înconjoară capătă importanța pe care i-o acordăm. Marmura e un material profund sensibilizat de imortala și eternă omenirea i-a acordat-o de-a lungul a mii de ani. Sculptorul care cîștigă marmura are conștiința de classic îndesat de educația artistică primită sau de presiunea grupului. NicăPetre trăiește această contradicție unde dulcele și durerosul coexistă. Simte classic și e chemat de modern. Trebuie să inoveze și să sufere și o face. Merge înainte privind cu o acuită melancolie în urmă. De unde fermecătoarea plauzibilitate a formelor născocite de el nu le cunoști, dar te întimplă ca lucruri cunoscute. Mai bine zis ca lucruri de care ființa ta simte de omag de vreme nevoia. Un sentiment frecvent la oameni și în relațiile interumane dar care se potrece și vizavi cu unele opere de artă. Probabil că plauzibilitatea, verosimilitatea sint cauzele fundamentale ale autenticității. Putem vorbi de calitatea originalității numai cind vorbi de calitatea verosimilității. E destul să vedem cum stau lucrurile la creații de mare originalitate. Miraculosul e cu atât mai cantant cu cît nu se recomandă ca miraculosul. Pentru că miraculosul e o țară îndenărită. Miraculosul e resimțit ca născut. Miraculosul e un dat omnesc care e marcat de indiferență de așezarea omului în lume și de nivel greco-cultivat și sofisticat. Miraculosul e o calitate de spațiul românesc. NicăPetre trăiește în spațiul românesc și spațiul mediteranean. Miraculosul stă în aceea că e o calitate care exprimă duhul marmurei și al lemnului în spirit antic pentru o conștiință modernă însetată, de fapt, de antic — adică de rigoare în libertate și măreție în obisnuit — inconștientă însă de aceasta.

Toronto, iunie '91

O carte de folos

NE-A FOST DAT, în sfârșit, să citim cartea lui Al. Paleologu, fruct grăbit al experienței sale de ambasador la Paris. Titlul — „Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des golans” — mai cu seamă calificativul, ne îndreaptă spre „curioznicile pănii” (Wunderbare Reisen zu Wasser und zu Lande, Feldzüge und lustige Abenteuer des Freiherrn von Münchhausen ...; Baron Münchhausen's Narrative of his Marvellous Travels ...) ce în secolii trecuți au delectat Europa. „Golani” e ultima incursiune românească în tezaurul lingvistic internațional, după „securitate” și „Timișoara” și până acum singurul succes al regimului în străinătate.

Cine așteaptă ca străvechile raie amplificate de comunism ca rica, invidia, denunțul, ultrajul, sudalma și mai ales minciuna, să năvălească din paginile dectate vara trecută pe malul Senei va trăi o mare deziluzie. Alexandre Paléologue a rămas același cauzor eminent, dându-se între suferința inteligentă și ironia bunului simț. Un sentiment întremător te cuprinde pe parcursul lecturii; el provine din nepărăsita atitudine de demnitate care respiră din toate pasajele cărții, lucru rar în vremea și pe meridianele noastre. Tristetea coboară mai târziu. Ce păcat că un asemenea om nu a fost lăsat să facă ce păcat că a biruit mediocritatea logicii administrative care a împus soluția de „rezon” și nu s-a încercat aceea, recunoscută aventuroasă, a tirului lung, de durată, dar cu urmări sigure. I s-ar fi putut aplica neconformismului o stea galbenă care ar fi spus: „Asta nu-i de-a noastră, dar reproșăm România și pe noi, cei trecători”. Nu ținem foarte de interesele care s-ar fi construit un caz rar în istoria diplomației: a dus la revocare și părerea adică întârziată în concepția circulațiilor din ultimii cincizeci de ani — un om politic nu poate, nu are voie să spună adevărul. Acest tabu a devenit piinea cea de toate zilele a tuturor căprăriilor roșii. Gradul lui de respectare decide și ierarhia valorilor într-o societate care în alte țări s-a stins. Astfel despărțirea era programată. După diagnosticul oricărui politruc Al. Paleologu suferea de o boală aducătoare de moarte: neputința de a minți. De aici, o altă trăsătură substanțială a cărții, sinceritatea, conștientizarea și demnitatea. Căutați lexia și rubedeniile ei în contexte românești moderne și veți vedea că a fost surprinzătoare în preajma regretului și a condoleanțelor.

Cele ce s-au întâmplat la Paris și între Paris și București ocuă un loc destul de restrins în sirul narativului. E un episod din viața ambasadorului printre multe altele, toate noișite cu farmec. Raporturile cu actuala conducere sînt redactate fără agresivitate, conștient aplicate sînt totdeauna imblinzite de un ton urban. E ceea ce nemții ar numi „Auseinandersetzung”, procedură greu de preluat, cu vînt greu de controlare dar și explicație, discuție, ceartă dar și invo-

ială și lămurire. Nici o vorbă de ocară pentru Ion Iliescu, care la întilnirea din aprilie nu înțelegea de ce Al. P. poate să fie „à ce point” împotriva comunistilor (p. 60) cînd îi prevestea iremediabil declinul; Petre Roman e crutat cu politețe; pină și lui Gelu Voican i se găsește ceva pozitiv: o mamă de origine princiară pe care, la balurile din tinerete, Al. P. „o dansa”.

Dintre pricinile de separare, trei sînt analizate în amănunt me: procesul dictaturului, evenimentele de la Tg. Mureș, refuzul de a permite regelui să petreacă Paștile în țară. Pește gravitatea faptelor în sine se adaugă și stilul în care acestea trebuiau explicate strănătății. Cînd s-a deslăntuit olimpiada minerilor, Paleologu părăsise postul...

O carte pentru francezi. Iauri presărați în răsîmpiri pe soclul geniului galoroman, semnele de afecțiune nu numai personale, induloșează. Iată o lume, o limbă în care autorul se simte acasă. Într-o vacanță de Crăciun la Iasi (Alecu avea patru ani), bunica invită manivela telefonului cu vehemență ca să aunețe vestea cea mare: „Le petit parle français depuis ce matin et couramment” (p. 67). Altundeva aflăm: „Una din marile bucurii (la închisoare) era să întilnesc pe cineva care vorbea franceză. Dacă se găsea vreunul și aceasta se întimpla mai totdeauna, celula căpăta imediat o atmosferă mai sofisticată. Veneau nesfîșitele conversații în franceză, în care dunea; o anume căutare, o anume prețiozitate” (p. 173). Sau absolut: „Cela — le sort des cultures, les destinées, les réputations littéraires et artistiques — ne se joue qu'en France” (p. 66, în capitolul „La petite France du Danube”). În acest cadru de devotament umbra unui nor de amărăciune se ridică din foarte afund; „Faptul că dl. Mitterand n-a răspuns — conform uzanțelor diplomatice — cererii mele (de a-mi accorda) o audiență de audiu după revocare, a fost pentru mine mai mult decît o chestiune de amor propriu personal sau de susceptibilitate socială: a fost o deosebită decepție” (p. 63). Și te cuprinde neliniștea: Această Franță atî de îndrăgășă există oare? Într-adevăr, mai există? Iar consolarea vine tot din lectură: chiar dacă n-ar fi, dacă n-ar fi fost, aferim! Al. P. ne-o zidește în dar.

O carte senină. Cele mai scrnave încăperi ale închisorilor prin care scriitorul a trecut — îngrămădirile mîzore de condamnați umiliți, schingiuiți, infometati — devin în vestirile sale saloane de doctabateri intelectuale, forțate ale umanului împotriva neomeniei. Călea omenilor sale e o peregrinare luminoasă, unde fiarele sînt imblinzite iar omului i se redă nobilitatea chipului dîntii. E mărturia care se impune statornic, depășind vaielele și anecdoticile amintirilor cu care veacul nostru ne-a obișnuit; e un tratat de infrumusețare a lumii.

Chestionarul propus de doi gazetari competenți (M. Semo și C. Tréan) este generos, amabil pină la curiozitate. Chiar dacă nu-l incită ca „os sfînt” să revendice tronul Bizanțului, interlocutorii încearcă o filiație între originea mediterană a autorului și opțiunea sa pentru monarhie ca mijloc de salvare a patriei. Al. P. se declară regalist și argumentează prin „suveniruri”. Întilnirea cu Ferdinand I la vîrsta de 7 ani și socul produs de urechile regale supradimensionale; „la goutte de champagne” oferită între citate din Baudelaire și Verhaeren de Carol II, la Sinaia, tinărului de 18 ani fermecat de privirea „inteligentă și albastră” a suveranului cu „mustață roșiatică și suris de strengar”. Pe conștient, Al. P. e prezentat drept „apprenti diplomate du roi Michel”. Ce bine ar fi dacă lucrurile ar sta invers! Duoa decenii de eclipsă. Majestatea sa coborînd „în popor”, ar avea nevoie de un cicerone iscusit, chiar dacă acela i-ar scoate în lume și gînduri atît de tînușe, aproape negîndite: „Il n'en a qu'un (regret), mais qui lui pèse énormément... c'est d'avoir livré Antonescu aux Russes” (p. 92).

O carte de istorie. În ea, cele trăite de Al. P. personal capătă o lumină d'afană. Sînt relațiile unui gentilom. Înminînd, de pildă, brevetul de (fost) legionar lui Nae Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade sau Dinu Nicoară, nu o face cu grosolană jandarmului, nici cu malițiozitatea precursorului, ci cu nobletea maestrului care oferă acolada atîngînd discret cu latură spaidei sale umărul ficcărui candidat la postteritate.

Un singur lucru îl inversunează: comportamentul ierarhilor ortodocși față de dictatură. Aici Al. P. e înregimentat în corul cohortei de intelectuali care condamnă în reaga instituție eclesiastică fără drept de replică sau apel. Că toate denotațiile și cultele din România s-au întrecut în osanale, nu se mai stie. Că bisericile acestor preoți becnisici și îndelung-slăbi n-au fost prefăcute în grajduri sau săli de cinematograf încă, precum în vecini... Că și laicii sînt parte a turmei cu datoră de a veghea asupra fratrilor lor, clericilor, și că si lor le era deschis drumul martiriului nu se mai știe. Coborînd ceremonios din Bizanț, Al. P. ar fi trebuit să cunoască lucrarea Patriarhului Athenagoras, chipul adevărat al Ortodoxiei, chip arătat și în mînistirile românești celor ce au avut ochi să vadă. A evada din „dreapta credință”, cu o întîrziere de o mie de ani, nu poate fi soluția salutară după cum n'ei practicile magice, la buza peșterii, de a comasa slăbiciunea, lasitatea și păcatele proprii pe spînarea unor țani isoășitori trimiși în năstul demonului Azazel (Leviticus XVII) nu e demnă de iscalitura unui înțelept probat.

O carte care rămîne, o carte de folos.

Paul Miron

Semnale din noul program

VARA radiofonică propune noutățile ei, cu deosebire în ceea ce privește redistribuirea emisiunilor culturale în cuprinsul zilei și programelor. Să începem cu acest din urmă aspect. Rubricile în discuție, și așa firave în perimetrul programului III (**România-tineret**), au dispărut aproape cu desăvîrșire de aici și ne întrebăm dacă această decizie reflectă și opțiunile tinerilor. Sumarul programului I (**România-actualități**) indică o situație ceva mai bună, în sensul că, de luni pină sîmbătă, **Viața culturală** figurează între propunerile rubricii **Azi, în țară și în lume** iar în noaptea absolută (ora 0,05) putem asculta **Revista literară radio și Lectura de la miezul nopții**. În plus, la sfîrșit de săptămînă, **Lecturile în premieră** (sîmbătă, 21,40) și **Scriitorii la microfon** (duminică, 23,00) completează itinerarul literar radiofonic cu noutăți „pe viu” din actualitate (mărturii de creație, pagini inedite aflate în manuscris sau sub tipar). Ca și în timpul anului, și vara continuă să cred că nu seriile de sîmbătă și duminică reprezintă momentul cel mai potrivit pentru difuzarea acestor două emisiuni, intrucît ele nu se adresează doar specialiștilor (aceștia le vor asculta, oricum, indiferent de zi sau oră) ci, cu deosebire, marelui public. Și tocmai de aceea, apare ca inacceptabilă opturarea obiectivă a unor programe literare care ar fi trebuit să aibă un loc de prim plan. Și ar mai fi ceva de spus. Experiența altor redacții demonstrează că la radio se pot realiza și, deci, transmite emisiuni ce depășesc spațiul de 30 de minute la care, în genere, s-au fixat rubricile literare. Invocăm nu numai experiența colectivului de la actualități ci și pe cea a redactorilor de la muzical unde transmisiuni de comentariu și exegeze, însoțite de exemplificări, precum **Casetele duminicale** sau **Invitațiile Euterpiei** acoperă două ore. **Un compozitor pentru eternitate: W. A. Mozart** (autor Wilhelm Berger), ciclul ajuns la a 30-a ediție, are la dispoziție 90 de minute iar **Viața muzicală estivală** (note, interviuri, consemnări), 60 de minute. Ceea ce s-a putut face mai demult în perimetrul radiofoniei românești, situația de azi în radiofonia mondială ne îndeamnă să fim optimiști și în ceea ce privește posibilitatea realizării unor programe literare ample care să aibă, așadar, răgazul necesar de a informa și forma pe ascultători, programe „de autor”, încredințate personalităților domeniului, capabile a menține interesul general, a contribui la difuzarea unei arte și iubite și respectate de milioane de oameni. Revînd în prezent, fără a pierde speranța că asemenea ipoteze de viitor pot deveni realitate, constatăm că aproape toate emisiunile culturale sînt înscrise în orarul programului II, intitulat, tocmai de aceea, **România-cultural**. Luni, marți, miercuri și joi, unele dintre ele sînt cuprinse în **Planeta radio** (11,00—13,00), unde pot fi ascultate **Agenda teatrală și cinematografică**, **Viața cărților**, **Atlasul cultural**, **Odă limbii române**, **Caietele verii**, supliment al **Revistei literare**, **Jurnalul galeriilor**, **Miorista**. Cum remarcam și în ultima cronică, alte emisiuni au pășit spre programul de seară (22,30): **Carte frumoasă**, **Cultură și civilizație**, **Cărți, idei, manuscrise**, **Convorbiri peste timp**, **Dicționar de literatură universală**. S-a făcut, oare, suficient pentru popularizarea acestor modificări? „Panoramicult” nu ajunge, firesc, pretutindeni, rubrica de față, ce să mai vorbim, așa că răspunsul e sigur negativ. Cum, deocamdată, televiziunea are glasul cel mai sonor, includerea în cadrul transmisiunilor informative și a acestor detalii de activitate radiofonică ar fi nu numai un gest colegial, ci, mai mult, un gest necesar care, sprijinit și de cotidienele de tiraj (pentru care, în prezent, ca de altfel pentru cea mai mare parte a presei, radioul nu prea există) ar contribui efectiv ca noutățile amintite să nu fie trecute cu vederea. Obșnuința de ani de zile cu o anume înfățișare a fluxului radiofonic, ascultătorii trebuie puși grabnic în temă pentru a se adapta noului orar. Și pentru că enumerăm noutăți, iată una asupra căreia vom reveni, intrucît apariția este mai mult decît semnificativă: miercuri, vineri și sîmbătă, pe programul II, între 18,30—19,00 se difuzează ciclul inspirat intitulat **Memoria culturii**. Un ciclul de care avem atîta nevoie.

Cristian Teodorescu

Antoaneta Tănăsescu

TELEVIZIUNE

Probleme de stil

GAINARIÎ prînși cu ocaua mică reacționează violent numai dacă astfel mai pot scăpa de la strimtoare. Altfel, au atîta minte, înțoc să nu-și mai lege altă tinichea de coadă. Cel care lucrează în stil mare sînt, de altfel, experți în Codul Penal, se pricepe să apeleze la circumstanțe atenuante, au — cum s-ar zice — un stil al lor.

Din partea unui reprezentant al puterii, care calcă legea, m-aș fi așteptat măcar la subtilitate, mai ales că anul trecut ni s-au dat asigurări că numirile de la centru au fost făcute în numele unor criterii rigurose respectate. Despre perfecții numiți anul trecut ni s-a spus că sînt, printre altele, corecți, chibzuți, harnici și, nu în ultimul rînd, inteligenți. Unii or fi, dar proporția în care prefectul județului Vrancea nu îndeplinește aceste criterii, judecînd după reportajul de la **Inchiderea ediției a Actualităților** de sîmbătă, întrece orice închipuire.

Mai citisem prin ziare note despre abuzurile acestuia, dar, prevenit fiind, tot am rămas stupefiat de imensa nepotrivire între persoană și funcția pe care a primit-o.

Că și-a construit o vilă unde nu trebuia, asta ține de corectitudine elementară, fiindcă o casă e ceva care se poate vedea 24 de ore din 24. Scuza că prefectul n-a știut că și-a ales loc de odihnă într-o rezervă naturală nu funcționează nici ea. Sună ridicol ca un prefect să nu știe de existența unei rezervații în județul pe care îl administrează. La acest nivel, ignoranța e chiar mai păgubitoare decît incorectitudinea. Fîindcă să zicem că în loc să fi semnat trei aprobări de construcție, prefectul ar fi semnat treizeci. S-ar fi ales praful din rezervă. Dar cum omul n-a vrut să fie

tulburat în week-end, a fost zgîrcit cu aprobările. Asta nu schimbă lucrurile în privința nechibzuitului d-lui prefect care și-a băgat proprii săi bani într-o investiție inutilă.

Cît despre încercarea de a-l alunga pe nepotritu cu ciomagul și de a confisca aparatul de filmat corespondentului Televiziunii, ea reprezintă o soluție de-a dreptul stupidă. Iar un asemenea om, în corect, nechibzuit și avînd un coeficient de inteligență scăzut, a fost numit prefect. Te poți înșela în privința onestității unei persoane, poți da greș evaluîndu-i chibzuința și simțul gospodăresc, dar să nu-ți dai seama nici cît e de inteligent!!! Asta e prea de tot.

În împrejurările actuale, solidaritatea redactorilor de la **Actualități** cu colegul lor, e un fapt remarcabil. În mod normal, ar fi fost de la sine înțeleasă.

Nu același lucru se poate spune despre reacția primului ministru. Promptă în raport cu știrea dată la tv., decizia de a investiga cazul prefectului de Vrancea e foarte tîrzie față de informațiile apărute în presă. Această atitudine diferită dovedește că dl. Roman înțelege importanța pe care o are televiziunea în influențarea opiniei publice, dar că nu se prea sînchisește de efectele pe care le are presa asupra publicului larg.

De altfel o mostră a rolului pe care îl îndeplinește TVR în contextul politic de azi ne-a fost oferită tot săptămîna trecută și tot la **Actualități**. După comunicatul prezentat de parlamentarul Nae Bedros, prin care partidele care refuză să ia în discuție varianta F.S.N. a legii privatizării și-au explicat punctul de vedere, d-na Gabriela Neagu a dat citire unui comunicat venit din partea P.N.L.-A.T., partid aflat, cum se știe, de partea celui de guvernămînt.

S-ar putea spune că d-lui Bedros i s-a acordat dreptul primei intervenții, deci că a fost avantajat. Fals! Acest avantaj se manifestă în pagina de ziar, la articolele din partea de sus a paginii. La tv., ultima informație dintr-o serie dată e aceea care are efect maxim asupra publicului. În afară de asta, face parte din regula jocului ca atunci cînd sînt prezentate două comunicate referitoare la unul și același subiect, ele să fie anunțate ca atare. Or, în cazul dat, d-na Neagu a avut aerul că scoate din mincă al doilea comunicat, pentru a-l contracara pe cel dintîi, al opoziției. De altfel, stînghereala vădită cu care a făcut-o dovedește, cred, că d-na Neagu știa cum stau lucrurile cu procedul pe care l-a întrebuintat.

Nu l-am prea văzut pe dl. Roșianu adoptînd punctul de vedere al telespectatorului de rînd și, cu atît mai puțin, ironizîndu-i pe reprezentanții puterii, cum a făcut-o cu prilejul schimbului de replici pe care l-a avut cu d-na din Ministerul Comerțului și Turismului. Pină nu demult dl. Roșianu își păstra ironiile pentru reprezentanții opoziției. Mî se păreau deplasate și atunci, ca și acum. O fi fost puerilă argumentația doamnei din minister, iar informațiile prezentate de ea neadevurate; politețea e politețe, mai ales față de o femeie. Dl. Roșianu confundă ironia cu luatul în balon și tonul destins, cu familiaritatea deplasată. Respectuos pină la exagerare, ieri, cu reprezentanții puterii, dl. Roșianu îl tratează acum de sus, anticipînd probabil schimbări la Palatul Victoria. Stilul acestor anticipări, însă, nu-l onorează.

Anchetă, Starea cărții

STAREA CĂRȚII

1. Cite manuscrise existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri.)
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării.
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial este mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITURA CARTEA NOUĂ, Craiova
DIRECTOR: Jean Băileșteanu

1—2 Niciunul, Editura s-a înființat în noiembrie 1990.

3. Planul editorial cuprinde în jur de treizeci și cinci de cărți. Pe care, desigur, le dorim tipărite în totalitate.

4. Până în prezent a fost tipărit doar un singur titlu: **Craii de Curtea-Veche de Mateiu I. Caragiale.**

5. Nu, nu mai există cenzură. Cauzele nepublicării: lipsa spațiului tipografic, lipsa hârtiei, lipsa de bani etc.

6. După părerea mea „cărți de sertar” există numai la acei autori care n-au publicat niciodată nimic și, de asemenea, cred că nu vor publica nici de aici încolo decât din întâmplare, sau cine știe prin ce minune, adică la acei autori cu ambiții nemăsurate, dar fără pic de talent. Dacă ar fi existat, bănuiesc că

ar fi trebuit să apară până acuma.

7. Anii editoriali vor fi din ce în ce mai grei. Dar să sperăm că, încet-încet, cititorul român va învăța să aleagă din librării cărțile valoroase. Numai de el, de cititor, depinde. Și eu cred că acest lucru se va întâmpla. Altfel efortul acelor edituri care se consideră serioase, care vor să facă ceva pentru slujirea culturii va fi enorm de mare, dar nu de efort, ca să zic așa, ne temem, ci mai ales ca acest efort, vorba românului, să nu fie de-a surda.

8. Depinde de carte. Oricum, cărți ieftine (ieftine ca preț, vreau să spun, fiindcă din celelalte, slavă Domnului...), cu greu vor fi. Iar dacă te-nucumești să scoți (și dacă ai unde) o carte cum nu prea a văzut românul până acum, cam riști, tu, editor, să te-arunci în Dunăre și cu o piatră legată de gît, să fii mai sigur. Vorba unui prieten: cea mai bună afacere acum ar fi o fabrică de funii și una de săpun. Că vor fi mulți care vor avea nevoie... Mai ales dintre editori, ca să nu ieșim din cadru...

TOP: VINZAREA CĂRȚII...

(Librăria copiilor, șef unitate: Luminița Bogos, 20.VI—20.VII.1991)

1. Mircea Eliade — **Nouăsprezece trandafiri** (Ed. Românul, 80 lei) — 300 ex.
2. Regine Autry — **O femeie singură** (Ed. Eminescu, 69 lei) — 250 ex.
3. James Clavell — **Tai-pan** (Ed. Meridiane, 179 lei) — 210 ex.
4. John Galsworthy **Floare întunecată** (Ed. Moldova — Iași, 75 lei) — 200 ex.
5. Maria, Regina României — **Povestea vieții mele** (Ed. Moldova — Iași, 135 lei) — 200 ex.
6. Gustav Flaubert — **Doamna Bovary** (Ed. Moldova — Iași, 100 lei) — 180 ex.
7. Emil Cioran — **Lacrimi și sfinți** (Ed. Humanitas, 60 lei) — 150 ex.
8. Sorin Holban — **Să nu aștepti minuni de la luna septembrie** (Ed. Eminescu, 60 lei) — 125 ex.
9. Michel Zevaco — **Nostradamus** (Ed. Viața Românească, 12 lei) — 75 ex.
10. Nae Ionescu — **Curs de metafizică** (Ed. Humanitas, 90 lei) — 70 ex.

...ROMĂNEȘTI

(Librăria Papyrus, șef de unitate: Florica Arbaci, 20.VI—20.VII.1991)

1. Mircea Eliade — **Nouăsprezece trandafiri** (Ed. Românul, 80 lei) — 380 ex.
2. Chiril Tricolicej — **Un cartuș la butonieră** (Ed. Diamant, 65 lei) — 150 ex.
3. Ion Grecea — **Talida** (Ed. Porto-Franco, 46 lei) — 90 ex.
4. Petre Bellu — **Apărarea are cuvîntul** (Ed. Triumph, 59,50 lei) — 80 ex.
5. Sorin Holban — **Să nu aștepti minuni de la luna septembrie** (Ed. Eminescu, 60 lei) — 80 ex.
6. Horia Vintilă — **Dumnezeu s-a născut în exil** (Ed. Europa, 65 lei) — 65 ex.
7. Ana Blandiana — **Poeme fără Arpagic** (Ed. Doina, 55 lei) — 45 ex.
8. Doru Davidovicij — **Intrarea actorilor** (Ed. Labirint, 64 lei) — 30 ex.
9. Paul Goma — **Sabina** (Ed. Biblioteca Apostrof, 89 lei) — 30 ex.
10. Ion Aramă — **Singur împotriva lui Ceaușescu** (Ed. Calypso, 77 lei) — 10 ex.

■ PREMIERA SAPTAMINII: Fără milă, producție S.U.A., 1986, regia Richard Pearce

Comitetul Internațional al Crucii Roșii. Raport — 1990

● Ne-a parvenit la redacție Raportul anual al Comitetului Internațional al Crucii Roșii pe anul 1990. Editat în condiții grafice impresionante, buletinul informează asupra principalelor contribuții ale Comitetului Internațional al Crucii Roșii la ameliorarea condițiilor de viață și sănătate din „punctele calde” ale planetei, printre care și România postdecembristă. Nu lipsește, firese, raportul financiar.

● La Ateneul Român, a avut loc, sub egida Ministerului Culturii și a Asociației muzicale „Vocea Primaverii”, un concert de Muzică sacră izvorâtă din Vechiul și Noul Testament (creații în primă audiere destinate slujbelor Bisericii Ortodoxe). Concertul a fost susținut de Corul Vocea Primaverii, dirijor, Claudiu Negulescu, soliști: preot prof. Haralambie Bărbuleanu și diacon prof. Emilian Cornișescu.

● 21 IULIE. S-au născut: Simion Bărnuțiu (1808), Vasile Alecsandri (1821), Mircea Dem Rădulescu (1889), Ion Biberi (1909), Traian Chelariu (1906), D. Macrea (1907), Violeta Zamfirescu (1921), Bodor Pal (1930), Mircea Cojocaru (1938), Valentin Hossu-Longin (1939), Ioana Diaconescu (1948). A murit Ion Pascadi (1979).

● 22 IULIE. S-au născut: George Morosanu (1911), Paul Mihnea (1921). A murit I. I. Mironescu (1939).

● 23 IULIE. S-au născut: Gh. Adamescu (1869), Eugen Teodoru (1924).

● 24 IULIE. S-au născut: George Ivascu (1911), Iosif Lupulescu (1937).

● 25 IULIE. S-au născut: Mihail Codreanu (1876), Vladimir Besleagă (1931). Au murit: Tudor Baltes (1979), Petre Iosif (1978).

● 26 IULIE. S-au născut: Silvestru Zaharodrei (1907), Gheorghe Azap (1939). Cezar

Craiova: Biblioteca Franceză Omnia

● La Craiova, str. M. Kogălniceanu nr. 17, a avut loc marți, 23 iulie, inaugurarea oficială a Bibliotecii Franceze OMNIA. Biblioteca Franceză OMNIA a fost fondată la începutul anului trecut, din inițiativa unui grup de intelectuali — membri fondatori ai Societății pentru Dialog Cultural „OMNIA” din

Craiova — și cu sprijinul municipalității lyonneze, al Institutului pentru Dezvoltarea Relațiilor Culturale cu România din Lyon și al altor organisme culturale franceze. Prin Ordinul Ministrului Culturii nr. 351, începînd cu 1 iunie 1990, Biblioteca Franceză OMNIA a devenit filială a Bibliotecii Naționale și a fost deschisă publicului încă din ianuarie 1991, cu trei din sălile sale: sala de împrumut, sala de lectură și sala periodiceilor.

Arghezi — poet al omului

● Duminică, 21 iulie, Muzeul Literaturii Române a organizat la Casa memorială de la Mărtisor festivalul literar Arghezi — poet al omului prilejuit de împlinirea a 24 de ani de la intrarea scriitorului în nemurire. Au participat: Cezar Baltag, Vlaicu Bărna, Fănuș Băileșteanu, Adi Cusin, Alexandru George, Ion Horea, Gheorghe Istrate, Mircea Florin Șandru, Gabriel Țepelea și Dan Verona. Și-au dat concursul actrii: Ileana Iordache, Arcadie Donos și Ștefan Velnicu. A prezentat Mitzura Arghezi.

Concert

Au fost audiate lucrări de Șerban Nichifor, Doru Popovici, Gheorghe Firca și Cristian Al. Petrescu. În partea a doua a concertului s-a prezentat, în primă audiere, muzică corală românească de Claudiu Negulescu, Vinicius Grefiș, Vasile Timiș, Doina Rotaru, Dumitru Capoianu și Livia Teodorescu. Acompaniamentul a fost susținut de Cristian Vais (pian) și Viorela Ciurilă (percuție).

Calendar

Baltag (1939). Au murit: Mihail Cornea (1901), Al. Tudor-Miu (1961), Dominic Stanca (1976).

● 27 IULIE. S-au născut: Lucian Predescu (1907), Eugen Coșeriu (1921), Marcel Gafton (1925), Costache Anton (1930), Pan Izverna (1937), Eugen Zehan (1938). Au murit: Al. Phelemon (1881), Ion Mușlea (1966), Teodor Balș (1983).

● 28 IULIE. S-au născut: Mary Polihroniade-Lăzărescu (1904), Scarlat Niculescu (1929), Ion Șerb (1932), Ion Chiric (1940). A murit: A. P. Bănuț (1970).

● 29 IULIE. S-au născut: Victor Ion Popa (1895), N. Steinhardt (1912). Au murit: Ion Catina (1851), Ștefan G. Vărgolici (1897), Laurențiu Duicean (1982).

● 30 IULIE. S-au născut: Franyó Zoltan (1887), Mihail Celarianu (1893), Păstorel (Al. O.) Teodorescu (1894), Traian Dorogșan (1935).

Vernisaj

● La Uniunea Scriitorilor a avut loc joi, 18 iulie, vernisajul expoziției **Găteala capului și podoabe populare**, organizată de Muzeul Țăranului Român.

În librării

● Onisifor Ghibu — **ZIAR DE LAGAR. CARACAL — 1945**. Ediție îngrijită de Romeo Dăscălescu și Octavian Ghibu în colecția „Memoria”. Cuvînt înainte de Romeo Dăscălescu. Tabel cronologic, postfață și note de Octavian Ghibu. (Editura Albatros, București, 338 p., 70 lei).

● Francis Scott Fitzgerald — **CEI FRUMOȘI ȘI BLESTEMAȚI**. Traducere de Georgeta Pădureleanu în colecția „Romanul secolului XX”. (Editura Univers, București, 416 p., 85 lei).

● * * * — **LEGENDA LUI FAUST**. Repovestită de Cristian Teodorescu. (Editura Alex, București, 24 p., 25 lei)

Camilo José Cela și romanul-eseu

CAMILO José Cela (n. 1916) este cunoscut cititorilor români prin două excelente traduceri, realizate de Icana Zlotescu-Cioranu (*La Colmena*, 1951. — *Stupul*, 1967) și, respectiv, de Irina Runcan (*Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes*, 1946 — *Noile ispravi și nevezuri ale lui Lazarillo de Tormes*, 1974). Romanul *Familia lui Pascual Duarte* apare în românește exact la o jumătate de veac de la publicarea sa în spaniolă, în 1941. Acesta este romanul prin care proza spaniolă postbelică făcea un prim și important pas în sincronizarea sa cu Europa literară. Același rol l-a jucat, pentru poezie, volumul *Hijos de la ira* (*Fiii miniei*), 1944, al lui Dámaso Alonso, iar pentru teatru, *Historia de una escalera* (*Povestea unei scări*), 1949, de Antonio Buero Vallejo.

Traducerea în limba română a romanului ne prilejuește deci o nouă întâlnire cu personalitatea literară spaniolă care, la jumătatea acestui secol, a considerat că are „datoria de a încerca noi drumuri”.

Extrem de ambiguu prin marea sa deschidere, romanul este de fapt un eseu pe multiple teme. Din acest punct de vedere, Cela „încearcă noi drumuri” abordând frontal aspecte până atunci tratate colateral. Reluată ca un leitmotiv în roman apare astfel tema fericirii interzise. Din această perspectivă, Pascual Duarte aparține acelei familii de spirite cărora li se refuză împlinirea. El este marginalizat, omul închis în sine și asupra-și, rare nu poate comunica deloc cu lumea exterioară.

Fericirea interzisă lui Pascual Duarte este împlinirea afectivă. Din această perspectivă, romanul reprezintă nu o justificare, ci o aducere în fața instanței morale a cititorului a unui complex de factori care duc la crimă: o „neologie încărcată, o copilărie sufocată de violența autorității paterne și de lipsa de afectivitate maternă, neîmplinirea dragostei fraterne (fratele, un eventual alter ego, este un tarat: sora, asupra căreia își răsfinge poate iubirea refuzată, este o prostituată), esecul conjugal și ca părinte, familia lui Pascual Duarte ar fi atunci aceea a fiintelor condamnate la ratarea tuturor ipostazelor existționale: fiu, frate, sot și tată, totul i se refuză. El nu se poate împlini pentru că îi lipsește rădăcinile, nu se poate realiza pentru că

el nu este o verigă în lanțul continuității în timp a generațiilor, o verigă între trecut (părinții) și viitor (copilul). De aceea trebuie să ucidă ceea ce îl maculează prezentul și îi amputează singura posibilitate de afirmare reală a dragostei, dragostea fraternală, iar în final, pentru a fi el însuși, trebuie să-și ucidă mama, să rupă legătura cu un trecut care îi prinde în plasa și prezentul. Uciderea mamei este pentru el eliberatoare și expiatoare, închizând în moarte cercul unei existențe viciate. Privit prin această prismă, Pascual Duarte este victima lumii din afară. El este eul pierdut, pentru care nici cei apropiați, nici lumea inconjurătoare nu pot reprezenta o familie. Lipsit de educație, lipsit de căldura căminului, de sprijinul credinței, prea abstractă și îndepărtată pentru el, Pascual este o victimă a răului din afară. El nu este criminalul convențional, ci omul silit să acționeze ca răspuns la stimuli exteriori foarte puternici. În același timp, ca marginalizat („Casa mea se afla în afara satului, la mai bine de două sute de pași de cele din marginea așezării”), nu acceptă compromisul, nu înțelege și nu se poate suona convențiilor, rămânând robul unor instincte turburi, dar devoratoare. El este omul întinderilor nesfârșite, al cimpici, omul în sufletul căruia se acumulează ura și deznădejdea. Prin el, Cela pare a pune și problema mutilării sufletului. În condițiile în care în plin secol XX individ este lăsat să trăiască în afara oricărui spațiu instituționalizat (cu excepția celui penal), a oricărui influențe spirituale, a oricărui contact cu timpul sau concret, avaturile sale condamnă întreaga societate, care își mai permite să-l și judece. Lipsa unor repere cronologice în roman (cu excepția datărilor de la unele capitole de început și de sfârșit, ale cărui este prin ea însăși acuzatoare. Romanul devine astfel, indirect, procesul unei societăți (Spania din anii războiului civil) care incită la violență, nu dă șansa redempțiunii, nu lasă nici răgazul clarificărilor și pentru care dreptul de a judeca și condamna este deci cu atât mai discutabil.

Pentru abordarea tuturor acestor probleme, scriitorul deschide „noi drumuri” în literalele hispanice și sub raportul construcției epice. Eroul său este de fapt prototipul antieroului, iar epicul în care este angrenat exclude elementul surpriză prin însăși formula narativă aleasă.

Roman-eseu *Familia lui Pascual Duarte* reia subliniat convențiile romanului clasic (memoriile condamnatului, manuscrisul găsit, nota redactorului, scrisorile — cu valoare de epilog — ale martorilor), spargându-i tiparele. De fapt, fiecare dintre capitolele „explicative” se convertesc astfel în importante mărturii asupra viziunii scriitoricești a lui Cela. De o factură subliniat cinematografică, întregul roman este construit dintr-o succesiune de secvențe combinate aparent conform capriciilor memoriei involuntare. Aceasta este însă întoarsă acuzator spre mureu același motiv: drumul, care pentru Pascual Duarte nu putea duce decât spre esafod. Personajul nu are alternative, existența sa se desfășoară într-un cadru închis, în normele unor legi imuabile, un cadru denaturat, reprezentat de un peisaj ostil, pierzător și scos din timp. Esentializând cadrul psihologic al eroului, stilizând imaginea lumii exterioare până la câteva repere, romanul reia de fapt eterna temă antică a omului confruntat cu destinul...

IN tălmăcirea Anei Vădeanu un roman cu o asmcenă miză își pierde orice strălucire. Dincolo de esența care transpare din traducerea plată și stingace, adeseori greșită, forța epică și idealică a scrierii se perchece cu greu.

Apariția în românește a romanului *Familia lui Pascual Duarte* de Camilo José Cela a fost întâmpinată cu o publicitate cvasioccidentală, iar „lansarea” volumului a fost tutelată de personalități de prim rang ale criticii noastre literare. Ceea ce ar fi trebuit să fie într-adevăr un eveniment s-a dovedit însă doar o tristă experiență.

Aceste rinduri sint un semnal de alarmă pentru amatorismul evident practicat de noua „politică” editorială, al cărei rezultat este evident nociv pentru limba și cultura românească și benefic pentru buzunarul inițiatorilor. Calitatea traducerii acestui roman al lui Cela a stărnit revolta nu numai a hispaniștilor români (printre care există traducători de incontestabilă valoare, ca Andrei Ionescu, Tudora Olteanu, Samiza Leahu, Sorin Mărculescu, Mihai Cantuniari, Domnița Dumitrescu, Dan Munteanu, Alexandru Ciolan, Angela Martin, Ileana Bucurcenciu ș.a.), dar și în rindurile cititorilor avizați.

Fiind respins de editura Univers din cauza traducerii care masacra textul original, manuscrisul a fost predat de tălmăcitoare tinerei edituri Libra, care l-a publicat crezând probabil că face un act de cultură.

Deruta începe de la numerotarea paginilor. În lunga pseudoprefață a traducătoarei apare astfel o nouă formă de scriere a cifrelor romane: XXXX în loc de XL ș.a.m.d. Iar așa-zisa prefață, care se vrea o prezentare a autorului și o introducere în opera acestuia, face din Camilo José Cela un personaj picaresc al vieții sociale și literare din Spania, un năzdrăvan pus pe sotii, cu mult umor, dar cam lipsit de preocupări spirituale. Nici prefața, nici traducerea nu ajută pe nimeni să înțeleagă în ce constă valoarea estetică a operei lui Cela și pe ce criterii i s-a decernat acestuia Premiul Nobel. „Le plat de résistance” prin care Ana Vădeanu își motivează implicit traducerea romanului amintit. Prefața este o pledoarie pentru nimic mărcind, ca și traducerea, lipsa de profesionalism a autoarei. Ilustrăm această afirmație cu câteva exemple care țin de logica elementară, de coerența expresiei, de corectitudinea gramaticală, de ortografie și de punctuație. Nu vom aborda deci domenii mai delicate, cum ar fi opțiunile stilistice ale traducătoarei.

Iată deci câteva exemple: niciunul (p. XV), Dar, nu este ceva (p. XIX), se creaseră expectative (p. XX). Sau: „Stătea [Cela] cufundat în Madridul de la începutul războiului civil și nu tolera să fie scos din acele zile teribile la care trebuia să se întoarcă într-un dublu și dificil sens: atât istoric cit și emoțional” (p. XXXIII). „Se lăuda măiestria limbajului și... forma ei literară...” (p. XXXIV). „Într-o formă deliberată, eroul nu era nimeni” (p. XXXIV). „...momentul supremului katharsis” (p. XXXII, plasată între p. XXXXI și XXXXIII!) „Cenzura arată o perplexitate asemănătoare permițând prima ediție, dar interzicând-o pe a doua...” (p. XXXIV!). Etc.

În ceea ce privește traducerea, textul lui Cela arată în română ca o caraghioasă caricatură lingvistică. Numai un cititor rafinat și cu efort de voință poate distinge virtuțile estetice ale acestui roman, amputat de Ana Vădeanu. Traducătoarea tălmăcește deseori ad litteram, sfirtecind originalul și dovedind că nu știe că română și spaniolă, chiar dacă sint limbi romanice, reprezintă totuși două sisteme lingvistice distincte. Soluțiile propuse de A.V. rcauduc în actualitate vechea discuție asupra responsabilității traducătorului, pe de o parte, și asupra raportului dintre correspondent și echivalent, pe de altă parte. Aproape că nu există perifrază verbală în spaniolă pe care autoarea să nu o transpună ca atare în română: *yo habia estado pescando* (= „eu pescuisem”) apare la A.V. eu stătușem să pescuiesc (p. 28), iar *esperándote estaba* (= „te așteptam”) devine stăteam așteptându-te (p. 95) etc. Alte exemple: substantivul *hombre* „om, bărbat”, folosit curent în spaniolă cu valoare de interjecție, este tradus de A.V. prin vocativul „omule!” (vezi p. 46, 94), deși, în lipsa unei soluții potrivite, mai bine ar fi fost să-l omită. *Marica „fătălu”* înseamnă, în versiunea A.V., „homosexual”.

După cum se poate constata din aceste câteva exemplificări, nu e vorba de simple nuanțe, ci de nejustificate substituiri lexicale-semantică, de aberații gramatice, cu grave consecințe de natură stilistică și logică.

Coman Lupu

GEORGE IVAȘCU (1911–1988). Cu Șerban Cioculescu, D. R. Popescu și Alexandru Paleologu. Fotografie de Ion Cucu

Poeți englezi despre România

Peter FORBES

O noapte în Transilvania

Răcoarea incunabilelor la Teleki drenează arșița greacă din ardeiatele țig'e, fustele galben-ros-țipătoare ale țig'incilor; aici am putea plănui cu Newton și Boyle graficul ascendent al progresului Europei.

Dintr-o cameră la etajul nouă în Tirgu Mureș afară — plăcut — din context, eu în noaptea țirzie respir, maimuțărindu-l pe Auden; în colaci de salvare ai teilor înfloriți, ai istoriei, ai denărtării, năltimii, dezlegate sint obiceiuri din zilele-n gol liniate: primăvara se descolăcește în aer, sorbindu-l.

Orașul nu știe că noaptea-i vrăjită: trezit în tunete, în pocnete de pistoale, imi aleg atente priviri din reporter: de parcă un chip din englezela pastorale,

romone de Nash cu huhurezi și custozii își salută incredibilul geamăn din Transilvania: „Am văzut un sat întreg în răscoală”.

Si-n toată b'ocota Europă Centrală nimeni: nu simte cum aburul teilor îi pătrunde sinusul, alunecând cu lentoare: Rod totu un os demult împetrit riciind fibrele pină la măduvă, spre umflatul fluviu al născătoarelor de fagocite, spre colcăindă multime a celulelor măturătoare, unde războaiele anticorpilor nu iau sfârșit.

iunie 1990

Fleur ADCOCK

Vară la București

Am cumpărat niște zmeură-n piață; dar zmeura e discreditată:

se scufundă, pleoștindu-se,-n pungă fermentind de zemuri suspecte.

Și cōpsuniile sint serios compromise: putrede bine — să fi auzit ce se spune.

Cit despre coacăze roșii, ei bine, ei zic: cele adevărat roșii sint moarte.

(Dar să nu-i crezi: ogrăzile sint pline de ele, umflindu-se pline de speranță pe ramuri,

iar cele moarte oricum n-au fost roșii, ci un fel de mutație din albe și negre).

Ne-am gândit să alegem măcar niște agrișe, pină ce am auzit că s-au infiltrat printre ele

coacăze în costume de agrișe. Nu mai știi ce să crezi în ziua de azi.

Ar fi și curmale, se spune, dar sint importate; iar pentru struguri e prea devrame.

Tot ce se poate face: să așteptăm, să sperăm. A fost un sezon cam acru în rod.

In românește de
Grete Tartler

Inimă de câine

■ Inimă de câine este ultima operă importantă în proză a lui Bulgakov, încă inedită la noi în țară, scrisă în ianuarie-martie 1925 și publicată în U.R.S.S. de-abia în urma dezghețului gorbaciovist. Critica de specialitate a remarcat originalitatea cu care Bulgakov aduce la zi procedee și modalități proprii lui Gogol și Salticov-Scedrin (idolii săi din tinerețe), inventând o tramă ironic-fantastică în cadrul căreia acțiunea dramatică este subtil subminată de efecte voit derizorii, de siruri întregi de gaguri de-o mare plasticitate. Spumos dar și caustic, acest roman-parabolă descrie aparent o experiență chirurgicală eșuată. Preocupat de problema întineririi, profesorul Preobrajenski transplantează unui câine o hipofiză umană. Întreprindere nereușită: ciinele nici gînd să-ntînească. În schimb, o surpriză uluitoare: ciinele se transformă treptat în om. Numai că pe măsură ce timpul trece, profesorul Preobrajenski și asistentul său Bormental descoperă pe rîlele lor ce fel de om este ciinele (numit de acum înainte Poligraf Poligrafovici Gogoloi, înzestrat cu Buletin de Identitate și cu Repartiție de spațiu locativ). Fără a se pomeni o clipă celebra sintagmă om nou, atât de frecventă în epocă, este evident că Gogoloi asta este. Apucăturile lui o dovedesc cu prisosință: el se mbată, injură, amenință, sare la bătaie, spionează, șantajază, denunță, fură etc. etc.

Însă comunismul nu este demolat doar din acest unghi, să-i zicem comportamentist primar, ci și din acela, mult mai sofisticat, al ipocriei ascunse ce stă la baza întregului sis-

tem. Fragmentul ales pentru a fi prezentat aici este elocvent tocmai pentru această latură a romanului. Relațiile Paterii cu așa-ziii „tovarăși de drum”, în fapt cu cei de care deocamdată nu se poate lipsi: magistrala scenă a corcobilii telefonice între Marele Chirurg și Marele Personalitate Politică, jocul intereselor personale proclamat principialitate de Partid, înțelegerile momentane și subînțelegerile lor, tranzacționismul cinic, birocracia absurdă cu rol de panaceu universal (un act definitiv prin care să fie interzis oricui chiar și numai să se apropie de ușa apartamentului profesorului Preobrajenski — pare o cerință normală exprimată pe parcursul unei corcobilii oarecare).

Viața ca o permanentă confruntare, șantajul ca metoda uzurii acceptată, realizarea șarjabilă filtrată prin plasa de zvonuri, scenariile multiple care desfigurează în cele din urmă orice eveniment făcîndu-te răi acceptii din silă și oboșală mentală, versiunile private ale gesturilor publice (ori, mai bine spus, motivațiile intime ale „adecsiunilor” zgomotoase) — toate aceste obscure mutări ale personalității umane într-un sistem totalitar sînt inspirat dezvelite de Bulgakov în scene amar-burlești și lucid-fantastice. Și, printre-o bună derizivă, prin inimitabilul său ton de badinaj, personajele principale devin parodii ale Creatorului și Creaturii sale: primul sînt să-și recunoască și să-și câineze greșala, iar cel de-al doilea, cu bezmetică necunoștință căutînd să-l poaigrecască și să-l umilească pe „egalul său”, pe „tovarășul său”.

exceptat de la redistribuirea rațională, și discuția este încheiată. Mă pot duce să cinez?

— Imi cer scuze... spuse al patrulea care aducea cu un scarabeu uriaș.

— Imi cer scuze, îl întrerupse Schwonder, dar mai exact am venit să vă vorbim chiar despre sufragerie și despre sala de tratament. Adunarea generală vă cere să renunțați imediat, în numele disciplinei proletare, la sufragerie. Nimeni în Moscova nu are sufragerie.

— Nici măcar Isadora Duncan, trimbiță femeia.

Filip Filipovici, a cărui față se impurpurase, nu scoase nici cel mai mic sunet, așteptînd să vadă ce urmează, ca și cînd ar fi presimțit un eveniment.

— Ci: despre sala de tratament, continuă Schwonder, se poate foarte bine uni cu cabinetul.

— Ah, făcu Filip Filipovici cu o voce ciudată, și unde voi lua masa?

— În dormitor, răspuse în cor evar-tetul.

DIN impurpura: cum era, Filip Filipovici deveni cenușiu, și glasul i se strangulă ușor:

— Să mînc în dormitor, să citească în sala de tratament, să mă îmbrac în camera de serviciu, și să fac analizele în sufragerie... Se prea poate ca Isadora Duncan să facă așa. Poate că se îmbracă în cabinetul său particular și disecă iepuri în sala de baie. Poate. Dar eu nu sînt Isadora Duncan! (Scoase brusc un răcnet, și din stacojii deveni galben). Voi continua să mînc în sufragerie și să operez în sala de operații! Transmiteți asta adunării generale. Și vă rog foarte umil să vă întoarceți la treburile voastre și să-mi dați posibilitatea să servesc masa acolo unde o servesc oamenii normali, adică în sufragerie, nu în vestibul sau în camera copiilor.

— În acest caz, profesoare, spune Schwonder, foarte agitat, avînd în vedere că vă opuneți cu-aștia încăpăținare, vom sesiza instanțele superioare, vom face o reclamație împotriva dumneavoastră.

— Ah, așa deci? (Vocea lui Filip Filipovici deveni de-o polițete redutabilă). Vreți să m-așteptați o clipă?

„Hei, e cineva, gîndi ciinele entuziasmat, e genul meu. Încă nu știu cum, dar sigur le-o servește... Ah, de-aș putea să-l apuc și eu pe caraghiosul ăla mare, să-l mușc de gleznă. Mirrr... mirrr...”

Filip Filipovici ridicase telefonul și începuse să vorbească:

— Vă rog... Da, vă mulțumesc. Aș dori cu Piotr Alexandrovici, vă rog. Profesorul Preobrajenski... Piotr Alexandrovici? Mă bucur că v-am găsit. Foarte bine, mulțumesc. Piotr Alexandrovici, operația dumneavoastră este anulată. Poftim? Anulată, suprimată. Ca toate celelalte operații, de altfel. Iată de ce: încetez orice activitate la Moscova și în Rusia în general... Adineori au venit la mine patru persoane, printre care o femeie îmbrăcată ca un bărbat. Au venit la mine: doi aveau revolve și au încercat să mă terorizeze, cu scopul de a-mi lua apartamentul.

— Permiteți, profesoare, făcu Schwonder schimbîndu-se la față.

— Scuzați... nu pot repeta tot ce mi-au spus. Nu sînt amator de neghioabii. Este suficient să spun că mi-au propus să cedez sala de tratament sau, cu alte cuvinte, m-au pus în situația să vă operez acolo unde pină acum disecam iepurii. Nu numai că nu pot, dar nici n-am dreptul să lucrez în astfel de condiții. Iată de ce pun capăt activității mele și plec la Soci. Pot lăsa cheile lui Schwonder. N-are decît să opereze el.

Cei patru înghețară. Zăpada li se topea pe încălțări.

— Ce să fac?... Eu însumi sînt teribil de enervat... Cum? Ah, nu, Piotr Alexandrovici! Nu! Nu mai pot continua, sînt la capătul răbdării. E a doua oară din luna august. Cum? Hmmm... Cum doriți. Dar cu o singură condiție: prin cine doriți, cînd doriți, ce doriți, numai să fie un act care să-i interzică lui Schwonder sau oricui altcuiva fie și să se apropie de ușa apartamentului meu. Un act definitiv. Efectiv. Veritabil! O cuirasă. Nici nu trebuie menționat nu-

mele meu. Sigur. Sînt mort pentru ei. Da, da, Vă rog. Cine? Ah, ah... Asta-i altceva. Ah, ah... Bine. Vi-l dau.

Perfid, Filip Filipovici se întoarse către Schwonder:

— Vă rog, vrea să vă vorbească.

— Permiteți, profesoare, făcu Schwonder, în același timp furios și neputincios, ați deformat sensul cuvintelor noastre.

— Vă rog să nu folosiți asemenea expresii.

Tulburat, Schwonder se apropie de telefon:

— Ascult. Da... Președintele comitetului imobilului... Dar am acționat regulamentul... Profesorul are fără-ndoială o poziție cu totul excepțională... Sîntem la curent cu activitatea sa... îi lăsăm încă cinci camere... Foarte bine... Dacă-i așa... Bine...

A pus receptorul în furcă, cu obraji în flăcări.

„Cum i-a făcut-o! Ce om! aprecie în sinea lui ciinele, trebuie că știe cuvîntul, fără-ndoială. Acum mă puteți bate cît vreți, nu mai plec de-aici!”

Ceilați trei îl priveau cu gura căscată pe nefericitul de Schwonder.

— E-o rușine! lansă timid acesta, — Ar trebui să avem imediat o discuție, încep femeia, îi voi arăta lui Piotr Alexandrovici că...

— Scuzați-mă, vreți cumva să aveți această discuție chiar acum? se interesă politicos Filip Filipovici.

Ochii femeii scinteiară.

— Vă înțeleg ironia, profesoare, plecăm... Numai că, în calitate de conducător al secției culturale a imobilului...

— Condu-că-toa-re, corectă Filip Filipovici.

— ...vreau să vă propun (femeia se întrerupse și scoase din jachetă citeva reviste colorate, încă umezite de zăpadă) să luați citeva reviste în beneficiul copiilor germani. 50 de kopeici bucata.

— Nu, mulțumesc, răspuse scurt Filip Filipovici, privind chiorș la reviste.

Toate chipurile exprimară o stupefacție totală. Al femeii se îmbujoră.

— De ce refuzați?

— Nu vreau.

— Nu vă este milă de copiii germani?

— Da.

— Vă uitați la 50 de kopeici?

— Nu.

— Atunci, de ce?

— Nu vreau.

Tăcere.

— Știți profesoare, încep tinăra cu un oftat profund, dacă n-ați fi o somitate științifică europeană și dacă anumite persoane n-ar interveni în favoarea dumneavoastră într-un mod atât de revoltător (blondul o trase de poala jachetei, dar ea se zmuco), persoane pe care, sînt sigură, le vom demasca într-o bună zi, ați merita să fiți arestat.

— Și pentru ce? întrebă, curios, Filip Filipovici.

— Uriți proletariatul! răspuse cu glas ridicat femeia.

— Da, nu-mi place proletariatul, conveni cu tristețe profesorul, și apăsă pe-un buton.

O sonerie răsună undeva. Ușa coridorului se deschise.

— Zina, poți servi masa. Permiteți, domnilor?

Cei patru au părăsit în tăcere cabinetul profesorului au traversat tot în tăcere sala de așteptare și anticamera, și nu s-a auzit decît trîntitul ușii greoaie de la intrare. Ciinele se ridică pe labele dinapoi și execută în fața lui Filip Filipovici o pantomimă cu gesturi de mulțumire.

Prezentare și traducere de
Gabriela Abăluță

(fragment din romanul omonim, în curs de apariție la Editura UNU)

UȘA se deschidea, fețele se schimbau, instrumentele clincheteau în dulap și Filip Filipovici lucra fără întrerupere.

„Ciudat loc, își zicea ciinele, dar nimic suspect. De ce naiba are nevoie de mine? Intenționează oare să mă facă să trăiesc aici? Ar fi bună! Ar fi suficient să facă cu ochiul și și-ar cumpăra un câine din ăla! Dar la urma urmei, poate că sînt frumos. Asta-i șansa mea. Doar blestemata aia de bufnită e o... nerușinată!”

Seara tîrziu, pe cînd soneria încetase, ciinele s-a trezit complet, mai precis chiar în clipa cînd ușa de deschise lăsînd să intre niște vizitatori mai speciali. Erau patru. Toți tineri, modest îmbrăcați. „Ce-or mai vrea și ăștia?” se întrebă cu mirare ciinele.

Filip Filipovici îi primi și mai rece. În picioare, lîngă biroul lui, semăna cu un general care-și examinează dușmanul. Nările nasului său coroiat erau dilatate. Intrușii tropăiau pe loc pe covor.

— Am venit la dumneavoastră, profesoare, încep să explice cel care avea capul acoperit cu o claie de păr des și ondulat, lung de vreo treizeci de centimetri, pentru următorul motiv...

— Domnilor, greșiți cînd umblați fără galoși pe-o vreme ca asta, îl întrerupse blind Filip Filipovici. În primul rînd, veți răci, și în al doilea rînd, imi murdăriți covorul. Și toate sînt aduse din Orient.

Pletosul amuți și întreg cvartetul îl fixă pe Filip Filipovici. Tăcerea dură citeva secunde, iar cel ce-o întrerupse fu profesorul, bătînd darabana pe-un plătou de lemn pictat așezat pe masă.

— În primul rînd, nu sîntem domni, articula în sfîrșit cel mai tînăr, care te ducea cu gîndul la o pierică.

— În al doilea rînd, i-o tăie Filip Filipovici, sînteți bărbat sau femeie?

Cei patru amuțiră iar, cu gura căscată. De data asta, primul își reveni pletosul.

— Și care-i diferența, tovarășe? spuse el cu aroganță.

— Sînt femeie, recunscu tinăra pierică cu bluzon de piele, roșîndu-se puternic. După ea, un alt intrus, un blond cu o căciulă de blană, roși încă mai tare fără un motiv anume.

— În acest caz, puteți să vă păstrați căciula pe cap. Cît despre dumneavoastră, stimați domni, v-aș ruga să vă scoateți căciulile, spuse grav Filip Filipovici.

— Nu sînt stimată domn pentru dumneavoastră, spuse prompt blondul scoțîndu-și căciula.

— Noi am venit la dumneavoastră, reluă pletosul, pentru...

— Și în fond, ce înseamnă acest „noi”?

— Noi, adică noul comitet de administrație al imobilului, preciză pletosul stăpînîndu-și furia. Eu sînt Schwonder, ea este Viazemskaja, și ei sînt tovarășii Pestruhin și Sarovkian. Deci, noi...

— Voi ați ocupat apartamentul lui Feodor Pavlovici Sablin?

— Noi, răspuse Schwonder.

— Dumnezeule, s-a zis cu casa Kalabuhov! — exclamă Filip Filipovici cu disperare, împreunîndu-și mîinile.

— Glumiți, profesoare?

— Cui îi arde de glumă? Sînt absolut disperat. Ce-o să se aleagă de încălzirea centrală?

— Vă bateți joc, profesoare Preobrajenski?

— Care-i motivul care v-a adus la mine? Spuneți mai repede, în curînd trebuie să cinez.

— Sîntem comitetul de administrație al imobilului, reluă cu ură Schwonder, și am venit la dumneavoastră în urma adunării generale a locatarilor din imobil, unde s-a pus problema redistribuirii raționale a apartamentelor...

— Cine a pus ce? urlă Filip Filipovici. Vreți să vă exprimați mai clar gîndul?

— S-a pus problema redistribuirii raționale.

— Ajunge! Am înțeles! Știți că în virtutea hotărîrii din 12 august a acestui an, apartamentul meu este exceptat de la orice nouă ocupare sau redistribuire rațională?

— Știm, răspuse Schwonder, dar adunarea generală, după o examinare a problemei, a ajuns la concluzia că, la urma urmei, dumneavoastră ocupați o suprafață excesivă. Dumneavoastră singur ocupați șapte camere.

— Locuiesc și muncesc eu singur în aceste șapte camere, răspuse Filip Filipovici, și așa avea nevoie de o a opta. Așa avea nevoie de o bibliotecă.

Cvartetul rămase mut.

— O a opta! Ah, ah, exclamă în cele din urmă blondul privat de căciulă, și nimic altceva?

— De necrezut! strigă adolescentul care se dovedise a fi o adolescentă.

— Am o sală de așteptare, care, nota bene, este și bibliotecă. Cu sufrageria și cabinetul, fac trei. Sala de tratament, patru. Sala de operații, cinci. Dormitorul meu, șase și camera de serviciu, șapte. În sfîrșit, sînt îngheșuit. Dar să lăsăm, nu-i grav. Apartamentul meu e

Expoziție Virginia Woolf

● Murind cu 50 de ani în urmă, în satul Rodmell

din East Sussex, Virginia Woolf (în imagine) a fost, fără-ndoială, unul dintre cei mai remarcabili romancieri ai secolului nostru, cit și o prolifică autoare de scrisori, jurnale și pagini de non-ficțiune. Romanciera Maggie Gee este consilierul lui British Council pentru organizarea expoziției consacrate vieții și creației Virginiei Woolf. Expoziția se va referi la originea și principalele romane ale scriitoarei britanice, fiind organizată în asociere cu editurile Hogarth Press și Bloomsbury. (LITERATURE MATTERS, mai).

Premii literare

● Scriitorul Czesław Miłosz laureat al premiului Nobel pentru literatură, a mai dobândit o distincție pentru intriga sa creație. La întilnirea poezilor de pe Insula Capri, scriitorului polonez i s-a decernat Premiul Capri pe 1991. Au mai fost premiați, de asemenea, poetul Rafael Alberti, în vîrstă de 89 de ani, lituanianul Thomas Venclova, care trăiește în S.atele Unite, cehoslovacul Ivan Wernich și Attilio Bertolucci, în vîrstă de 90 ani, tatăl cunoscutului regizor italian Bernardo Bertolucci. (DIE WELT, 25 iunie).

● Renumite sau puțin renumite, premiile literare constituie o bucurie pentru cei care le primesc și un mijloc de publicitate. Iată noi laureați jurați de suplimentul literar al ziarului Le Monde, la sfîrșitul lunii iunie, începutul lui iulie.

● Premiul Tristan Tzara a fost decernat poetului belgian André Schmitz pentru volumul Les Prodiges de l'ordinaire apărut la ed. L'Age d'Homme.

● Premiile „Lucece de la littérature” au fost remise, la hotelul Lutetia din Paris, lui Henry Gide pentru biografia Feydeau (ed. Flammarion), lui Raoul Girardet împreună cu Pierre Assoligne pentru Singulièrement libre (ed. Actes Sud) și lui Eric Ollivier pentru La Loi d'exil (ed. Grasset).

● Cel de al 22-lea mare premiu al revistei Elle a fost atribuit, pentru roman, scriitoarei Claire Bonafé pentru Le Gueuleur immobile (ed. Baland) iar pentru documente, Lise Languina pentru Saisons de Moscou (ed. Plon).

● Premiul literar Girondes acordat pentru debut în roman l-a câștigat actrița Agnes Gattegno pentru Souvenirs de la chambre bleue (ed. Julliard).

● Premiul Wizo a avut doi laureați, pe Serge Koster pentru Trou de mémoire (ed. Criterion) și pe Meir Shalev pentru Que la terre se souviene (ed. Albin Michel).

● Premiul Prince Pierre de Monaco a revenit lui Jean-Marie Rouart pentru întreaga sa operă.

Fundația Joyce

● Cînd James Joyce a cerut, în 1940, azil în Elveția a întilnit o oarecare suspiciune. Poliția răspunzătoare de străin s-a interesat dacă este un scriitor de notorietate și dacă va contribui prin opera lui la îmbogățirea patrimoniului cultural elvețian, fără să facă totuși concurență scriitorilor elvețieni, cerîndu-i o cautiune de 20 000 de franci. Astăzi, Joyce ar fi încîntat să afle că cea mai mare bancă patronază nou in-

ființata Fundație Joyce de la Zürich — cu un capital de peste un milion de franci. Luna trecută fundația a organizat primul festival de amploare: teatru, film, expoziții, concerte. Compozitorul John Cage și coregraful Merce Cunningham au realizat un spectacol special. Fundația de pe Augustiner-gasse este la doi pași de unul din bururile favorite ale lui Joyce. (MAGAZINE LITTÉRAIRE, iulie-august).

Robert Schumann și poezii

● „Atunci cînd ascuți muzica lui Beethoven mi se pare că cineva imită-tește din Jean-Paul. Schubert aduce mai mult cu Novalis. Spîr este reprezentarea lui Ernst Schulze sau Carl Doici al muzicii”, scria la 18 ani, în jurnalul său, Robert Schumann (1810-1856). Expoziția Robert Schumann și poezii — un muzician iubitor de literatură, deschisă la Institutul Heinrich Heine din Düsseldorf, reafirmă influența pe care lecturile

au exercitat-o asupra operei compozitorului romantic. Partiturile manuscrise, portretele de scriitori contemporani, cărțile din biblioteca personală și scrisorile, toate ilustrează marea pasiune pe care compozitorul a nutrit-o pentru literatură. În imagine — un fotomontaj realizat de Walter Klein: portretul compozitorului și o partitură pe un text de Heinrich Heine. (LA TRIBUNE D'ALLEMAGNE 16 iunie).

Jean Vilar

● Festivalul de la Avignon din acest an îl omagiază pe fondatorul său, celebrul regizor Jean Vilar (în imagine), trecut în lumea umbrelor acum douăzeci de ani. Două expoziții deschise precum și o carte — Jean Vilar par lui-même (Ed. Gallimard) — un album de 350 de pagini care reunește scrisori, interviuri, intervenții publice, alături de o biografie scrisă cu amicală căldură și inspirație românească de Claude Roy: Jean Vilar (Ed. Calmann-Lévy) (LIRE, vara 1991).

Muzeu de artă modernă

● Un muzeu de artă modernă, construit pe baza planurilor arhitectului vienez Hans Hollein, a fost inaugurat la Frankfurt pe Main de către responsabilul cultural al orașului, Andreas von Schoele. Este singurul muzeu din Germania care va prezenta exclusiv opere de artă contemporană. (INFORMATIONS D'AUTRICHE, iunie).

Le Figaro : evocări

● La începutul lunii iulie, Le Figaro a inițiat în cadrul rubricilor Lettres o evocare: „Întilnirea mai cu...”. În fiecare săptămînă un scriitor „ne va purta pe urmele unui mare scriitor, a cărui întilnire l-a marcat în cariera sa. Începutul l-a făcut Jean d'Ormesson cu Homerul de la Buenos Aires Borges fiind unul din acei scriitori care dezlîntăuie, nu un entuziasm inutil și zgometos ci o devoțiune intimă”. După Jean D'Ormesson vor urma Marcel Schneider, François Nourissier, Michel Mohrt, Jean Chalon, Jean Cau, Renaud Matignon și Eric Ollivier care vor evoca, pe rînd, pe Paul Morand, Jacques Chardonne, Raymond Queneau, Louise de Vilmorin, Jean Genet, Julien Gracq și Roger Nimier.

Marguerite Yourcenar

● Festivalul Passion de Carpentras (17 iulie — 3 august) omagiază pe Marguerite Yourcenar cu L'Oeuvre au noir, fragmente citite de Jeanne Moreau, acompaniată la pian de Alain Kremski (29 iulie și 3 august). La 2 august va fi prezentat în multivision un montaj, realizat de Jerry Wilson și supervizat de Marguerite Yourcenar, despre sclavagismul în Statele Unite, intitulat Chants d'espoir et gospels (MAGAZINE LITTÉRAIRE, iulie — august).

Max Weiler la Praga

● La Palatul Waldstein din Praga este deschisă între 6 iunie și 4 august o expoziție Max Weiler — opera tirzie, cuprinzînd îndeosebi tablouri de format mare al decanului de vîrstă al picturii austriece din anii 1973-1991. Aflată sub înaltul patronaj al președintelui Vacav Havel, la inaugurare au fost prezenți ministrul austriac al științei, Erhard Busek și ministrul cehoslovac al culturii, Milan Uhdé. (INFORMATIONS D'AUTRICHE, iunie).

● Cunoscuta romancieră germană Luise Rinser (în imagine) consideră că un scriitor este recunoscut de public în măsura în care creează personaje vii, capabile să iubească și să sufere. Conform acestei aprecieri, nu este greu de observat că, la cei 80 de ani impliniți de curînd, Luise Rinser a trăit într-o armonie perfectă cu personajele create. A fost atrasă, cel mai adesea, de portrete feminine, pentru că, în fond, în toată cariera sa nu a făcut decît să scrie despre femei. Ultimul roman apărut, Abelards Liebe (Ed. Fischer) are în centrul acțiunii iubirea teologului și filosofului Abelard pentru eleva sa Heloise. Accentul cade pe deose-

birca dintre bărbat și femeie în modul de a concepe și a trăi iubirea, temă abordată de scriitoare în peste 30 de romane, nuvele și poeme. (LA TRIBUNE D'ALLEMAGNE, 19 mai).

Caietele lui Bernanos

● Pierre-Robert Leclercq publică în Livres-Idées (Le Monde) eseu Nașterea unei capodopere (crearea neobișnuită și haotică a „marelui roman” de Bernanos, Monsieur Quine). Bernanos începe romanul Monsieur Quine în 1931 la Toulon, editura Plon îl programează în 1935, dar după destule peripeții primește ultimele pagini în 1940. Cînci ani mai tirziu, părăsind Brazilia, Bernanos îi încredințează lui Pedro Octavio Carneiro da Cunha un pachet spunîndu-i: „Păstrează asta, dacă vrei. Nu pot să-l transport în Europa, mă încercă”. După moartea lui Bernanos, Cunha deschi-

de pachetul găsind în el manuscrite inedite pe care le încredințează lui Hubert Sarrazin, o parte, iar cealaltă lui Albert Begum. Acesta din urmă gasește în caiete pagini inedite din Monsieur Quine și altele care îi vor servi la corecturi și adăugiri pentru ediția din 1955. Abia anul acesta Dancie Fezeril prezintă cititorilor caietele lăsate în Brazilia, intitulîndu-le Cahiers de Monsieur Quine, care oferă o „lămurire asupra creației românești a lui Bernanos, în care personalajul devine mit iar dramele unui sat reprezintă neliniștea și speranța universale”.

Moartea unui poet

● La începutul lunii iulie a murit, în vîrstă de 71 de ani, poetul american Howard Nemeroy. Autor a peste douăzeci și cinci de volume de poezie, nuvele, cînci romane și eseuri despre Dante, Blake, Shakespeare și Proust, Nemeroy a primit în 1978 premiul Pulitzer pentru ansamblul Operei sale iar în 1987 Medalia

națională a artelor. În 1988 a fost numit „poet laureat” al guvernului american — 1988-1990 — urmîndu-i pe Robert Penn Warren și Richard Wilbur. Profesor la diverse facultăți din America el a ocupat din 1969 o catedră la Universitatea din Washington. (FIGARO, 8 iulie).

SCRISOARE DIN PARIS

Prietenul lui Havel

N NR. 3 al revistei Le Messenger Européen — un foarte frumos text al lui Ludvik Vaculik — intitulat Europa mea, tradus și prezentat de Milan Kundera, „Trăiesc într-o cută a acestei Europe pe care totuși n-am văzut-o niciodată. Informațiile nu sînt decît informații, aș fi preferat să merg să mă informez eu însumi. Veți spune că sînt un handicapat care nu se poate mișca din loc. Nu, sînt un om sănătos. Handicapatul este guvernul țării mele — el mă tratează ca pe un obiect care i-ar aparține”. Ca un făcut, citesc textul scris în 1987 chiar în zilele vizitei la Paris — cu ocazia Conferinței Europene a prietenului amîndurora, al lui Kundera, al lui Vaculik — a treia mare figură a dizidenței din țara lor — Vaclav Havel... Kundera e stabilit în Franța, Vaculik nu pare să joace un rol deosebit în actuala conjunctură, nu se simte bine în mijlocul „maselor” (se mai întimplă...), de altfel visul său era să se întoarcă la masa de lucru și să se joace liniștit cu cuvintele — iar cel de al treilea, pare-se cel mai tînăr, cel pe care Vaculik în jurnalul său îl numeste cu ironie și cu tandrețe „Domnul Havel” (pentru că se purta ca un om cu adevărat „important” și pentru că aparținea unei familii celebre), Vaclav Havel, așadar, este, cum se știe, președintele Cehoslovaciei — duce tratative de la egal la egal (el, discipolul și admiratorul lui

Eugène Ionesco) cu alti președinți, Busch, Gorbaciov, Mitterand... Se poartă cu o simplitate nebulă, ceea ce nu anulează în nici un fel prestanța sa atît de naturală, demnitătea sa de președinte, ales de ai săi, de tineri mai ales, care, cu un an în urmă, se inversunau să strige „Havel la Castel” — și iată-l acum, de parcă ai visa, de parcă el însuși ar visa și poate chiar visează — primind onorul — „la Castel”. Ceea ce nu-l împiedică să se intristeze și să se infurie, l-am auzit spunînd chiar în timpul vizitei președintelui american la Praga, în plină festivitate: „noi, cehii și slovacii, avem geniul confuziei...”. Dar să mă întorc la prietenul lui Havel, din anii luptei comune pentru libertate și mai ales pentru demnitate, la autorul manifestului celor două mii de cuvinte de acum mai bine de două decenii (cam atîta a durat — și încă de atunci a început — magnifică și pină la urmă eficientă acțiune a dizidenței cehoslovace...) — la cel care nu a ajuns șef al statului și nu s-a supărat din atîta lucru și este de bănuît că nu regretă că, spre deosebire de „domnul Havel” nu primise salutul ostirii și toate celelalte onoruri supreme — la scriitorul Vaculik — și la articolul său — Europa mea — scris în 1987 — și tradus acum de Kundera — prietenul din exil — în revista lui Alain Finkielkraut — Le Messenger Européen...

Este un text extrem de personal, lipsit de orice morgă și de orice moff și de orice fanfaronadă „europenizantă”, este scris cu simplitate, cu mult umor — desi tratează o temă serioasă și o face cu seriozitate dar nu cu una pompoasă (de să-ți vină, ca la alții, să te căteri pe peretii de atîta solemnitate),

tonul e familiar și nu o dată ușor năstrusnic: nu știi chiar exact cînd glumește și cînd nu — ei, bine, nu e nici o nenorocire că nu știi și că s-ar putea să greșesti diagnosticul, există pe lume nenorociri mai mari și adevărate... Această „prezentă” în pagină, de neconfundat, mi-a amintit de ceva și, încercînd să fiu mai precis, mi-am dat seama că-mi aminteste tot de Vaculik — și de cartea sa, Cheia Visurilor, apărută în traducere franceză — o citisem cu un an în urmă. E un fel de jurnal intim datînd din anii 1978-79 — Vaculik notează în el stările de spirit și toate peripețiile legate de activitatea sa de opozant-ilegal și semilegală sau oarecum tolerată: o temă la fel de serioasă — sau încă mai serioasă — decît „Europa”, pe care autorul, fără a-i stîrbi nimic din gravitate, tot așa, ca în articolul din revista lui Finkielkraut, o tratează, oarecum năstrusnic, cu un suveran, dezinvolt aer familiar cu un amestec de bonomie mualită, sceptică, și de aprindere adolescentină, cu amintiri din copilărie și, culmea din timpul serviciului militar (asumare ironică a banalității...). Și, încă o dată, cu o de-a dreptul formidabilă lipsă de emfază, de morgă orgolioasă, fără să ridice o singură clipă tonul ori să-l dilate „vocea” — desi Tema — cu majusculă, nu? — se cam preta la asta — ca și cealaltă Temă, tot cu majusculă: Europa! Cum să nu-i fii recunoscător scriitorului care știe să evite emfaza și dilatarea Vocii, cînd este vorba de teme importante, serioase, grave? Mai ales cînd de astfel de teme e vorba?

Lucian Raicu

**Hannah Arendt
în Franța**

● Roger-Pol Droit prezintă, sub titlul **Determinarea absolută** a lui Hannah Arendt în suplimentul **Livres-Idees** al ziarului **Le Monde** de la începutul lunii iulie, trei lucrări traduse recent în franceză: **Le Concept d'amour chez Augustin** (Essai d'interprétation philosophique), **Auschwitz et Jérusalem** (Rapport sur la banalité du mal) ale filosofiei (în imagine).

**Fluierături
și la Scala**

● Absență de 15 ani din repertoriul Scalei din Milano, opera **Attila**, de Verdi, a fost ultima premieră a stagiunii 1990-1991, în regia lui Jérôme Savary și sub conducerea muzicală a lui Riccardo Muti. A fost un spectacol care a produs violente contestații atât pentru alegerea, în sine, a operelor, cât și a distribuției. Singurul care a rezistat, prin forța scenică și vocală, a fost basul englez Samuel Ramey (în imagine). A fost o experiență care a dovedit că nu întotdeauna este de ajuns semnătura lui Verdi. (**CORRIERE DELLA SERA**, 26 iunie).

Werner Kraft

● Scriitorul și criticul literar Werner Kraft a încetat din viață la Ierusalim în vârstă de 95 de ani. După venirea lui Hitler la putere el și-a pierdut postul de consilier la biblioteca din Hannover. Kraft a emigrat în 1934 în Palestina și a fost considerat unul dintre ultimii reprezentanți ai simbiozei germano-evreiești în cultură. A scris până în ultimele zile ale vieții. Pe lângă studii de critică literară despre clasicii germani, Kraft a devenit cunoscut și prin traducerile din germană în franceză. (**NRZ**, 15 iunie).

**După Onoarea pierdută
a Katharinei Blum**

● Regizorul Tilo Medek este autorul spectacolului muzical inspirat de romanul lui H. Böll — **Onoarea pierdută a Katharinei Blum**. Prezentată pe scena operelor din Bielefeld sub titlul **Fünf Tagen und einem Nachspiel**, această dramă lirică, în care sînt antrenate 22 de soliști, a fost împinată de critici cu mari rezerve. (**DER SPIEGEL**, 23 mai).

**Oratoriu
pentru Liverpool**

● Peste 2.000 de persoane au aclamat, la biserica anglicană din Liverpool, debutul fostului Beatle, Paul McCartney, în postura de compozitor de muzică clasică. Reintors cu acest prilej în orașul în care și-a făcut debutul cu celebrul grup rock, McCartney a asistat la interpretarea compoziției sale **Oratoriu pentru Liverpool**, în execuția unui grup de peste 300 de cântăreți, instrumentiști și figuranți sub conducerea lui Carl Davis. McCartney a mărturisit că nu știe să scrie notele pe portativ și că se bazează numai pe intuiție. (**LE FIGARO**, 3 iulie).

Franz Schafrenek

● Cunoscutul director de teatru Franz Schafrenek a încetat din viață la Viena, în vîrstă de 61 de ani, în urma unei crize cardiace. În 1963, împreună cu soția sa, actrița Ruth Brinkmann, a fondat Teatrul englez din Viena. Aici a fost montată în 1975 **The Red Devil Battery Sign** de Tennessee Williams. Cu numai o zi înaintea morții, el prezentase vedetele televiziunii americane din serialul Dallas, Linda Gray și Larry Hagmann, invitate să joace în **Love Letters**. Avea, aproape de premieră piesa **Three Tall Women**, a lui Edward Albee — aflat pentru a patra oară pe afiș —, scrisă social pentru acest teatru. (**INFORMATIONS D'AUTRICHE**, iunie 1991).

Cellini pe ecran

● Regizorul Giacomo Battiato a realizat o reprezentare cinematografică plină de interes a carierei extraordinare a lui Benvenuto Cellini. Battiato consideră filmul său drept un omagiu, o „statuie în bronz, fără nici o fisură”. (**PREMIERE**, iulie).

Atentat

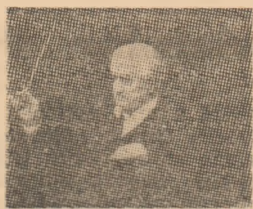
● De curînd, regizorul argentinian Fernando Solanas a fost victima unui atentat. Cînd părăsea studioul din Buenos Aires, doi indivizi au tras oțelul în direcțiile realizatorului. Cu două zile înainte Solanas apăruse în fața unui tribunal care îl judeca pentru că semnase un articol în care îl acuzase pe președintele Carlos Menem că „a trădat și i-a înșelat, pe argentinieni”. Ciudată coincidență. (**PREMIERE**, iulie).

**Festivalul
Händel**

● Festivalul Händel de la Göttingen, ediția 1991, a fost inaugurat cu opera **Agrippina**. Dirijor și regizor: Nicholas McGegan din Statele Unite. McGegan a preluat conducerea artistică a festivalului Händel de la predecesorul său, John Eliot Gardiner. (**NRZ**, 15 iunie).

Peggy Ashcroft

● Considerată drept cea mai mare actriță britanică, de talia unor personalități prestigioase ca Laurence Olivier, sir Ralph Richardson și sir John Gielgud, Peggy Ashcroft a încetat din viață la vîrstă de 83 de ani. Cariera ei a fost înconjunată cu un Oscar și mai multe premii pentru interpretare pe scenă. În marile și numeroasele piese clasice ea l-a avut ca partener pe John Gielgud.

**Celibidache
la Roma**

● Sub cupola Auditoriului Academiei Santa Cecilia din Roma s-a desfășurat un concert simfonic susținut de orchestra Filarmonicii din München, sub conducerea venerabilului maestru Sergiu Celibidache (în imagine). În rîndurile asistenței s-au aflat Francesco Cosiga, președintele Republicii Italiene, și Richard von Weizsäcker, președintele Republicii Federale Germania. Au fost interpretate uvertura operii **Forța destinului** de Verdi și **Simfonia II** de Brahms. (**LA REPUBBLICA**, 27 iunie).

Brook și Mozart

● „Mă simt atras în mod deosebit de Mozart și eu consider că noi toți care împărtășim acest sentiment trebuie să ne străduim să-l menținem, în ciuda mediului în care trăim” — a declarat Peter Brook (în imagine) într-un interviu acordat hebdomadului austriac **Die Bühne**. „De mai mulți ani vreau să pun în scenă **Flautul fermecat**. Cînd am început însă să lucrez la **Furtuna** lui Shakespeare mi-a devenit clar că mult timp încă nu voi putea monta **Flautul**. Ambele piese sînt apropiate într-un anume sens și nu vreau să ajung în situația de a mă repeta”. (**DIE BÜHNE**, iunie).

**Filmul
„Cristofor Columb”**

● Cu un buget de 240 milioane de franci, la 1 octombrie, în Andalusia, vor începe filmările la **Cristofor Columb**, în regia englezului Ridley Scott (în imagine), realizatorul filmelor de succes **Blade Runner** și **Alien**. Rolul titular va fi interpretat de Gérard Depardieu. (**PARIS MATCH**, 27 iunie).

**„Aurul
Kremlinului”
la Viena**

● Muzeul de istorie a artei din Viena sărbătorește în 1991 centenarul existenței sale. Din 5 iunie și pînă la 1 septembrie, el adăpostește o expoziție specială **Aurul Kremlinului — 100 opere de artă din tezaurul țării**. Această expoziție, a cărei amploare — în afara Moscovei — este fără precedent, se bucură de prezența a 100 lucrări impresionante ale aurilor ruși; icoane de mare valoare și un iconostas completează o vedere generală asupra comorilor unuia dintre cele mai remarcabile muzee din lume. (**INFORMATIONS D'AUTRICHE**, iunie).

Magazine littéraire

● Numărul 290 al revistei (iulie-august) prezintă cititorilor, ca de obicei, un sumar cultural bogat, demn de interes, cu două puncte de vîrf: **Desarul dedicat Singurătății și Convorbirea cu dramaturgul Armand Gatti** despre teatrul celor „excluzi”. Evenimentele menționează întîlniri, noi reeditări, viața cărților (Valérie Cadet dedică un articol-omagiu nostalgic literarului Plaine din Saint-Etienne, care după șaptezeci și doi de ani de existență, adevărat ferment cultural al regiunii, este obligată să tragă obloanele, nu datorită falimentului ei implanțării unui FNAC, o „concurință periculoasă”), revista revistelor etc. Criticile cuprind cronici ale romanelor nou apărute, franceze și străine, aparținînd scriitorilor: Marguerite Duras, Hervé Bazin, Massin, Eça de Queiroz, Paolo Volponi, T. Coraghessan Boyle semnate de Allette Arnel, Gerard-Humbert Geury, Claude Cassavechia, Alain Bosquet, Alain Sarrauyrouse, Christiane Lesparre: Istorie literară: Flaubert, Giono ș.a.

Desarul: Singurătatea interioară și socială a creatorilor, exilul involuntar al scriitorilor sau al personajelor. Singurătatea ficăruia, „un rău necesar, fecund: cînd nu devine o tristă fatalitate sociologică”. Singurătatea poetului exilat Ovidiu, singurătatea misionarilor la începutul creștinismului (un eseu al prof. de istorie și civilizație bizantină Michel Kaplan — fragment din recentul său studiu al mentalităților și comportamentelor sociale), singurătatea jansenistilor de la Port Royal (retrași de lume, dorind totuși s-o reformeze), singurătatea lui Kierkegaard cel care la un moment dat realizează, „nenorocirea vinovăției copilului în fața părintelui, a lui Dumnezeu”, neputîndu-se desprinde total de tumultul, bucuria vieții pe care o comentează; singurătatea lui J.J. Rousseau autoexilat în natură, exemplu al secolului XVIII pentru dezamăgiți, ascemeni singurătății lui Holderlin „dorind să fugă pe creste unde aerul este mai pur”, singurătatea romanticilor francezi Chateaubriand, Lamartine, Vigny — un mod de a alege și de a transmite explicînd o semenilor, singurătatea „fără sfîrșit” pe care o străbate Flaubert, „singurătatea operei”, o singurătate esențială a scrișului aparținînd lui Maurice Blanchot, singurătatea interioară a unor dramaturgi, incertitudinea comunicării exprimată prin personaje, ce se încrucișează fără să se întîlnească, își vorbesc fără să se înțeleagă (Adamov, Beckett, Ionesco), singurătatea — „vidul din mine” — lui Peter Handke, prolific scriitor german care și exprimă această stare ca pe un efort riguros și metodic, singurătatea „complexului Robinson” exprimată de De Foe prin erou, comentată și de Roland Barthes: „dacă mi-aș imagina un nou Robinson, nu l-aș situa pe o insulă pustie ci într-un oraș de douăsprezece milioane de locuitori”, singurătatea scriitorilor care au căutat refugiu sau răspunsuri în deșert: Fromentin (O vară în Sahara**), Heinrich Barth, Henri Duveyrier, Camille Doues, în secolul trecut, Claudel, Ella Maillard (cărgind spațiul Saharei prin India, China), Peter Fleming, Wilfred Thesinger, Théodore Monod și alții, singurătatea mărturisită în convorbirea cu Michel Hannoun, autor al volumului recent apărut **Singurătățile noastre** (ed. Seuil). Autorii eseurilor despre singurătate și singurătăți sînt Christian Jacob, Jean Heudin, Yves Amiot, Catherine Clement, Lionel Richard, J.-P. Dolle, Raymond Meunier, G.A. Goldschmidt, Michel Delon, Michel Bigot etc., Michel Séonnet realizează convorbirea cu Armand Gatti, dramaturg laborios, bine cunoscut, „exclus” prin autoexcludere, neîncetînd să lucreze și revenit în medii teatrale, prin studii care i s-au dedicat (Gatti, aujourd'hui, — J. L. Pays și Gerard Gozlan pînă la Armand Gatti in the Theatre, Wild duck against the wind — Dorothy Knowles) și recența editare a **Operele teatrale** în 3 volume, prezentate de autorul convorbirii, la ed. Verdier în 1991. (A. F.)**

Phréatique

● Revista trimestrială a Grupului de Cercetări Polipoetice, specializată, dacă se poate spune astfel, în inter-

disciplinaritate (artă, critică, eseu, grafică, muzică, filozofie, poezie, știință, semiologie...), **Phréatique** oferă o imagine caleidoscopică a celor mai diverse mijloace de comunicare — sau de simulare a comunicării — între oameni. Ultimul număr, revistei, 57, apărut la Paris în va... acestul an, este consacrat unui limbaj esoteric: al pașilor. Numeroși esești cu spirit ludic — Maurice... Jean Bies, Colette Klein, André Lagrange, Michel Michaud, Jean Narcisse, Marcel V. Locqu n... (A. F.), Claude Micoski ș.a. — sînt prezenți în paginile elegante, pl... „texte” prin care încearcă să... o semnificație a mersului, a ființării, a intersecției și, inevitabil, a dublului. Departe de a fi resalo, v... tema permite — și dacă nu permite nici nu poate să interzică! — lecturii referitoare la cele mai... ale aspecte ale civilizației, de la hieroglifă la tradiția duelului și de la astrologie la simbolistica nisipului. O surpriză plăcută o constituie pentru cititorii români prezența, printre esești francezi, a fizicianului și esteticianului român Basarab Nicolescu (care înainte de a se stabili în Franța a publicat în România o... cabilă monografie consacrată lui Ion Barbu). În **Phréatique**, Basarab Nicolescu semnează o suită de... fulgurante despre „terțul timpului” (Le tiers secrètement inclus) — „teoremă poetică” derivată din... La fel de plăcută... su priza de a-l descoperi printre... francezi de la rubrica **Poétarium** (Alne Angoustures, Hubert Arg... André Autréaux, Béatrice... Jeanne Marie Bonneville, Jean Chatard, Murielle Compère... Anne Harrault, Henri... Michel Martin, Evelyne Mo in, Patrick Ra-

phréatique
langage et création

veau, Charles Vachot) pe poetul român Ion Stratan. Enigmaticul său poem **Grand Hôtel Magdeburg - sur - Coeur**, interpretat și muzicaliză, în registru post modern, la un moment romantic din istoria... face bună reclamă poeziei...: „C'est une étrange proese / les chevaux tiraient les hémisphères / en roulant sans passions / les yeux des cires”... Fotografii art... incluse în revistă completează... sugerînd bogăția mijloace... care non-lingvistice. (A. Ș.)

The Warsaw Voice

● Semnalăm cu deosebit interes revista poloneză **The Warsaw Voice** în limba engleză (ne-a parvenit nr. 23/137 din 9 iunie), revistă săptămînală tipărită în condiții g... la nivel occidental, cu o varietate de rubrici și articole (de la și i... momente politice, culturale, pînă la opinii și afaceri). **The Warsaw Voice** este o revistă de circulație internațională, costul unui număr pentru Polonia de Est fiind de 1,5\$. Adresa de corespondență: P.O. Box 23 00-950 Warsaw 1, Poland, (M.G.)

Un S.O.S. dramatic

● Din TIMPUL (nr. 8) ieșean aflăm că, la Suceava, directorul filialei locale a Romposttelecom, dl. George Petrișor, și adjunctul său, dl. Octavian Timofte, au interceptat convorbirile telefonice ale liderilor sindical; din oraș. Cei doi domni se ocupau cu interceptările și pe cînd erau tovarăși, înainte de revoluție. Amănunte, ni se spune, vom afla din **Cuvintul** și **Expres** de la dl. Romulus Nicolae, corespondentul sucevean al gazetelor cu pricina. Dl. R.N. este un ziarist curajos și valoros. Așteptăm comentariile d-sale. Cît privește rezultatul anchetei întreprinse de Ministerul Comunicațiilor, nu ne facem nici o iluzie. ● În spiritualele lui **Capse** din argeșenele **CALENDE** nr. 6, dl. Viorel Padina crede a fi găsit soluția scoaterii pericolosului; C.V. Tudor din viața politică: dl. Padina roagă pe dl. Manolescu să-l consacre pe energumenul cu pricina poet. Vom depune toate diligențele pe lingă dl. Manolescu. N-avem însă prea multe speranțe. D-sa s-a apucat de politică. Să nu deznădăjduiască însă dl. Padina: C.V.T. n-are șanse la președinție, fiindcă nu-l votează romii. Bulibașa a spus-o cît se poate de răspicat. ● Un senzational număr (28) din revista **ORIZONT**: ilustrat cu **Gravurile erotice** ale lui Pablo Picasso (mai puțin coperta, cu **Olympia** a lui Manet). numărul cuprinde texte erotice clasice, extrase și comentarii. Savuroase sînt considerațiile pe teme sexuale ale unor Sfinți Părinți (culese de la dl. Dan Negrescu), de la Augustin la Ieronim. Iată ce zice primul: „Cea care este fecioară în trup, dar nu și în minte, tot nu va primi recompensă în viața de apoi”. Recompensele, ca și căile Domnului nu sînt cunoscute. Iar Ioan Hrisostomul: „Ce altceva este femeia decît dușmanul prieteniei, pedeapsa de care nu poți fugi, răul necesar, tentația naturală, nenorocirea demnă de a fi dorită, pericolul din casă, paguba incințătoare, natura răului zăgrăvită în culoarea binelui”. Gură de aur cu adevărat avea sfîntul. Cine zice că sfîntii nu se pricep la treburi lumeste greșeste. O selecție din **Poemul invectivă** de Geo Bogza readeuce în atenție un poet excepțional al anilor '30. Ne întrebăm de ce selecția nu s-a făcut din **Jurnal de sex** sau măcar de ce n-a fost ales **Poemul ultragiagant**. Era mai în... temă. Dl. Cornel Ungureanu consacră cronică literară romanului **Huliganii** de M. Eliade. Titlul: **Erologii, erotomani, huligani**. Pagina ultimă conține un fragment dintr-un studiu al sîrbului Ivan Colovici **Către o poetică a literaturii pornografice**, reluat, probabil, din revista **Lumina**, în traducerea foarte rea a lui G. Tolvoi. De altfel și poemele lui Bogza sînt luate după ediția de la Panciova a revistei **Lumina**, ca și prezentarea (în fragment) a lui Alexandru Petrov. N-are importanță sursa, doar că se cuvenea declarat. ● Un adevărat S.O.S. ...dramatic îl reprezintă editorialul dlui D. Solomon la nr. 1-2 al revistei **TEATRUL AZI** intitulat **Pedeapsa capitală**. „Cultura a fost abandonată, exclamă editorialistul. E limpede că guvernarea României nu are nevoie de cultură nici cît aveau Stalin sau Ceaușescu pentru a lua ochii lumii...” (În paranteză fie zis, dintr-o discuție între un celebru regizor sovietic și ministrul sovietic al culturii, reluată de publicația dlui Solomon după **Teatr**, rezultă că în timp ce Finlanda acordă pentru cultură 13% din buget, URSS nu acordă decît ceva peste 1%. Iar noi: 0,33%). Revista **Teatrul azi** se află în imposibilitate de a plăti lefurile și colaborările. Singura revistă de teatru din țară e pe cale de dispariție. Citiți fie și numai acest recent număr dublu și vă veți convinge că

nu-și merită soarta. ● Dl. Romulus Vulpescu a tradus pentru Teatrul Dramatic din Constanța piesa lui Sartre **La putain respectueuse**. Echivalentul românesc al titlului dat de către dl. Vulpescu este și fără sens, și cacofonic: „**Tirfa cu respect**”. Informația am luat-o din același număr de revistă. ● Ancheta obișnuită pe tema valorii spectacolelor românești dă un scor foarte bun pentru **Merlin** de la Bulandra și unul foarte slab pentru **Avram Iancu** de la Naționalul bucurestean (toți cei cinci croniciari ai revistei ne amenință că putem vedea spectacolul, dar pe rise propriu). Dacă e să le acordăm credit, ar mai fi de văzut **3 Havel** de la Comedie, **Sinucișul** de la No tara, **Frați întru Karamazov** de la Naționalul din Craiova, **Păsările** de la Naționalul din Capitală și **Afără, în fața ușii** de la Bulandra. ● În fine, revista publică **Omul care vorbește singur** de Matei Vișniec.

„Imi lipsește singurătatea”, declară Havel

● Scriitorul și președintele Václav Havel, fost disident și deținut politic, a acordat revistei americane **Newsweek** un interviu, reluat de **Radio Europa Liberă**. Cîmă (după **AICI RADIO EUROPA LIBERĂ**, 17-23 iulie): „Acum simt sarcina mai grea a răspunderii ce-mi revine. Viața ar fi mai ușoară fără această răspundere. Diferența principală este că, în închisoare, nu eram răspunzător decît pentru mine și în fața lui Dumnezeu. Lupt neconcentrată contra crizei de timp: ca să pot să mă plimb, să ies cu prietenii la un pahar de bere, să citesc o carte, dar lectura unui roman nu-mi mai este accesibilă. Imi lipsește singurătatea.” ● „Faptul că s-a făcut atita publicitate acestui ordin, chiar exagerată, a adus prejudicii”; este unica declarație limpede din interviul acordat ziarului **DREPTATEA** (19 iulie) de către dl. Sorin Dimitriu, ministru secretar de stat la Departamentul Metalurgiei și Siderurgiei. Ordinul cu pricina, publicat de **România liberă** (și nu de **Dreptatea**, cum afirmă dl. Șerban Săndulescu, reporterul care a solicitat interviul), se referea la reintroducerea unor raporturi cu străinii de tip ceaușist în întreprinderile din subordinea departamentului. Acum, dl. ministru vine și afirmă că de vină nu e cel ce a emis acest ordin anarhic, ci publicitatea care i s-a făcut în presă. Din nou trebuie să constatăm că informația e considerată dăunătoare pentru cei care doresc ca, la adăpostul secretului, să comită abuzuri. În restul interviului, dl. Sorin Dimitriu se străduiește să arunce răspunderea pentru ordin pe predecesorul său și să ne convingă că d-sa l-a retras, deși l-a semnat inițial, după ce s-a gîndit mai bine. D-sa se miră că retractarea n-a ajuns la presă la fel de repede ca promulgarea ordinului. Logica dlui S. Dimitriu e departe de a fi impecabilă: „Graba cu care a fost comunicat în presă primul ordin este generată de o anumită mentalitate care există, din păcate, în Departament, și chiar în unele unități ale sale, în care vechile structuri sînt puternic implicate”. Vechile structuri ar fi, deci, vinovate de publicitate! Nu se înțelege nimic. Cu o minte așa de confuză în fruntea sa, Departamentul Metalurgiei va duce la faliment întreprinderile sale. S-ar putea, totuși, ca pînă atunci, dl. Sorin Dimitriu să obțină secretul mult dorit al operațiunilor interne și noi să nu aflăm că falimentul n-a produs. ● **RĂCNETUL CARPAȚILOR** (nr. 4) ne face neplăcuta sur-

priză a unui articol în care dl. Vasile Groza, redactorul șef, apreciază că regizorul Andrei Șerban n-are „nici în mîncă (sic), nici în clin cu cultura și spiritualitatea poporului român”. Să auzi și să nu crezi! Mai ales chestia cu mîncea ne face să bănuim că dl. Groza este un expert în cultura și spiritualitatea românească. Și, apoi, vine o recomandare care ne face praf: „Ducă-se sănătos de unde a venit!” Ei, așa va să zică: un nimeni ca dl. Groza își permite să dea afară din țară pe unul din marii regizori români ai tuturor timpurilor! Și asta sub privirea blindă a dlui Șt. Cazimir, om învățat și iubitor de Caragiale pînă la uitarea de sine. ● Dl. C. Pavel ne trimite o întîmpinare relativă la cele scrise de noi săptămîna trecută despre o notă a d-sale din **Adevărul**. Dl. Pavel declară, mai întîi, că n-a avut intenția de a „greși” numele dlui Șerban Foartă, că a fost eroare de tipar. Primim explicația. În al doilea rînd, dl. Pavel pretinde că întrebarea „cărei nații aparține dl. Foartă” nu are nimic batjocoritor la adresa poetului. Ne vine greu a înțelege în alt fel întrebarea iar dl. Pavel nu ne ajută, precizînd că „pur și simplu, polemizăm cu ideea dnei Turcănașu de a-l prezenta pe poet ca iubitor al artei și culturii din România”. Din lac în puț, domnule Pavel: ce v-ar putea determina să polemizați cu ideea că un poet și un eseist cunoscut ca dl. Foartă iubește arta și cultura românească? Mai ales că aveți delicatețea să adăugați: „Dacă era vorba de arta și cultura din Bangladesh sau Noua Zeelandă, mai avea un sens, dar așa...” Pînă una-alta, domnule Pavel, antipozii culturale vi s-ar potrivi mult mai bine dv. decît dlui Șerban Foartă. În fine, aducerea de către noi în discuție a numelui dlui C. Stănescu, nu „este de domeniul patologicului bine încrîncenat” (sic), ci se explică în contextul notei. **A bon entendeur, salut!**

Ce ne spun lozincile

● Doamna Eugenia Tudor Anton ne reamîntește (**ROMANIA LIBERĂ**, 20 iulie) că „adevărata creatoare a epicii simboliste”, cum o numea E. Lovinescu în **Memorii**, și anume Ticu Archip, ar fi implinit o sută de ani. Aproape necunoscută marelui public, după 1919, Ticu Archip își are locul coveșit în istoria prozei și a dramaturgiei naționale din acest veac. ● Ziarul **ADEVĂRUL** din aceeași zi ne aduce știrea că faimoasa **Coloană a infinitului** s-a inclinat cu 30 cm. față de axul său și e amenințată cu prăbușirea. „Reparată” de patru ori, de la construirea ei în 1937 și pînă în prezent (în 1938, 1957, 1964 și 1986) Coloana va fi mai întîi expertizată de un grup de specialiști ai UNESCO. Operația de remetalizare este, se pare, foarte sofisticată. ● Din mai multe gazete aflăm că, în Ungaria, a fost interzisă de către justiție cartea lui Aron Monus intitulată **Complotul** și avînd caracter violent antisemit. ● În **AGORA** nr. 2 vol. 4, din aprilie — iunie 1991, multe lucruri de citit. De semnat numărul impresionant de colaboratori tineri (născuți în anii '50-'60). Dl. Dorin Tudoran se dovedește, încă o dată, capabil să lanseze nume noi (sau aproape noi) în publicistică. Textul de departe cel mai interesant al numărului îi aparține tînarului Ion Manolescu, student la Litere, colaborator și al revistei noastre. Intitulat **Dincolo de niște lozinci...**, el este un „studiu psihosocial al unei anumite mentalități românești”. Punctul de plecare îl oferă lozincile „strigate și scrise de cei care susțin vehement

ment actuala putere” din România de după decembrie 1989. Ion Manolescu împarte aceste lozinci în cinci clase: **lozincile ceaușiste** (criteriu politic, individual; exemplu: „Iliescu — Roman!”); **lozincile de tip coreean** (criteriu politic, național; exemplu: „Iliescu-apare / Soarele răsare!”); **lozincile comuniste** (criteriu politic, global, sistemic; exemplu: „Iliescu, te-am votat / Te-am votat cu toții, / Ca să moară de necaz / Le-neșii și hoții!”); **lozincile extreme** (criteriu general-uman, psihologic, temperamental; exemplu: „Moarte intelectualilor!”); și **lozincile ignoranței (inculturii)** (criteriu general-uman, psihologic, psihiatric; exemplu: „FSN președinte!”). În fiecare din aceste cazuri, autorul studiului caută să explice motivațiile (deseori, inconștiente) ale lozincilor. De pildă, lozincile **comuniste** presupun de regulă un **faș cult**, rezultat din inversarea valorilor în societatea comunistă, care are caracterul unui îndemnatendințios și ipocrit. „Noi muncim / Nu gîndim!” — iată o lozincă tipică pentru cultul fals al muncii **fizice**, opuse tendențios celei **intelectuale** de către oameni care, în fond, trăiau exclusiv din munca altora. Un examen foarte atent descoperă modalitățile prin care se realizează manipularea unor indivizi, cu ajutorul lozincilor, care redevineaptă în ei atavisme politico-ideologice. În zilele de 14 și 15 iunie, la București, au apărut niște pseudo-justițieri foarte violenți, care pe baza unor așa-zise probe, s-au substituit organelor de ordine și au pedepsit pe cei pe care ei i-au considerat vinovați. Ion Manolescu enumeră „categoriile” de cetățeni împotriva cărora pseudo-justițierii s-au inversunat: contează mai puțin că ei au fost manipulați și mai mult că au reacționat reflex la manipulare. Inversunarea a fost maximă contra **sexului, virstei, apartenenței socio-profesionale, apartenenței etnice, vestimentației, coafurii, încălțămîntului, frumuseții și unor obiecte inedite**. În categoria din urmă au intrat ascuțitorii, detergenții (confundați cu mașinile de falsificat dolari), cărțile, afișele etc. Partea a doua a studiului se referă la metodele de manipulare folosite de putere: culpabilizarea cetățeanului, comportare „anormală” față de indivizi și grupuri, impunerea unor restricții sporite (cu începere de la 19 febr. 1990, regimul n-a mai legiferat decît opreliști, limitări etc.); în fine, crearea unor realități paralele, false, menite a discredita realitatea ca atare a unor evenimente ori personalități. În totul, un studiu care se cuvine citit, de un maxim interes, dacă dorim să ne cunoaștem și, mai ales, să ne schimbăm.

Cronica

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interioare 1001, 1230). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanța Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). Externe: Adriana Biitel, Mihai Miculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mares, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 184101. CORRESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)